

B. c. 464.

1), 3) = 4) Lipniss, 7

mit 4) m. 5)

Justus Lipsius
✓

1

IUSTI LIPSI
DE CRUCE
LIBRI TRES

*Ad sacram profanamque historiam
vtilis.*

Vnà cum NOTIS.

Secunda editio correctior.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.

Cum Privilegiis Cæsareo & Regio.

A D
TRES ORDINES
BRABANTIÆ
ANTISTITES
NOBILES
MAGISTRATVS.

IBELLOS de CRV-
CE quos scripsi,
meritissimò ad vos
defero, patriæ no-
stræ primores viri.

Primùm, quia in solo vestro con-
cepti natiq̃ue sunt, in hac Loua-
niensi vrbe: tum quia aura fauo-
ris vestri elicuit, qui me benignè
huc arcessendum putastis, bono
rei litterariæ & iuuentutis. Lau-
do hunc animum, atque etiam
miror. qui in tot circumstantibus
turbis, & cùm vndique insonuit
bellorum tuba; tibias tamen &

A 2 fistu-

fistulas, vt sic dicam, Musarum
cogitatis, & pacis artes negle-
ctum non itis inter media arma.
Quod rectè & vtiliter à vobis fie-
ri, prudentes magis sentiunt
quàm vulgus. Nam reuera, incly-
ti Ordines, hæc non ornamenta
solùm reip. sunt, sed auxilia & ful-
cra. Tollite; quid nisi squallor &
tenebræ occupant, & ferox quæ-
dam, aut vt veriùs dicam, ferina
vita? Ab omni æuo (Annales sa-
cros & profanos consulite) Deus
exstare artes istas voluit, velut
pharos & lucentes quosdam
ignes in tempestuoso mari. Istæ
pacem dirigunt, bellum diri-
munt: istæ vitia virtutesque pre-
munt aut excitant, testes tempo-
rum, arbitra meritorum. Reges,
& magna illa nomina, obliuio-
nem æternam iam nunc cogitent,
nisi

nisi pennatus iste currus euehat,
& ostendat per æuum & per gen-
tes. Quid argumenta colligo?
vno verbo rem dixi, Deus exstare
artes istas voluit: & hoc quoque
ab eo, quod vos iuuatis. Eat in sæ-
cula, fuisse in vnâ prouinciâ per
quinque ampliùs lustra bellum,
idque ciuile, imò intestinum; col-
lapsa tractu, aut deiecta imperu
omnia; publicam priuatamque
inopiam: vos animo stetisse dites
& vberes, & de rebus salutaribus
iudicasse magis quàm computas-
se. Enimuero facite ita Ordines,
manum labenti patriæ supponi-
te, nec præsentia solùm in oculis
habete, sed futura. Potens ille
Deus viuit, & magnus noster
Rex: vterque auxiliabitur, ille &
iste in suâ causâ. Interea CRV-
CEM accipite, atque etiam ferte.

A

Vt

Vt columna, quę recta stat, im-
posito magis pondere firmatur: sic
altas rectasq; mentes oportet, non
cedere oneri, sed obniti. Vos per
vos facietis. ita vterque ille faueat
& auxilietur, quem dixi. Loua-
nij, pridie Nonas Nouembr,
∞. 10. XCII.

AD LECTOREM.

HABES Lector quæ de
Cruce scripsimus, sed
germana. Antea atque
alibi quæ edita (credes
hoc nobis) non sunt no-
stra. Quid ergo? non illa
dictauimus? Fortasse. sed ô imperitiam!
quasi edendi illo fine. Reuerentior posterita-
tis sum: & aliud scio esse Schedia, aliud
Opera, nec subitaria hæc nostra dedicanda
in Memoria templo. Quid, quod alij gra-
uius etiam peccant? qui excipiunt aut in-
tercipiunt dicta aut oratiunculas nostras,
& in contumeliam mei diuulgant. Aliter
non accipio. Euum hoc ut multis delictis
fibulam, ita petulantia & licentia laxat: &
quod auct procacissimus quisque, id etiam
audet. Ego semel & serid testor, audite qui
in Europa. NIHIL MEVM EST, AUT
ERIT, QVOD NON DE AV-
TOGRAPHO MEO, ET ME VO-
LENTE, SIT EXPRESSVM. Qui-
cunque aliter, mihi iniuriam facit, vobis
fucum. Deus bone, hæc monenda publicè es-
se. Ecce in bona opesque externas ius est

non viuo mihi solùm sed mortuò, & solatium fatis est voluntas vltra fatum: in istis animi & ingenij verè bonis non idemerit? Reprimite Principes qui potestis, & vos lectores quâ potestis: illi puniendo, vos spernendo. Ego præter testari nihil habeo. & hoc etiam addo, Siquid vsquam præter religionem moresque veterum, non agnosco: & tibi adhæreo Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli Petrus & Paulus cum sanguine suo profuderunt. Hæc ex animo scripta, vt in animum demittas, te, per spes tuas & per quidquid carum est, Lector rogo.

Hoc de
Romanâ
Tertull.
præ-
script.
adu. hæ-
ret. cap.
xxxvi.

IN

IVSTI LIPSII V. CL.

DE CRUCE LIBRVM, AD
Principes Christianos Elegia IOAN-
NIS BOCHII S. P. Q. Antuer-
piensi à Secretis.

I QVA salutiferit angit vos gloria signi,
 Si qua fides, si quis religionis amor;
 Si meritū Crucis, & studiū vos excitat vllum,
 Et memores vestri nominis esse iuuat;
 Christi adūm ō proceres, positis aduertite mentes
 Rebus, & hoc vno figite corda libro.
 Hic decus, & factis seges hic vberima vestris,
 Laurus & hic vero Principe digna vires.
 Qua genus humanum deuicta morte triumphat
 Arbore, cui nostra stemma salutis inest.
 Ipsa Dei pietas ramorum amplexibus haret,
 Et rignus Christi sanguine vernat apex.
 De trunco fidei pendunt mysteria nostra,
 Maiestate Deus, corpore verus homo.
 Radicem cruor innocui purissimus agni,
 Qui lauat humana vulnera sortis, alit.
 O crux, ō columen, spes vnica, planta salutis,
 O lignum: aethery fertile depositi.
 Noxia prima fuit miseris mortalibus arbor,
 Damna sed hac medica nostra refarcit ope.
 Protulit illa necem, vitam hac, erat illa doloris
 Mater, at hac plausus, latitiāq; fuit.
 Perque nefas, vitiumque suo de semine, calum
 Clauserat illa, fores hac reserante patent.
 Illam Tenario fallax è gurgite serpens
 Occupat, impietas, & furor, ira, dolus.

Hanc natus genitore Deo, qui fœderis obfcs,
 Lethæo veteres carcere traxit auos.
 Nec voluit seros Erebo parere nepotes.
 Colla sed excusso libera ferre iugo.
 Victricis vexilla Crucis, credentibus omen
 Extulit, imperij signa futura sui.
 Umbrarum hac oculus haud aspiciit arbiter aquis,
 Saui, & auxiliis expedit arma nouis.
 In Crucis excidium Latias aptare secures
 Apparat, & domina concitat vrbis opem.
 Primaq; Cesareus tentauit verbera lictor
 Incassum, & rabie proficiente nihil.
 Nam lignum Crucis ad quosvis obduruit ictus,
 Staturque magis, quanto caditur illa magis.
 Christi adumq; fides numerum cruciatibus auget,
 Et Crucis imperium crescere pœna facit.
 Crux vicit crucis artifices, tormenta propago,
 Vnus & innumeros Christus in orbe Deos.
 Non tamen antiquus furiarum in sede quiescit
 Hostis, at indicto praelia Marte ciet.
 Omnia conquirunt pœnarum inuenta, tyrannos,
 Monstra, facies, laqueos, flagra, metalla, feras.
 Donec Romuleos Christi victoria fasces
 Subdidit, & victo Cesare iura dedit.
 Hinc aquila cessere Cruci, vastumque per orbem
 Crux fuit augustæ gloria prima viris.
 Ut quoties fera barbaries, aut nominis hostis
 Christi adum, sacra mouerit arma Crucis;
 Arfacides, vel mollis Arabs, Macedamq; phalanges,
 Pontus, & Ismarij Luna superba ducis;
 Aut Scythæ, vel Garamas, medius vel Syrtibus Ammon,
 Errorum aut furis gens agitata nouis;
 Protinus intrepidis animis, armisque paratis,
 Sancta salutifera pro Cruce turba stetit.
 Nunc idem, & rabie nunc imminet hostis eadem,
 O proceres, eadem causa tuenda Crucis.

Iungite

*Iungite communes fata in communia dextras,
 Ne pereant omnes, dum sibi quisque cauet.
 Crux acies volet in medias, hoc vincite signo,
 Cui didicit famulas mors dare victa manus.
 Quod stygij tremuere lacus, quod mundus, & hostis
 Quo viso, trepida perdidit arma fuga.
 Hec monet antiqui scrutator Lipsius aui,
 Et stimulos scriptis subdit ad arma suis.
 Vile crucis quondam levi genus eruit vmbra,
 Pœnâque supplicij quanta, quibûsque fuit.
 Exemploque docet, tantum si dedecus insons
 Mortis, ob humani criminis acta tulit;
 Si Deus esse reus voluit, culpamq; piauit,
 Deleuitque necem morte, cruore nefas;
 Hortari benefacta Crucis vos stringere ferrum
 Pro Cruce, coniunctas sumere tela manus.
 Hoc vos sancta fides (nam defensoribus istis
 Tempus eger) pietas, officiûmque rogant.
 Arma dabunt superi victricia, tessera Christus,
 Crux signum, noster buccina iustus erit.*

MAXÆ-

MAXÆMYLIANI
DE VRIENDT,
SENATVIGANDAVENSI
A SECRETIS, AD IVSTI
LipsI de Cruce libros,

Epigramma.

Supplicij færale genus, trabs hospita leti,
Cruce olim, & dirus fontibus horror erat.
Tormentum inuisum, durum, execrabile lignum,
Quo grauius nullum terra nouerca dabat.
At postquam sata patre Deo, sata Virgine proles
Diluit in celsa crimina nostra cruce:
Victima pro seruis dominus, pro fontibus insons,
Prolesis medicus, pro grege pastor amans;
Illicet ex illo, Cruce lux, mors vita, trophæum
Furca, decus probrum, pœna medela fuit.
Hospite pressa Deo tanti Cruce numinis, olim
Cruce scelerum Nemesis, nunc scelerum una salus.
Hoc olim tam grande decus, tam nobile pignus
Terra diu ceco texit auara sinu:
Dum veluti post liminio tandem extulit illam,
Et luci lucem* Cæsar habere dedit.
Fallor? an & IVSTVS ceu Cæsaris amulus, atra
Nocte laborantem tollit ad astra Crucem?
O factum iuste: sic rident lumina iustis,
Inuidiâ iniustis lumina fracta dolent.

*Constantinus

Anumam rex Delius indir.

DE IVSTI LIPSI

LIBRIS DE CRUCE,

MICHAELIS VANDER-HAGHEN

ANTVERPIENSIS

Ad Lectorem Epigramma.

SI te prisca iuuant: hoc, docti, DE CRUCE, LIPSI,
Ingentis plenum, volue, laboris opus.

Supplicium Crucis ille vetus describit ad vnguem,

Quale fuit, nostram SALVIFICAMQ. CRUCEM:

In qua hominū lapsus, scelerumq. Piator, atrocem

Mortem, insons, multo sanguine passuserat.

Vnde noua extinctis lux extitit, vnde sepulcis

Vita oriens, rutilam sustulit alta facem.

Vnde redemptio & alma reconciliatio manant:

Vnde perennantis flumina pacis eunt.

Ista vetustatis referat penetralia, Lector,

Vtere eo; & quantus, discas, vir ille fiet.

IN

IN CLAR. VIRI
IVSTI LIPSI
DE CRUCE LIBROS.

LIPSI, Palladiæ decus corona,
LIPSI, delictum nouem Sororum,
Quo nec est melior benigniorque:
Iam loquax nimium, nec æqua lingua,
Quæ, vab, artibus abrogare sanctam
Virtutem solet ac politiori
Doctrinæ, reprimetur illa, nam tu,
Qui doctissimus vnus es virorum,
Vnus es simul optimus virorum.
Est curæ pietas, & ipsa virtus,
Hac doctrina velut politur auro.
Testes DE CRUCE sunt tres Libelli
Docti, Iupiter! & pij libelli.
Coniunctam, bone lector, hæc videre
Virtutem licet eruditioni.

Balthasar Moretus I. F.

IVSTI

DE CRUCE LIBER I.

C A P. I.

Precatiuncula. Materies & ordo operis.

AGGREDIOR de CRUCE scribere, sed tuam prius opē auxilium-que inuocans quicam consecrasti, & infame illud lignum instrumentum fecisti publicę salutis. Tu Deus à Deo genite, homo ex homine genite, hominibus genite, da mihi vera, da recta scribere, tibi in honorem, Cruci in splendorem, nobis in fructum. Materies & ordo mei operis iste. *Quid* Crux, & *Cuiusmodi* fuerit: *Vbi*, *Quare*, *Quomodo*, & *Quatenus* usurpata. Hęc omnia non distinctè solùm, sed diffusè dicam: nec displicebit accuratio illi, cui salutare hoc signum placebit.

C A P.

Crucis nomen polysemon. Hac nostra Gabalus etiam dicta, item Infelix lignum, & Infame. Sed & Crux non in ligno.

CRUX significatione duplici, Laxâ & Adstrictâ. Illa est, cum pro omni angore, tormento, atque etiam interitu sumunt. ut Comici passim, qui *Abire* iubent in *malam Crucem*: ut Gracchus, qui dixit (alio etiam genere) *Malo Cruce perire*: ut Plautus de hominemerso aquis, *Abstractum in maximam malam Crucem*. Sed & Terentius à cruciando, Meretrices dixit *Crucis*: nec dissimiliter Plautus, *Aliqua mala Crux semper est, quæ aliquid petat*. Paulo diuersus illud eiusdem: *Quæ te mala Crux agitât?* quod ad fine istis, *Quæ larux*, aut *quæ intemperix*? At Adstricta significatio est hæc mea, & vulgo receptissima, cum peculiariter cruciatum & interitum notamus in ligno. Quid ita? credo, quia eximius ille, mors tarda & planè cum sensu. Dixerunt & alio nomine *Gabalum*. Nonius ex Varrone citat: *Nos barbari quòd nocentes in Gabalum suffigimus homines, vos non barbari noxios absoluitis*. Quæ vox etiam in priscis Glossis, sed vocali mediâ mutante: *Gabulum*, βαβαιος, explicat- quæ laxè, ut vides, & pro quocunque tormento. Dixerunt aliter, *Infelicem arborem, lignum, stipitem*. In carmine horrendo apud Liuium: *Caput obnubito, arbori infelici suspendito*.

*Cruce
quidquid
cruciat.*

*Me-
nach.
Prolog.*

Aulular.

Ibidem.

*Alors in
ligno.*

*In Gabu-
lum.*

*Infelix
arbor.*

Lib. r.

Epist.
c. 1.

suspendito. De Cruce accipi res docet, & Cicero, qui in eâ pro Rabirio palàm sic interpretatur. & Seneca: Inuenitur qui velit ad-

Infelix
lignum.In Ota-
uio.

actus ad infelix illud lignum trahere animam tot tormenta tracturam. Minutius Felix:

Infelix
stipes.In Cata-
lect.
Virg.

Deus ligneus, rogi fortasse vel infelicis stipitis portio: id est, crucis. Dixit & Infamem Poë-

Infamem
stipes.

ta incertus.
Noxius infami districtus stipite membra,
Sperat & à fixâ posse redire Cruce.

Natæ appellationes à iudicio & sensu vulgi, quibus hoc supplicium in horrore pariter & vilitate. Itaque Apuleius (in meo quidem & prisco libro) *Damnatam Crucem* dixit.

Lib. 1.
de Afin.

** Damnatæ, inquit, iam crucis candidatus:*

*Vulgò
destinata.

bene, & pro hoc sensu. Et si autem Crux propriè in ligno: tamen adnoto, similitudine etiam ita dictam suspensionem aut fixationem in aliâ paraturâ. puta in monte aut petrâ. Sic Tertulliano sunt Cruces Cauca-

Cruces in
petrâ.Lib. 1.
aductus
Marc.
cap. 1.

rum, alludenti ad Promethea illîc affixum: quem ipsum Lucianus describit & appellat
σκαυποδέρξ. Sic & Manilius de Andromeda, quæ in scopulo vincta & ceto exposita:

Lib. 7.

Et cruce virgineâ moritura puella pendit.

CAP. III.

Nomina phrasæve ad hoc supplicium: Figere, Configere, Cruciare. item Cruciaris, pro appendendo.

CRUCIS hæc nomina: supplicij quod per eam, ista. *Cruci suffigere. ut Velleius*
B de pi-

de piratis, quos Cæsar, inquit, *Cruci suffixit*:

In cruce suffigere. vt Hirtius. *Iuba Numidas*
eos, qui loco amisso fugâ se receperant, in cruce
omnes suffixit. Item *Cruci affigere*, & *Cruci*

De bello
Africo.

Figere.

figere, crebra in libris. Illud minus, *Figere*
ἀπλῶς, & sine additione. Tertullianus sic uti-
tur: Taceo quod figitur (Christus): in hoc enim

De pa-
nientia,
cap. 111.

Configere.

venerat. Quod idem *Configere* Paulinus
 Nolanus Episcopus dixit:

Natali
1x. Felio.

Agnoscant trepidi, quem confixere rebelles:

de Christo ad iudicium venturo. Etsi Ter-
 tullianus paullo aliter, *veterem hominem con-*
fixum esse Christo dicit: quod vulgò, *vnâ cru-*
cifixum. Suo etiam & proprio verbo appel-

De Re-
fur.
carn.
cap.
XLVII.

Cruciare.

larunt. Cruciare. Ausonius:

—— *Crucianerat illic*

Spreta olim, memorem Veneris, Proserpi-
na Adonim.

In Cu-
pidine
crucif.

Hegesippus: *Capiebantur innumeri (Iudæi),*
quingenti ferme ad diem cruciabantur. quod
 est in crucem agebantur: atque Iosephus in
 istâ ipsâ re dixerat, ἀνέστυποντο. Paulinus:

Lib. v.
cap.
xvi. 11.
Lib. vi.
Excid.
cap. xii.

—— *Cruciatâ in carne coruscum*

Natal.
1x. Fel.

Agnoscant trepidi.

Glossæ veteres: *Cruciat, crucificat, στυπον.*

Nota ibidem & *Crucificat*, quod in iisdem
 glossis alibi: *Crucificatus, ἐς αὐτομέσους*. A *Cruc-*
cio siue & *Cruce* ipsâ *Cruciarium* dictus is qui
 in cruce, vel qui eâ dignus. In ipsâ, vt Petro-
 nius: *Cruciarj vnus parentes vt viderunt*
noctu laxatam custodiam, detraxere penden-
tem. Et in Declamationibus Calpurnij Flac-

In Sa-
tyr.

Crucia-
rius,

στυπον
στις.

ci in-

Decla-
mat.
xvii. &
xxiii.

ci inscriptio: *Pædagogus cruciarius*, &: *Peregrinus cruciarius*. de his qui appensi iam in cruce. At qui eâ digni, per conuicium aut minas quoque sic nominati. Isidorus: *Cruciarius*, eò quod sit cruce dignus. Apuleius: *Nec tantillum cruciarius ille deterritus*. Ammianus: *Longum est, quæ cruciarius ille conflauit.*

Lib. x.

Lib.
xxix.

Crucia-
rius,
ὁ σταυροῦς.
στυμῶ.

CAP. IIII.

Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Hesychius & Ouidius emendati, iste etiam explicatus.

ISTA Latinis: Græcis duo ferè Crucis nomina, Σταυρός & Σκόλοψ. Illud frequentius: quod tamen propriè non nisi stipitem signat singularem & erectum. Latine dixe-

σταυροῦς
quid?

In Odyf.
§ initio.

ris *Palum* siue *Vallum*. Eustathius: Σταυροὶ ὅρ-
θα καὶ ἀπὸ ξυμμετρίας ξύλα· τὰ ἡ σταυρα παρὰ τοῖς μὴ λαλοῦσιν εὐχρώς γίνονται δὲ παρὰ τὴν εἰς αἰεταῖς, ἢ παρὰ τὸ εἰς εὐρος ἵστασθαι. οἱ δὲ αὐτοὶ Σκόλοπες λέγον·: *Stauri sunt ligna recta & præacuta: quæ & Stauara dicuntur ab iis qui minùs ingenuè loquuntur. facta vox, vel quòd ad aërem stent, vel quòd in latum. Hi ipsi & Scolopes dicuntur.* Quod ait, εἰς εὐρος vel in latum, de pluribus iunctis verum est, ut solet in castrorum vallo. Neque immuto; etsi ex Hesychio paullo aliter deriuante, possim. Ille sic: Σταυροὶ, οἱ καὶ ἀπὸ πηγῶν σκόλοπες, χάρακες, καὶ πάντα τὰ ἐς ὅτα ξύλα. ἀπὸ τῆς εἰς αἰεταῖς, ἢ ἐκ τῆς εἰς τὴν αὐραν ἵστασθαι: *Stauri,*

Unde von
factat

B 2

defixi

desixi stipites sunt, valli, & omnia ligna recta stantia: ab eo quod stent Stauri, vel quod ad auram consistant. Allusisse ad postremum hoc etymon Prudentius videatur.

— Crux istum tollat in auras

Vinentesque oculos offerat alitibus.

Περὶ
σεφ.
Hymn.
x i.

Luciani
iocoſa de-
rmatio.

Hæc Grammatici. sed Lucianus ingeniosè

& pro argumento, in Iudicio vocalium, deriuat à Tau litterâ, quæ figurâ crucem refert. Ait ὁπὸ τέτου (τῆ Ταυ) καὶ τῶ τεχνήματι τῷ πονηρῷ τὴν πονηρὰν ἐπιουμίαν συνελθεῖν: ab istâ etiam, instrumento pessimo (cruci) pessimum nomen venisse. Atque hoc in fine etiam

Σκόλοψ.
quid?

dialogi iterat. Iam Σκόλοψ propriè, val-
lum, sudemque significat acutam. Hesychius: Σκόλοπες, ὅξεια ξύλα ὀρθά: Scolopes,
acuta ligna, recta. Homerus:

— Σκόλοπες γὰρ ἐν αὐτῇ [τάφρῳ]

Ilia d. μ.
verf. 63.

Οξέες ἐς ἄσπιν.

Ibi Eustathius: Σκόλοπες, ὀρθὰ ξύλα καὶ ὅξεια, αἷ
καὶ σαυρὲς ἐκάλουν. ἐφ' ἧς οἱ κρεμασθέντες ἀνε-
σαυρασθαι καὶ ἀνεσκολοπίσθαι ἐλέγοντο: Scolopes
recta ligna & acuta, quæ & Stauros vocabant:
in quibus appensi, cruci aut vallo figi diceban-
tur. Et bene, quod duo illa verba suggerit,
quibus ipsam crucifixionem signabant,
Ἀναστυροῦν & Ἀνασκολοπίζειν. Ita enim ple-
rumque compositè, ad elationem scilicet fi-
xionemque in alto notandam: etſi aliàs
etiam simpliciter, Στυροῦν & Σκολοπιζειν.
Sunt & alia duo verba, quibus vulgò valdè
vſi, Προσηλοῦν & Κρεμᾶν ſive Ανακρεμᾶν. quo-
rum

Lib

Lib
x i

Lib
Epi
v i

In l

Lib
v i

rum illud clauationem ipsam in ligno propriè notat, hoc suspensionem. In illo, scriptoris aliquis error videtur apud Hesi-
chium: Προσήλωται, ἀνέσρωται. atque ego re-
scribam, ἀνέσ αύρωται. In isto, sæpe interpre-
tum, qui ad suspensionem vulgariam & in
laqueo aptant. Ita quod Arrianus narrat de

Hesychius
correctus.

Lib. vi.

Musicano: τῷ τὸν κρεμάσαι Ἀλέξανδρος κελεύει
ἐν τῇ αὐτῇ γῇ: aliter versum legi, cum sic de-
buerit: *Hunc Alexander crucifigi in suâ re-
gione iubet. Curtius satis præit, qui scribit in
crucem sublatum.* Ita quod Diodorus Sicu-
lus in eiusdem Alexandri rebus, de Tyro cap-
tâ: τοὺς δὲ νέους πᾶντας, ὄντας οὐκ ἐλάττους τῶν
δισχιλίων, ἐκρέμασεν: idem Curtius rectè:
*Duo millia crucibus affixa, per ingens litoris
spatium pependerit.* Et exempla plusscula.

Lib.
xiii.

Tale apud Latinos ipsum *Suspendere*, quod
ad Crucem referendum moneo iuuentu-
tem. Ut in Silio:

*Suspende-
re, quid?*

Lib. i.

Hunc postquam diro suspensum robore vidit.

Epist.

vii.

In Senecâ: *Latrocinium fecit aliquis. quid er-
go meruit? ut suspendatur.* In Ouidio:

In Ibin.

*More vel intereas capti suspensus Achai,
Qui miser aurifera teste pependit aquâ.*

Lib.

viii.

Quibus versibus vera historia & sensus è Po-
lybio reddatur iste. Antiochus rex per frau-
dem Achæum ex arce Sardium deduxit, &
per insidias cepit. Καὶ ἔδοξε, addit, πρῶτον μὲν
ἀκρωτηριάσαι τὸν ταλαίπωρον, μετὰ δὲ ταῦτα
τὴν κεφαλὴν ἀποπεμόντας αὐτῆς, καὶ καταρρίψαν-
τας ἐς ὄνειον ἀσπὸν, ἀναστυρῶσαι τὸ σῶμα: Et

Ovidius
explica-
tus.

Leuiter
amenda-
sus.

visum est, primò admutilare illum miserum
& extremas partes succidere, deinde capite
eius resecto & in asininum culleum coniecto,
reliquum corpus crucifigere. Hæc res: sperne
aliorum inanes logos. Sed & mecum lege,
teste pependit aquâ: non triste aut reſte, quod
vulgatur. Vult enim, eum non in ipsâ auri-
ferâ aquâ, id est Pactolo, suspensum: quî po-
ruit? sed iuxta eam, atque illâ quasi arbitrá
& inspectante. Pactolus autem haud longè
Sardes, vbi hæc gesta.

CAP. V.

*Diuisio prima Crucium: & de specie vetustis-
simâ dictum, Affixione. Tertullianus per
occasionem correctus, atque Isis eadem cum
Cerere existimata.*

Crux sim-
plex.

Eius dis-
tinctiones.

VERBA non vltrà me tenent: rem or-
diamur. cui illustrandæ duplex genus
Crucium statuo, *Simplex & Compactum*. Il-
lud voco, cum in vno simpliciſſimo ligno fit af-
fixio, aut infixio. Quæ crux, meo iudicio,
prima fuit, & in aliam speciem à rudi hac
ventum. Sed ea quoque duplex, vt tetigi: al-
tera ad *Affixionem*, altera ad *Infixionem*.
Nam aliàs ad arborem siue ſtipitem alliga-
bant figebântve hominem. vt in *Cupidine*
crucifixo Ausonij, quem sic describit:

*Eligitur mæſto myrtus notiſſima luco,
Inuidioſa Deûm pœnis. Cruciauerat illic
Spreta olim, memorem Veneris, Proſerpina
Adonim.*

Huius

Huius in excelso suspensum stipite Amo-
rem,

Deuinctum post terga manus, substricta-
que plantis

Vincula marentem, nullo moderamine
pæna

Adfigunt.

Verba omnia nota: videbis & in arboris sti-
piti appensum, nec manibus expansis, sed à
tergo deuinctis, denique nec clavis sed fu-
nibus substrictum: nisi fortè in pedibus.

Apolog.
cap.
VIII.

XXIII.
Septēbr.

Simile in Tertulliano, de Tiberio: qui Satur-
ni sacerdotes, vt inquit, in eisdem arboribus
templi sui, obumbratricibus scelerum, votiuis
Crucibus exposuit. In Martyrologio, de Paph-
nutio: Ipse palmae arbori affigitur, ceteri au-
tem ferro necantur. Nec ambigimus arbo-
res plerumque huic rei seruisse, præsertim
in grandi numero cruciandorum, siue reci-

In arbori-
bus ap-
penso.

B 4

las

Siue in
vadi stipi-
te.

fas leuiter & ad Crucem aptatas, siue etiam comantes. Sed & in stipite simplici idem fuit. Ex Tertulliano: *Quanto distinguitur*

Apolog.
cap.
xvi.

à Crucis stipite Pallas Attica, vel Ceres Farrea, quæ sine effigie, rudipalo & informi ligno prostant? Nam rudem ecce palum componit & assimilat cum Cruce. Sed in eius ver-

Tertullia-
nus omē-
ditus.

bis menda de Cerere Farreâ. Cur enim sic appeller? an quia far inuenerit? esto. atqui non omnis Ceres sic efficta, sed certa ali-

Ceres Pha-
ria, siue
Aegy-
ptia.

qua, & in loco, quem voluit expressum: sicut de Pallade, quæ Athenis. Legendum arbitror, *Farria* siue *Pharia*: quasi dixerit Ce-

rerem, quæ in Aegypto. Et intellegi credam Isidem: quæ nomine diuertit à Cerere, numine communicat. Ita Herodotus:

Δημήτηρ δ' ἐ, Ἰσις.

In Apuleio, ipsa de se Isis: *Me*

Lib. xi.
de Asin.

primigenij Phryges Pessinuntiam

matrem nominant, me Eleusiniy vetustam deam Cererem. Eusebius de Præparatione:

Φασὶ Τῶν Αἰγυπτίων τὸν μὲν Οσίριν εἶναι τὸν Διόνυσον, τὴν δὲ Ἰσιν τὴν Δήντηαν: *Aiunt*

Lib. i.
cap. i.

Aegyptij Osirim esse Bacchum, Isidem vero Cererem.

CAP.

CAP. VI.

Altera Simplicis Crucis species, Infixio. Seneca, Hesychius, Plato, Plinius, illustrati.

ATQUE hæc fuit in Simplici Cruce ^{Infixio, qua vulgo Impalatio.} Affixio: est & in eâdem Infixio. qualis? cum nudum hominem erecto acutôque stipiti infigebant, eâ formâ & facie quam exempla hæc docebunt. Seneca: *Video istic Cruces nec unius generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij capite conuerso in terram suspendere, alij per obscæna stipitem egerunt.* Duo in iis verbis obserues, & Cruces varias fuisse, quod nunc diducimus: & inter eas, Infixionem. Quam magis etiam aperit idem Seneca: *Cogita hoc loco carcerem & Cruces, & adactum per medium hominem, qui per os emergat, stipitem.* Viden' clarè medium hominem scissum & transfossus? Atque id imagine etiam illustrat Hesychius: *Σκόλοψιν, ὡς ὁπτι-* ^{Σκόλοψιν, καὶ διὰ τὴν} *σιν τὸ γὰρ παλαιὸν τοὺς κακῶς γέντας ἀνέσκολοπίζον, ὅζυνόντες ξύλον διὰ ῥάχους ἢ τῆς νῶτας, καθάπερ τοὺς ὁπτιωμόρους ἰχθύες ἐπὶ ὀφθαλμῶν.* *Sudi infixionem dixeris, quasi Affationem.* Nam antiquitus maleficos sudi infigebant, acuto ligno penetrantes spinam & dorsum, sicuti affos in veribus pisces. Vbi amplius discō, propriè hoc esse Σκόλοψιν; & Σκολοπίζεν vbi legitur, plerumque referendum ad hanc formam. Ista Crux nescio an Mæcenati etiam descripta: cuius versus apud Senecam iam olim sic legimus: ^{Macenati lux.}

Conso-
lat. ad
Mart.
cap. XX.

Epist.
XIII.

Epist.
C I.

B 5

Hanc

Hanc mihi, vel acutâ

Si sedeam Cruce, sustine.

Vita dum superest, bene est.

Vult miser & adspirat viuere, etiam inter tormenta, & in istâ maximè cruciante Cruce, quam signanter dixit *Acutam*. Sed aijt etiam *Sedere*: benè. Nam ille profectò habitus hominis ab infero in superum sic transfixi. Hoc ipsum genus *Ανασκηδυλόμενος*, dictum Græcis, quasi diffindere & dissecare Hesychius: *Ανασκηδυλόμενος, ἀνασκο-*

τ. 1. De
Repub.

Et Plato
381.

ποθῆναι. Plato eo verbo vsus: *Μαστιγώσεται, σρεβλώσεται, τριβιτῶν δὲ πάντα κακὰ παθὼν ἀνασκηδυλεύθησεται*: Flagellabitur, distorquetur, denique omnia mala passus Cru-

ce diffindetur.

Et Plinio.

Plinij etiam verba huc referam narrantis, Polybium cum Scipione in Africâ leones homicidas crucifixos vidisse, quia ceteri metu pœne similis absterrentur eâdem noxâ.

Lib.
viii.
cap. xvi.

Quis enim credat operosam & compositam crucifixionem illam fuisse? non ego: & accipiam de hac promptâ & fortuitâ in stipite infixione, siue etiam affixione.

C A P.

CAP. VII.

In genere de Cruce Compactâ: tum de primâ eius specie, Decussatâ. & an hæc sit Andreana?

AT Compacta Crux est, quæ manu facta, idq; è duplici ligno. Ita septuaginta Interpretes Ptolomæani, libro Iosue quâ vulgò est, lignum, & Chaldaeo paraphraste, Crux, ipsi verterunt ^{*Lignum geminum.} ξύλον διδύμον: bene sanè, ad hanc formam. Hæc est plena & vera Crux, in quâ brachia etiam explicantur, atque ideo Patibulum non semel dicta. Huius species triplex, vt distinctè imò curiosè edisseram, & semel tollam dubitationes aut lites. Est Decussata, est Commissa, est Immissa. Illa prima mihi dicitur, in quâ duo ligna ^{Paribulum quid proprium.} directa & æquabilia, inter se obliquantur. Decussare hoc enim Romani dixerunt. Hieronymus: Decussare, est per medium secare, veluti si duæ regulæ concurrant ad speciem litteræ X. quæ figura est Crucis. Nec minùs clare Isidorus: X. littera, & in figurâ Crucem, & in numero decem demonstrat. Obscurius paullo alij Patres & Doctores nostri, vt Iustinus Martyr: qui illud Platonis in Timæo, ^{Iustinus explicatus.} ἐξελκεν αὐτὸν ἐν τῷ παντί: Decussavit eum in uniuerso: adseueranter ad Christum & Crucem nostram retulit, quo nisi hoc aspectu? Iam cum transuersis obliquisque manibus benedictionem Iacobi eodem aptant: quid nisi hæc forma in oculis? Damascenus:

In Hieron.
cap.
xxx.

Lib. I.
Orig.
cap. III.

Aduers.
Tryph.

Lib.
IIII.
de Orth.
cap. XII.

Iacobi

De Da-
masionis.

Ἰακώβ προσκυνοῦσας τὸ ἄκρον τῆς ράβδου, ἐν ἡ-
λαγυδραῖς ταῖς χερσὶ τοῦς υἱὲς Ἰωσήφ βλογοῦσας,
καὶ τὸ σημεῖον τῆς σταυροῦ διαγράφει σαφέστατα:
Iacob adorans extremum virga, alternantibus
manibus liberos Ioseph benedicens, etiam si-
gnum hoc Crucis describit manifestissimò.
Quid χεῖρες istæ ἐν ἡλασμέναι et si non ambi-
guum, tamen audiamus Cedrenum com-
modè explicantem. Ἰσραὴλ (idem cum Ia-
cobo) τὰς χεῖρας ἀμείβων, τὴν μὲν δεξιάν ὅτι
τοῦ νεωτέρου, τὴν ἀριστεράν δὲ ὅτι τοῦ πρεσβυτέ-
ρου τὴν κεφαλὴν τιθεῖς: *Israël manus permu-*
tans, dextram quidem in iunioris, sinistram
verò in senioris caput imponens. Et Tertul-
lianum in istâ ipsâ re: Impositis & intermuta-
tis manibus benedixit, & quidem ita transuer-
sim obliquatis inter se, ut Christum defor-
mantes, iam tunc portenderent benedictionem
in Christum futuram. Quomodo Christum

De Ba-
ptif. cap.
v. 11.

deformarunt il-
læ manus? imò
Crucem: & sic
mihi libido ali-
quando legere:
sed refrano, &
accipio Christū
crucifixum. Hęc
illa est quam An-
dreanā hodie
dicimus, validā
& satis veteri fa-
mā diuū istum
in eā

*Vi &
in Ab-
dialib.
III.

In Cō-
ment.
Gizco.

in eâ cruciatum. Anne verâ? facit me vt am-
bigam Martyrologium Romanum: in quo
hoc saltem legas, *in Cruce suspensum*. & ma-
gis Hippolytus, qui scribit *Crucifixum Pa-
tris in Achaiâ, ad arborem oliuæ rectum*.
Quid magis contra famam? Atque hæc fi-
xio ad Simplicem nostram potius abeat,
longè à Decussatâ.

CAP. VIII.

*Commisssa Crux quid nobis sit? exemplis testi-
busq; asserta, tum etiam vestigio nostrâ
lingua.*

IAM Commisssam Crucem appello, cum li-
gno erecto breuius alterum superne, & in
ipso capite committitur, sic vt nihil exstet. ea
forma examussum est in T litterâ, quam vno
ore omnes cum Cruce componunt. Lucia-
nus vbi Tau accusatur: τὸ γὰρ τούτῳ σώματι
φασὶ τοὺς τυράννους ἀπολεθῆσαντας καὶ μιμησα-
μένους αὐτοῦ τὸ πλάσμα, ἔπειτα χήματι τοῖς τῷ
ξύλῳ τεκτῆναντες, ἀνδράποιν ἀνασκολοπιζέ-
ειν αὐτά: Huius enim corporis filium tyrannos
aiunt secutos, eiusque speciem imitatos, simi-
li deinde figurâ ligna fabricasse, & homi-
nes in iis fixisse. Palàm est Crucem in-
telligi. Tertullianus: Ipsa enim littera
Græcorum Tau, nostrâ autem T, species Cru-
cis. Isidorus: Tau littera speciem Crucis de-
monstrat. Hieronymus: Antiquis Hebræo-
rum litteris, quibus vsque hodie Samaritæ
utuntur, extrema Tau Crucis habet similitu-
dinem. Paulinus Nolanus: Christus non mul-
titu-

Commisssa
crux.

III. ad-
uers.
Mar-
cion.
Devo-
cat. gēt.
In hzec.
cap. ix.

Epist. ad
Scu.

titudine nec virtute legionum *Antonia* in tunc
in sacramento Crucis, cuius figura per litte-
ram Græcam Tau numero trecentorum expri-
mitur, aduersarios Principes debellauit. Ad-
struunt etiam picturæ, & nostra lingua. In
illis quidem, passim hodie videas D. Anto-
nij vetustissimi monachi penulæ & manui
assui aut imponi hanc crucem. An quia
Ægyptius ille vir, quibus iam olim notum,
& inter sacra hoc signum? Certè in obelis-
cis, qui inde Romam vecti, sculptum sic vi-

*Antonia
in Crux.*

*Ægyptijs
inter no-
tas.*

dimus †: cum anulo tamen vel ansulâ su-
pernè, nec satis solidè scio ad quam rem aut
vsum. Sed de præcipuâ ipsâ notâ, dignum
aliquid notâ Ecclesiasticæ nostræ historiæ
prodiderunt. Ruffinus: *Signum hoc dominica*
Crucis, inter illas quas dicunt ἱερογλυφικὰς id est
Sacerdotales litteras habere Ægyptij dicun-
tur, velut vnum ex iis quæ apud illos sunt lit-
terarum elementis. Cuius littera seu vocabuli
hanc asserunt esse interpretationem, V I T A

*Lib. vi.
cap.
xxix.*

*Signifi-
cat.*

VENTURA. Sozomenus: Φασὶ δὲ τῇ ναοῦ
κατασκευασθέντος (τῆ Σαραπίδος) πινᾶς τῶν
κατεμένων ἱερογλυφικῶν χαρακτήρων ταυτοῦ
σημείω ἐμπερεῖς ἐγκαταστήσαντες τοῖς λίθοις
ἀναφανῆναι. παρ' ἐπισημόνων δὲ τὰ τοιαῦτα ἐρμη-
νοῦν. Φέσαν σημαῖν τούτην τὴν γραφὴν, ζῶν
ἐπερχομένην. Aiunt templo isto (Sarapidis)
diruto & disiecto, quasdam ex iis, quas vocant
Hieroglyphicas notas, similes signo Crucis in-
scriptas lapidibus apparuisse. Ab iis autem,
qui docti hac talia, explicatam eam notam, si-
gnifi-

*Lib. vii.
Ecc.
Hist.
cap. xv.*

di

gnificare ~~hanc~~ *venturam*. In Suidâ etiam historiola ~~hæc~~ breuiter. Ἐπὶ Θεοδοσίᾳ τῇ μεγάλῃ βασιλεῶς καθαρευμένων τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ὁρεθίσαν ἐν τῷ Σαραπίδος νέῳ ἱερογλυφικὰ γράμματα ~~ταυροῦ~~ ἔχοντα τύπους. ἃ περ θεασάμενοι οἱ ἑλλήνων χειρὶ ἀνίσταντες, ἔφασαν σημαίνειν τὸν ταυρὸν παρὰ τοῖς ἱερογλυφικὰ γινώσκουσιν γράμματα ζωὴν ἐπερχομένην. *Theodosio magno regnante, cum fana gentilium diruerentur, inuenta sunt in Sarapidis templo Hieroglyphicæ litteræ habentes Crucis formas. quas videntes ij gentilium qui Christo iam addicti erant, aiebant significare Crucem apud peritos Hieroglyphicarum notarum Vitam venturam.* Atqui & à linguâ argumentum petij, sed nostrâ. Nos inquam Belgæ hodie, bacillos in hanc formam, quos agrorum brachiis sustentaculum subiicimus, vocamus ipsâ Latinâ voce *Cruckas*.

C A P. IX.

Affirmata Crux Immissa è scriptis maximè Patrum: ipsi aly per alios, & imaginibus per nos etiam, explicati.

DE N I Q U E *Immissa crux est, cùm ligno* ^{*Immissa quid?*} *erecto transuersum alterum iniungitur atq; immittitur, sed sic ut ipsum secet. Ita eminentia hîc semper aliqua & capitellum, aliter quàm in Commisâ. Etiam anguli hîc siue fines quaterni, illic terni. Quis de istâ ambiget? Ingerunt eam oculis Picturæ patris & Scripturæ priscæ. Sed illas omitto*
aut

*A Iustino
descripta.*

Crucem sic aptat. Μονοκέρατος γὰρ κέρατα
 ἑδνός ἄλλε πράγματες, ἢ χήματες ἔχοι ἄνθρωπος
 εἰπείν ὁ ὅπου εἶξαι εἰ μὴ τὴ τύπος ὁς τὸν Σταυρὸν
 δείκνυσιν. ὁρῶν γὰρ ἐν ἐστὶ τὸ ξύλον, ἀφ' ἧς ἐστὶ τὸ
 ἀνώτερον μέρος εἰς κέρας ἐσημειώμενον, ὅταν τὸ ἄλ-
 λο ξύλον περιταρμωθῇ, καὶ ἐκατέρωθεν ὡς κέ-
 ρα τὰ ἐν κέρατι παρέλδυσμένα τὰ ἀκρὰ φαίνε-
 ται. καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας καὶ
 αὐτὸ ὀξέχον ἐστίν, ἐφ' ᾧ ἐποχοῦν οἱ σταυρώμενοι.
*Unicornis enim cornua alteri rei aut figura
 haud quispiam similia dixerit aut ostenderit,
 quàm illi quæ Crucem refert. Rectum enim
 unum est lignum à quo est suprema pars in
 cornu sublata, cum alterum lignum aptatum
 est: & utrimque tanquam cornua illi uni cor-
 nu coniuncta, extrema apparent: & illud in
 medio defixum, & ipsum tanquam cornu emi-
 net, in quo requiescunt & innituntur crucifi-
 xi.* Obscuriuscula alibi verba, sed hac parte
 liqui-

liquidissima, quòd eminens vnum cornu facit à vertice crucis. Iam alij Patrum, variâ imagine, non sine lasciuiâ quadam ingeniorum & stili eam describunt & notificant. Vt

In Marc.
cap. xi.

Hieronymus: *Ipsa species Crucis, quid est nisi forma quadrata mundi? Aues quando volant ad æthera, formam Crucis assumunt. Homo natans per aquas, vel orans, formâ Crucis*

Ab Hieronymo.

Apolog.
cap.
xvi.

visitur. Vt Tertullianus: Victorias adoratis, cum in Tropæis Cruces intestina sint tropæorum. Omnes illi imaginum suggestus in signis, monilia crucium sunt. Si para illa vexillorum & cantabrorum stola crucium sunt. Laudo diligentiam, nolulistis incultas Cruces consecrare. Vt Minutius Felix: Cruces nec colimus,

Tertulliano.

In Dia-
logo
Octa-
uio.

nec optamus. Vos planè, qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, ut deorum vestrorum partes, forsitan adoratis. nam & signa ipsa, & cantabra, & vexilla castrorum quid aliud quàm inaurate Cruces sunt & ornata? Trophæa vestra victricia non tantùm simplicis Crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. Signum sanè Crucis naturaliter visimus in naui, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis palmulis labitur: & cum erigitur iugum, Crucis signum est: & cum homo porrectis manibus Deum purâ mente veneratur. Ita signo Crucis aut ratio naturalis innititur, aut vestra religio formatur. Vt Ma-

Minutius.

De Cru-
Dom.
Homil.
p. 2.

ximus Taurinensis: Grande est Crucis sacramentum, & si intellegamus, per hoc signum mundus ipse saluatur. Nam cum à nautis scin-

Maximus.

C

ditur

ditur mare, prius arbor erigitur, velum distenditur, ut Cruce Domini facta aquarum fluenta rumpantur. Sed & bonus agricola, cum parat terra solum vertere, non nisi per signum Crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale subiicit, afficit (lege, affigit) aures, stivam inserit, figuram Crucis imitatur. Celum quoque ipsum huius signi figuram dispositum est. Nam cum quatuor partibus distinguitur, Oriente, Occidente, Meridiano, ac Septentrione, quatuor quasi Crucis angulis continetur. Ipsius etiam incessus hominis, cum manus levaverit, Crucem pingit. atque ideo eleuatis manibus orare precipitur, ut ipso quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur. Et diffusissimè omnium Iustinus: Κατανοήσατε πάντα τὰ ἐν τῇ κόσμῳ, εἰ Ἀπολογ. II.
 ἀνδρὶ τῆς χρέματος τέττε (Σταυροῦ) διοικεῖται, ἢ
 κοινωνίαν ἔχειν διῶα. Θάλασσα μὲν γὰρ ἐτέμνε, καὶ μὴ τοῦτο τὸ τρόπαιον ὁ καλεῖται ἰστίον ἐν τῇ
 νηὶ σῶον μένει. γῆ δὲ οὐκ ἀροῦται ἀνδρὶ αὐτῇ. σκαπανεῖς δὲ ἐργασίαν ἐποιεῖται, ἐδὲ βαναυσουργοὶ
 ὁμοίως, εἰ μὴ διὰ τὰν τὸ χῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐργαλείων. τὸ δὲ ἀνθρώπου χῆμα ἐδὲ ἀλλὰ τῶν
 ἀλόγων ζώων διαφέρει, ἢ τῷ ὀρθόν τε εἶναι, καὶ
 ἔκτασιν χερῶν ἔχειν, καὶ ἐν τῇ προσώπῳ διὰ τῆς
 μεταπτώσεως τεταμένον τὸν λεγόμενον μυζωτήρα
 φέρειν, δι' ἧς τε ἀναπνοήεσι τῷ ζώῳ, καὶ ἐδὲν
 ἄλλο δείκνυσιν ἢ τὸ χῆμα τοῦ Σταυροῦ καὶ τὰ
 παρ' ὑμῶν δὲ σύμβολα τῶν τῆς χρέματος τέττε
 διῶα μιν θεοὶ. * * * λωμεν καὶ τῶν ῥοπαλίων δι'
 ὧν αἱ τε πρόσδοι ὑμῶν πάντα χροῦ γῆν, ὅτι ἀρχῆς
 καὶ

Justinus
 Iustino.

"Vide
 Iust.

καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν ταῖς θηρυῖναι, εἰ
 ὁ μὴ νοῶντες τὸ τοιαύτην καὶ τῶν παρ' αὐτῶν ἀπο-
 θνησκόντων αὐτῶν ἔργον τὰς εἰκόνας ἐπὶ τῶν
 τοῦ χήματος ἀνατίθετε, καὶ δεῦς διὰ γραμμῶν
 ἐπονομάζετε. Considerate omnia quæ in mundo
 sunt, an sine signo hoc Crucis gubernentur,
 aut possint præbere sui usum. Mare enim non
 scinditur, nisi tropæum istud, quod malus ap-
 pellatur, saluum in navi maneat. Terra non
 aratur sine eo. Fossores verò opus non absol-
 uunt, neque alij item operarij Mechanici, nisi
 per instrumenta quæ formam hanc referant.
 At humana figura non aliâ re belluis differt,
 quàm quòd, & recta sit, & manuum extensio-
 nem habeat, & in facie à fronte protensum na-
 sum per quem & respiratio animalibus est, ne-
 que aliud demonstrat quàm signum hoc Crucis.
 Sed & apud vos notæ huius signi potentiam
 declarant: • cùm alia quedam, tum tropæa, ob
 quæ progressus & expeditiones ubique vobis
 sunt imperij & potentia signa in istis præse-
 rentes, et si ignorantes hoc facitis. Et Impera-
 torum qui apud vos mortui sunt imagines in
 hac figurâ positæ, & Deos per litteras appel-
 latis. Quæ plusscula posui, quia me quo-
 que inter exscribendum delectarunt in-
 uentiunculæ istæ Patrum. Spero & te, si ple-
 nè intelleges: atque adminiculum, figuras
 istas, habe.

* Vide
 Not.

CAP. X.

In quâ Crucium formâ Christus mortem tulerit? videri in ultimâ, argumento è Patribus & picturis. Ruffini non bona fides notata in verbis Pauli citandis siue explicandis.

HABES omnes Crucium species.
 In quâ earum ille mortuus, qui morte suâ nobis vita? Ne quærendum quidem
 cem-

cenſeam, niſi dubitaſſe & diſputaſſe vide-
rem viros graues & ſacrorum peritos. ego
arbitror & pronuncio, in hac poſtremâ. in
illâ inquam, quę quatuor ſinibus vniuerſum
orbem complexa eſt, non ſine myſterio,
quod toti orbi mortuus, Saluator noſter pe-
pendit. Tangit hoc & docet Sedulius:

*Crux qua-
drangula,
quo my-
ſterio?*

Lib. III.

*Néne quis ignoret ſpeciem Crucis eſſe colen-
dam,*

*Quæ Dominum portauit ouans, ratione * po- * Sive
tenti, patenti.*

*Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous,
Occiduo ſacra labuntur ſidere planta,
Arcton dextra tenet, medium laua erigit
axem.*

Ad
Ephes.
cap. III.

Et auctoritas etiam firma à D. Paulo. cuius *D. Pau-
lus expli-
catus.*

In Pfal-
mo
cxiii. &
alibi.

*hæc verba, Ut poſitis comprehendere cum om-
nibus ſanctis, quæ ſit latitudo & longitudo, &
ſublimitas & profundum, plerique Docto-
rum veterum referunt ad Crucem. Augu-
ſtinus: Erat latitudo, in quâ porrectæ ſunt ma-
nus; longitudo à terrâ ſurgens, in quâ erat cor-
pus infixum; altitudo, ab illo innexo ligno ſur-
ſum quod eminet; profundum, ubi fixa erat
Crux, & ibi omnis ſpes vitæ noſtræ. Dama-
ſcenus: Ὡς περ τὰ τέσσαρα ἀνεγὰρ Σταυροῦ διὰ
τῆς μέτου κέντρου καὶ τοῦ καὶ οὐρανίου, ἔπει-
διὰ τῆς τῆς Θεοῦ δυνάμεως, τὸ, τε ὕψος καὶ τὸ
βάθος, μήκος καὶ πλάτος, ἦτοι πάντα δεξιὰ
τε καὶ ἀριστερὰ καὶ ὑπὸ καὶ ὑπὲρ. Sicut quatuor
extrema Crucis per medium centrum vin-*

De
Orth.
lib. III.
cap. XII.

Ruffini
singula-
ris sen-
tentia.

In Sym-
bol.

Crux in
lapide-
bus.

ciuntur & iunguntur: sic per diuinam poten-
tiam Sublimitas & Profunditas, Longitudo
& Latitudo, siue omnis conspicua & inconspi-
cua creatura continetur. Palàm & ipse qua-
tuor fines nominat, & verba Pauli huc ad-
aptat. Ruffinus cur dissentit? qui tres mo-
dò agnoscit, & ipsa Apostoli verba (nefas!)
ad mutilat & detruncat. Docet, inquit, Apo-
stolus Paulus illuminatos esse debere oculos
cordis ad intellegendum quæ sit altitudo, lati-
tudo & profundum. Descriptio Crucis est. cu-
ius eam partem quæ in terram defixa est, pro-
fundum appellauit: altitudinem verò illam,
quæ in aërem porrecta sublimis erigitur: lati-
tudinem quoque illam quæ distenta in dex-
tram leuamque protenditur. Mirum, & in
verbis Pauli, & in eorum sensu longitudinem
vbique improvidè omisit, an de industriâ
eiecit: Culpa, si illud: crimen, si istud. Sed ad
rem. Poëtæ quoque & Pictores sunt à for-
mâ istâ. Nonnus disertè scribit, Christum
sublatum Εἰς δ' ὄρου τετραγώνου: in lignum
quadrilaterum. Et in priscis sculpturis (illis
meritò fides) quadrata conspicitur hæc for-
ma. Constantinus Imp. in Labaro suo ex-
pressit: & Deus ipse in aëre ei deformarat.
In columnis eiusdem Principis, quæ nunc
in cognomine vrbe (heu, quò ea recidit?)
Crux eiusmodi insculpta visitur, &
vtrimque ab alatis Geniis sustentatur.
Quid, quòd in Numis plurifariam sic ap-
pâret?

pàret? quorum alibi damus typos. Nec meo sensu, ambigi profectò potest, in tam veteri Christianorum sensu. Tamen sunt qui de Commissâ suæ de Tau formâ contendunt. nec damno, etsi dissideo: quia & illi si Titulum supernè addis, efficere atque imaginari possis quaternos istos fines.

CAP. XI.

Apud plerasque gentium Cruces ferè v̄sitas.

Apud Syros, Indeos, Ægyptios, Persas, Afros, Græcos, maximè Romanos. Quando apud eos cæperit? An & apud Germanos?

CRUCES satis vidimus: vbi gentium cæ in v̄su fuerint, addam. Etsi vno verbo panè dixerim, vbique gentium receptas. Oriens quidem plerisque vsurpauit, idque iam olim. De Syris in Esthère scriptum: *Su-*

Cap.

vii.

Cap.

viii.

Cap.

xiv.

Lib. i.

Lib.

xxx.

In Tha-

liâ.

spensus est Aman in patibulo, quod paraue-

rat Mardocheo. De Iudæis, in Iosua: qui re-

gem eius (Hai) suspendit in patibulo vsque

ad vesperam. Item in Numeris: Tolle cunctos

Principes populi, & suspende eos contra So-

lem in patibulis. Atque in sacris libris sæpius.

Ægyptios etiam v̄sos reperio. vt Thucydides

de rege Inaro: ὁμοδοσία ἀνθρώποις ἀνέστυλιν:

proditione captus, in crucem est actus. Et Iusti-

nus, in eadem Ægypto: Agathocles occiditur,

& mulieres in ultionem Eurxdices patibulis

suffiguntur. Et Persas crebrò. Herodotus de

Cruz Sy-
ris in v̄su.

Iudæis.

Ægy-
ptus.

Persia.

Ammianus de suo ævo: *Aelianus Comes & Lib. xi.*
Tribuni patibulis scelestè suffixi: capti nem-

Afric.

pe à Persis. Sed Afros vel omnium creberri-
 mē: qui non in viles modò, sed illustrissimas
 personas adhibebant. Atque à Senatu Car-
 thaginensium etiam *Duces*, (Valerij verba
 sunt) *bella prano consilio gerentes, etsi prospera*
fortuna subsequuta esset, Cruci suffigebantur:

*Lib. ii.
cap. vii.*

Græci.

Video & Græcos vītassee. Certè Alexander
 Macedo Glaucum medicum, & Tyrios, &
 plures crucifixit. Etiam Xantippus Athe-
 nienſis Artayctam Persam, de quo apud
 Herodotum in Calliope extremâ leges.

*Plu-
tarch, in
Alexad.*

*Romani.
& quan-
do.*

Iam Romanis *vetus veterrimūque* (verba
 Victoris vsurpabo) *supplicium patibulorum.*

*In Con-
ſtatino.*

Si Liuiο fides, statim sub primis regibus
 vsurparunt: & exemplum in Horatio, cui id
 sub Tullo parabatur. Etsi Cicero dissentire

Lib. i.

videtur, & horridum illud Carmen ad Tar-
 quinium Superbum auctorem referre. *I li-*

*Orat.
pro Ra-
bir.*

etor, inquit, colliga manus. quæ non modò hu-

ius libertatis mansuetudinisque non sunt, sed

ne Romuli quidem, aut Numæ, sed Tarquinij,

superbissimi ac crudelissimi regis ista sunt

cruciatūs carmina, Caput obnubito, arbori in-

felici suspendito. Quæ tamen aut populari-

*Cicero
explica-
tus.*

ter & ad causſam Cicero dixerit; aut hoc

ſentiens, non ab auctore illa Tarquinio fuiſe,

sed illo maximè digna, & apud eum cre-

bra. Vtrum horum est, video etiam liberâ
 rep. statim in vsu cruces. Dionysius de seruis
 coniuratis: *Καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐξ οἰκῶν συλλανθ-*

*Lib. v.
Antig.*

τῶν τε,

Ἰέντες, οἱ δ' ἐν τῶν ἀγορῶν ἀχθέντες ἀνεσπολο-
 τῶ το θύσαν ἅπαντες. Et ilico alij quidem è do-

mitibus extracti, alij è foris abducti, omnes in
 Crucem acti sunt. & deinceps * ἡμιμαύροισι,

* Infinit.
 & ut are-
 na.

De mor.
 Ger-
 man.

ni? nunquid & illi vsi? distrahor. Tacitus vi-

An Ger-
 mans
 crucifixe-
 runt?

detur dicere: Proditores & transfugas arbo-
 ribus suspendunt. sed fortassis ad laqueum &

suffocationem hoc aliquis trahat. Tamen
 idem Patibula etiam attribuit: Quot patibu-

Videri.

Annal.
 2.

la captiuis, quæ scrobes: quo nisi suo & Ro-
 mano sensu?

CAP. XII.

Apud Romanos vile fuisse hoc supplicium,
 & plurimum seruorum. Quas ob causas ij
 affecti.

PLVRIFARIAM igitur receptæ Cru-
 ces, sed vix tamen nisi in homines vilio-
 res, Romano quidem ritu. Atque apud eos
 seruorum ferè hoc supplicium, aut plebeio-
 rum qui iuxta seruos. De seruis mulier apud
 Iuuenalem:

Serui
 p' crucem
 que in
 Cruce.

Pone Crucem seruo.

Sat. vi.
 In Saty-
 rico.

Et alia apud Petronium: Nec Dij sinant, ut
 amplexus meos in Crucem mittam. Ita enim
 venustè seruum cruciarium appellat, quâ
 facie sermonis Scelus pro scelesto. Seruus
 ipse apud Plautum comiter fatetur.

In Mili-
 te.

Noli minitari, scio crucem futuram mihi
 sepulcrum,

C 5 161

Ibi maiores mei siti sunt, pater, avus, proavus, abavus.

Servile
suppli-
cium,
quid?

Atque adeò peculiare hoc servis, ut nomine *Servilis supplicij* Crux veniat capienda. In Tacito: *Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam servili supplicio expiauit: Iterum. Sumptum de eo supplicium in servilem modum.* In Vulcatio explicatius: *Centuriones rapi iussit & in crucem tolli, servilique supplicio affici.* In Capitolino: *Nam & in crucem milites tulit, & servilibus suppliciis semper affecit.* Ergo *Liuium* sic evolues: *De captivis, ut quisque liber, aut servus, suæ fortunæ à quoque sumptum supplicium est.* Suæ fortunæ: nempe Crux servo reposita, gladius aut securis libero. Ipsum hoc ita in Hirtio legas: *Prehensi servi tres, & unus è legione vernacula. Servi sunt in crucem sublatis, militi cervices abscissa. Servile igitur hoc supplicium, sed non ob leuem aut cottidianam noxam.*

111.
Hist.
11. Hist.

In Audi-
dio Cas-
sio.

In Ma-
crino.

Lib. 111.

De bel-
lo His-
pan.

Causse
gravioris
ad Cruci-
cep.

Horatius indicat:

Si quis eum servum, patinam qui tollere iussus

Lib. 1.
Serm.
111.

*Semesos pisces, tepidumque ligurrierit ius,
In cruce suffigat, Labeone insanius inter
Sanos dicatur.*

Indicat, inquam, graves fuisse & in extremo supplicio extremas causas. Sed quas illas? ægrè vniuersas dixerim: quasdam adnumero. Delatura domini. Pertinax apud Capitolinum, eos qui calumniis appetiti per servos fuerant, damnatis servis delatoribus, liberauit,

Ut Dela-
tio.

In Per-
tin.

ranit, in Crucem (ablatis talibus seruis. Sic
 Macrino iam Principe, συνοφάντει τὴν δούλοι,
 ὅσοι δεσποταῖς κατήχτηλον, ἀνεσπολοπιῶσιν:
 Sycophanta, aut serui, quicunque dominos de-
 tulerant, in crucem sunt acti. Et in genere, Machina-
 tio.
 omnis machina contra dominicam salu-
 tem. Paulus: Si serui de domini salute consu-
 luerint (Mathematicos, intellige:) summo
 supplicio, id est Cruce, afficiuntur. Item Fu-
 ga, sed (vt opinor) diuturna, aut repetita. Ci-
 cero tangit: Quæ Crux huic fugitino potest
 satis supplicij adferre? Et Valerius: Cruce di-
 gnissimi fugitiui. Quin Scipio, apud eun-
 dem, transfugas Romanos, tanquam patria
 fugitinos, Crucibus affixit. Simile sub Augu-
 sto, in Sexti milite puniendo, qui ferè efu-
 gituius: Τὸ μὲν δὲ ἐκλυθὺς, ait Dio, τοῖς δεσπό-
 ταῖς πρὸς τιμωρίαν ἀπεδόθη. εἰ δὲ τοῦ μὲν εἰς
 κύριος διέσταιτο, ἀνεσπολοπιῶτο: Seruitia do-
 minis reddita ad pœnam; quorum domini non
 exstarent, Cruci sunt fixa. Quanquam hic &
 alia causa suberat, Hostilitas in rem Roma-
 nam. Hæc & plura in seruis: quos mitiores
 durioresve domini, grauius, mitius, pro ar-
 bitrio sunt puniti.

CAP.

Hero-
dian.
lib.v.

Lib.v.
Sent.
Tit.xxi.

Pro
Deio.
tato.

Lib.ii.
cap.vii.

Ibidem.

Dio.lib
LIII.

*Etiā liberi quidam in Crucem dati, sed vi-
liores aut nocentiores: ut Latrones, Sicarij,
Falsarij, atque alibi & Fures.*

crux in
signa li-
bris.

refertur
in ciui-
s.

crux in
manti.

QV I D autem in liberis? Rara crux, ut
prædixi. Quin remouere prorsus ab
hoc genere Lactantius videatur, vbi de Lib.
Christo: *Cur si Deus fuit, & mori voluit, non* 1111.
saltem aliquo honesto genere mortis affectus Inst.
est? cur potissimum Cruce? cur infami genere cap.
supplicij? quod etiam homine libero, quamuis xxvi.
nocente, videatur indignum. Sed frænanda
ea assertio est: & ciue quidem indigna Crux,
nec credo vlsurpatam in eos nisi præter le-
ges, & per sæuitiam: viliores liberi, & pro-
uinciales, non ab eâ profectò immunes. At-
que hæc crimina in iis cruciaria: primum,
Latrocinium. Seneca: *Latrocinium fecit ali-* Epist.
quis. quid ergo meruit? ut suspendatur. v. 14.
Caue de alio suspendio interpretè, Petro-
nius: *Imperator provincie iussit latrones* In Sa-
Crucibus affigi. Apuleius: *Latronem istum,* tyr.
miserorum pignorum meorum peremptorem, Lib.
Cruci affigatis. Callistratus Ictus: *Famosos* 1111. de
latrones, in his locis ubi grassati sunt, furcâ Asia.
figendos compluribus placuit. Lib.
Scripserat ille, xxxviii.
Cruce, ut pòst docemus. Cum ipso Seruato-
re vtrunque secus latrones duo fixi: quos
duo Euangelistæ disertè *ληστές* appellant,
Lucas paulò communius *κακέργες*. Dein-
de Si-

Lib. v.
Sent.
xxi. i.

de Sicariatus. Paulus: *In honestiores (sicarios) pœna capitis vindicari placuit, humiliores verò in Crucem tolluntur, aut bestiis sub-*

*Et Sicut
ry.*

Lib. vi.
Matth.
cap.
xxvi.

iciuntur. Tertiò, crimen Falsi. Firmicus: Facient in crimine falsi comprehensos in Crucem tolli. Anne & furtum? ita, sed non Ro-

*Et Falsus
ry.*

In Ale-
xand.

mæ. Lampridius: Cùm quæreretur à regibus, quid apud eos fures paterentur? illi responderunt, Crucem. Et mirum ni è Gallis Germanisve isti reges, quorum moribus etiam nunc Fures ad furcam. Alia etiam crimina in hanc pœnam, ne ambigas: sed ego sileo, quæ testibus aut tabulis non consigno.

*Alibi &
Fures.*

CAP. XIII.

Quæ causa falsò assignata in Cruce Christi? videri Innoationem & Seditionem esse.

CVM hæc vidimus, piè non curiosè quæro, in Seruatore nostro quis prætextus (nam causa nunquam fuit) ad Crucem? Blasphemiam aliquis dixerit, ex vocibus aut iudiciis Iudæorum. Atque ipsi sanè ita apud Pontificem accusant, & huic noxæ testes quæruntur, & ipse denique Pontifex eius damnat. Attamen, si legem spectes, hi tales lapidibus, non cruce puniri. An non verius ac simplicius, totum illud iudicium, etsi iudicij dissimile, Romanis moribus legibusque directum? Mihi videatur. & respondeam damnatum innoxium nostrum agnum, quasi Seditionis nomine & Regni affe-

*Christus
non ob
blasphemiam
fuit
xlii.*

*Potius
regni
causam
pidant.*

affectati. Certè Romanâ lege, *auctores seditionis aut tumultus, pro qualitatibus dignitate, aut in Crucem tolluntur, aut bestiis obiciuntur.*

Lib. v.
Paulus
Tit.
xxi.

Quod autem sic etiam apud Pilatum accusatus, Lucas clarè: *Hæc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cesari, & dicentem se Christum regem esse.* Credidit, nec credidit Pilatus: & Titulum tamen causamque mortis inscripsit, *Rex Iudæorum.*

Cap.
xxiii.

Apud
Iudæos
noxæ crucis
aria
hodie in-
gerit.

Ex Iudæorum quidem libris si rem decidimus, intricamur, nec usquam traditum clarè quæ noxa ad crucem, nisi quod Philo prodidit de Homicidis. *contra*

Libello
de spe-
ciali-
ge.

tra quos ait Legislatorem mille mortis genera, si potuisset, dilecturum fuisse: cum non potuit,

πρωτὴν ἄλλω ποσὶ διατάττει, καὶ ὧν τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπιᾷ: *ἑαδὲ*: pœnam aliam adiunxit, iubens homicidas & sicarios crucifigi. Sed tuâ pace Philo, ubi hoc Legislator? nusquam expressè. hoc tantum vniuersè:

Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo. Peccatum non designat. & frustra credo fore, si quis nunc quærat. Tamen

Deute-
ron. cap.
xxi.

*In alie-
no choro
pedem
non pono.

Theologi vidento. ego * *ἐν ἄλλοτερίῳ χορῷ ποῖα & τίθημι.*

CAP. XV.

CruX interdum liberè & laxè vagata: in hostes, in seditiosos, in Christianos, in feminas denique.

IN hos ergo tales ex ordine & more CruX usurpara. Interdum regnum ei largius, & præ-

praefertim apud reges. Nam hi ex libidine
saepe ita saeuierunt in hostes aut rebelles, &
vno tempore multos. Alexander Magnus

Hostes sa-
pienti.

Ioseph.
lib. xiii.
Antiq.
cap.
xxi. 1.

ut supra tetigi, duo millia Tyrionum, capta
eorum vrbe, crucifixit. Alius minutus Ale-
xander in Iudaea, ἐπιτάφιος ἐν δρόμῳ μετὰ
τῶν πικρῶν ἰδῶν, ἀνασταύρωσεν ὡς ἑξήκοντα Iou-
δαίων ὡς ὧ: Conuiuans in publico & conspi-
cuo loco vnà cum pellicibus, iussit in Crucem
dari Iudaeorum ad octingentos. Quinti-

Aut tur-
bidi.

Ioseph.
lib. ii.
Excid.
cap. 3.
111.
Idem
lib. v.
Excid.
cap.
xxviii.

lius etiam Varus, ex eadem gente, ob nescio
quem motum, ἀνεσταύρωσε δὲ διχίλις: cru-
cifixit circiter bis mille. At Titus in obsidio-
ne illâ exitiali, quingenos, & plures, in singu-
los dies Crucibus affixit: καὶ διὰ τὸ πλῆθος χῶ-
ρα τι ἐνλείπειτο τοῖς Σταυροῖς, καὶ Σταυροὶ τοῖς
σώμασι: & ab multitudinem terra Crucibus,
& Cruces corporibus decerant. Nota, nota. hi-
storica hæc fide, non atrollendi causâ dicun-
tur, & ab eo qui vidit, Iosepho. Nec ego mi-
seror. abi pessima natio, hæc præmia Crucis
illius, quam impiè posuisti nostro & tuo
(voluisses modò) Seruatori. Iam & Augu-

Gratiā
numero
Ioseph.

Orosius
lib. vi.
cap.
xv. 11.

stus confecto bello Siculo, * sex millia seruo-
rum, quorum domini non exstabant, in Cru-
cem egit. Et in Christianos Tyranni crebrò
adhibuerunt, atque eos numerosos. Lego
vno tempore, vno loco, ad millia decem sic in-
terfecta. Atqui nec à fæmineo sexu ab-

* Eride
quod ex
Dione
supra
cap. xu.

Marty-
rol. xxii.
lunij.

stinuerunt hoc supplicium. & Tiberius, ob
adulteratam in templo Isidis Paulinam, τοῖς
τε ἱερείαις ἀνεσταύρωσε, καὶ τῷ Ἰδνὸν ὁλέσθαι ἔδει-
κναι

Interdum
& fæmi-
na.

Ioseph.
xviii.
Antiq.
cap. vi.

Idem ait: & Sacerdotes crucifixit, & Idem (ancillæ nomen) qua corruptela causa fuerat. E Christianis etiam Beata Eulalia, ungulas flammâsque perpeffa, demum cruci affixa martyrij coronam accepit. Sed & in Corficâ, sancta Iulia virgo crucis supplicio coronata est. Plura in Martyrum historiis exempla reperies, & si voles, addes.

Martyr
rol. xi. 8.
Febr.

Idem
xxii.
Maij.

I. L I P S I
D E C R V C E
L I B E R I I.

CAP. I.

*Transitio ad Modum figendi. præmissum de
atrocitate huius supplicij, quod Summum
& Extremum dictum.*

Dixi satis *Quid Crux & Cu-*
ius (modi fuerit, *Vbi & Quare*
vsurpata: pergo longius, &
vniuersum hoc poenale ædi-
ficiū exstruo, per singula
etiam membra. Dicam enim *Quomodo*
vsurpata: & non animis solum, sed pænè
oculis subiiciam sauitiam & foeditatem
eius supplicij: quæ sanè magna. Nec temerè
Cicero *crudelissimum teterrimūque* appel-
lauit: & poëta Nonnus

v. in
Verr.
In cap.
x: x.
Ioan.

ἐλέγχον τινὰ πότμον: *damnatissimum*
quod-

quoddam fatum. Quin etiam Iuriconsulti, nomine *Summi supplicij*, velut ob eminentiam, designant istud. Paulus: *Summo supplicio, id est Cruce, afficiuntur.* Ab eadem mente *Supremum* Vlpianus dixit: *Si liberi sint, ad bestias dari; si serui, supremo supplicio affici.* cum enim aliud non exprimat, & de seruis responsum sit, iure capio *Crucem.* Cur non ignem? inquires: cum Tertullianus etiam dixerit & censuerit, *Summam ignium pœnam?* Quia ex Iuriconsultorum mente, *Cruce* etiam supra ignem. Certè Paulus hoc ordine *Summi supplicij* tria genera recenset: *Crucem, Cremationem, Decollationem.* Præit, ut vides, *Cruce*; & cum causâ, si infamiam, magnitudinem, & præsertim diuturnitatem pœnarum in eâ attendis. Dicta hæc ipsa *Extrema pœna.* ut in Apuleio de seruo cruciando: *Certum extrema pœna, quæ more maiorum in eum competit.* An & sic Arnobius? *Crucem mereatur extremam, quisquis vobis dominis supplicarit.* Quod tamen etiam laxè, & de peste aut pernicie capit interpretari.

CAP. II.

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus, In illo Flagellatio ex more semper antecit.

SED sæui foedi quæ quid in hoc supplicio fuerit, Modus ipse dixerit: quem graphicè imus repræsentatum. Ut magis possit, partimur, & duplicem eum facimus: *Vulga-*

rem

*Summum
dictum,*

*Supre-
mum,*

*Et Ex-
tremum.*

*Diuisio
dicenda-
rum.*

Lib.v.
Sent.
tit. xxi.
L. viii.
Ad leg.
Cor.
Falsi.

Ad Mar-
ty. cap.
iiii.
Lib. v.
Sent. tit.
xvii.

Lib. x.

Lib. i.
Adu.
Cent.

rem, & Rarum. Illum, qui receptissimus & quo vulgò utebantur. Alterum, qui magis sepositus, nec in tam assiduovsu. De illo prius: & quidem ordine hæc tria, Quæ ante fixationem, Quæ in ipsâ, Quæ post ipsam. Ante Fixionem duo adhibita: Flagellatio & Deductio.

Flagellati
ante cruce
centi.

Flagellatio quidem sollennis antecessor, & raro in crucem dati nisi sic purpurati. Apud Liuium, de seruis coniuratis: *Multi occisi, multi capti, alij verberati crucibus affixi.* Verberatos ecce prædixit. Alexander apud Curtium, moris huius retinens, eos qui Petram obstinatè defenderant, omnes verberibus affectos, sub ipsis radicibus Petræ crucibus insit affigi. Iudæi, apud Iosephum, *μαστιγισμοι καὶ δεσμοὶ ὑποκριτοῦ θανάτου πᾶσιν αἰνῶν, ἀνεσώπρωτο:* flagellati & præcruciati ante mortem omne genus verberibus, crucifigebantur. Philo item narrans Iudæos Alexandriæ in crucem actos à Flacco: hoc addit: *μετὰ τὸ αἰνῶν καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ:* postquam flagellati fuissent in theatro. Sollennis ergo mos, imò lex: & horrendum Carmen discretè canebat: Verbera intra aut extra pomerium: & tum denique succinebat. Arbori infelici suspendito.

Lib.
xxxiii.

Lib.
viii.

Lib. y.
Excid.
cap.
xxxii.

Contra
Flaccum.

Apud
Liuium.
lib. ii.

CAP. III.

Flagellorum & Virgarum discrimen. Illa magis vilia, & magis acerba esse. solere & talis asperari.

VERBERATI igitur: sed vtrum virgis an flagellis? Illas interdum reperio: sed magis

māgis crebrō ista. Discrimen enim esse sci-
mus: & quia Virgæ honestiores, inhonestis-

*Flagra
cruciatu
propria.
Cicero ex-
plicatus.*

*Orat.
pro Ra-
bir.
perd.*

fimo huic supplicio adtributa Flagra. Cice-
ro illudens & cauillans in Labienum: Por-
cia lex virgas ab omnium civium corpore

amouit; hic misericors flagella retulit. Quo-
modo retulit? vnā cum Cruce scilicet, cui

hæc adiuncta. Dixi inhonestiora fuisse. Ita,
& propriè seruorum, Sic apud Terentium

Adalph.

— ad necem operiere lorīs. SAN. lorīs liber? Terentius,
Exclamat & indignatur, vt in re insolenti,

*Epod.
Od.
7111.*

quod libero intentata lora. Et ab hac notā
seruilem conditionem Menæ Horatius op-
probrat:

Sectus flagellis hic triumuiralibus

Horatius;

Praconis ad fastidium.

*Vide
Fabr. in
Semeſtr.*

Significat à Triumuiris (Imperitum iis &
animaduersio in seruos) cēsum flagris publi-
cē, idque sub præconis voce. Itaque & Ma-

*L. x.
De pœ-
nis.
L. viii.
C. i.
de re-
pud.*

cer Ic. tus scripsit, *Ex quibus causis liber fu-*
stibus, ex his seruum flagellis cadi. Et Impp.
rescripserunt, mulierem habere iustas di-
uortij caussas, *si se verberibus, qua ingenuo*

Macer;

aliena sunt, afficientem maritum probauerit.
Flagra hæc ipsa intelligunt: quæ cum ab in-

*Lib. i.
Cap. i.*

genuis, tum à fæminis remota maximè. At-
que vt nouum & seuerum in Licinio Ponti-
tifice narrat Valerius: quod ei virgo Vesta-

Valerius;

*L. viii.
De pœ-
nis.*

lis, quia parum diligens ignis aeterni custos
fuiſſet, digna viſa eſt, qua flagro admonere-
tur. Flagella autem hæc aspera. aded vt Vi-

multos sub eiusmodi flagellis interuisse. Et Horribile etiam id Horatio visum agnominare.

Lib. 1.
Serm.
111.

Flagella
taxillata.

Nec scuticâ dignum, horribili sectere flagello. Quod magis fuit, cum ea insitis talis aut osficulis exasperabant. Factum Romæ, atque alibi. Eustathius dici notat ἀσφαλῶτας μάστιγας, τὰς ἐξ ἀσφαλῶν ἐνεργημάτων καταπεργημένας: *Flagrata laria, que talis insertis innolutisq; confecta sunt.* Apud Athe-

Lib.
111.

Gallis
usitata.

næum quispiam recenser, in Parthis optimates quoque & Sattrapas, vbi visum Regi, ῥάβδοις καὶ ἱμᾶσιν ἀσφαλῶτις μαστιγοῦσθαι: *virgis & loris taxillatis cedi.* Apuleius agnoscit, & *Flagrum pecuinis osibus catenatum*, Lib. scitè appellat. Ille idem Gallis Matrisdeum VII. adscribit. *Arrepto flagro*, inquit, *quod semivir* illis proprium gestamen est, *contortis taniis lanosi velleris prolixè fimbriatum, & multiunguis talis ouium tessellatum, indidem sese multitudine commulcant ictibus.* Et Plutarchus appositè ad eius lucem: Οὐδὲ μάστιγος ἐλάττω εἰς δόμους, ἀλλὰ τὴν ἀσφαλῶτις ἐνεῖναι, ἣ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρώοις κολλᾶσαι: *Nec qui libera verberationis egeat, sed flagri illius taxillati, quo Gallos aliquid offendentes in sacris Magne matris coërcent.*

Contra
Colot.

Christus
flagris ca-
sus.

An tale aliquod flagri genus, quo Christus etiam noster cæsus? imaginantur aut pingunt per pietatem nonnulli. Haud ego assero: sed illud Euangelistæ, cæsum esse & quidem flagro. Sic enim Matthæus, corruptâ ipsâ

Lib.
viii.
Eccl.
Hist.
cap.

Bac-
chid

ipsâ Latinâ voce: Τὸν δὲ Ἰησοῦν φρασελλώσας
παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ. *Iesum cum flagellasset,*
tradidit ut crucifigeretur. Ἰμάδαλιν, id est, lo-
reum flagellum appellat Nonnus.

Πικρὰν ἦ Χρυστοῦ δέματος φοίνιξεν ἰμάδαλιν.

Horribili Christi corpus rubefecit habenâ.

CAP. II. III.

*Solitos ad Columnam verberari, atque aliàs per
viam. De ipsâ columnâ cui sacrum corpus
annexum.*

SE D obserua. Flagellatio hæc non vno
semper loco, aut tempore. Aut enim an-
te Deductionem utebantur, idque domi, *Purisa-
riam
flagella-
tio.*
aut in prætorio: quod in Seruatore factum.
aut in ipsâ Deductione, per viam: quod mo-
ris fuit magis prisce. Si domi, ligabant inter-
dum ad columnam. Firmamenta huic ritui *Ad co-
lumnâ
domi.*
non tam multa reperio, reperio tamen. Ar-
temidorus vbi somnium narrat serui, qui vi-
sus sibi ab hero δ'φειδαι, deglubi & turpiter
tangi: addit, προσδεθεις κίονι, πολλάς ἐλαβε πλη-
γὰς: *columna alligatus, multas accepit plagas.*
Phileas etiam apud Eusebium, sæuitiam in
Martyres, qui Alexandriæ, referens: Ἄλλοι δὲ
πρὸς τοῖς κίονιν ἀντιπρόσωποι ἐδύντο: *Alij au-*
tem ad columnas vultibus inter se aduersis,
astringebantur: & de flagellatione sentit.
An & Plautum sic accipimus?

Abducite hunc

*Plauti
lux.*

Intrò, atque adstringite ad columnam fortiter.
Ego quidem: etsi ad custodiam modò id fa-

*Id Christe
factum.*

Aut aliquis pertendat. Sed de Seruatore nostro non ambiguum, piis quidem & in religione antiquis. Etsi enim Euangelia non exprimunt: tamen secuti Patres, Prudentius clarè, & cùm ritus quoque pri-
sci attestazione: — *atque columna*

Annexus, tergum dedit, ut seruire, flagellis.

Hieronymus & suo xuo exstitisse commemorat: *Ostendebatur illi (Paulè) Columna, Ecclesia porticum sustinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur & flagellatus.* Indicat fulcri vsum habuisse in ædificio templi: quod ipsum Prudentius. *Perstat adhuc, templumque gerit veneranda columna.* Etsi Bedæ tempore in medio Ecclesiæ fuisset, ipse testatur. Meminit huius quoque, & miraculorum per eam, Gregorius Turo-
nensis. Hæc domi flagellatio, & ad columnam: quid per viam? sub furcâ id factum, de quâ in loco dicam.

Nouo
Testam.

Epist. ad
Eustoch.

Ibidem.

De Glor.
Mart.
cap. 11.

Lib.
111.
cap. 111.

C A P. V.

Crucem suam tulisse, aut totam, aut eius partem.

*Crucem
lumeris
ferbant.*

AD Deductionem venio, in quâ duo obseruo, *Ludibrium & Tormentum.* Ludibrium, quod ipsi coacti crucem suam ferre, aut certè eius partem: vt verè esset illud quod dicitur, *Suo sibi iumento malum.* Artemidorus: *εἰς ἃ ἔστι τὰ τοῦ δαίμονος ἡθώ-
ντων καὶ ἐργῶν ποῦ ἰδόντι Σταυρὸν αὐτῶν σημαίνει.*

Lib. 11.
cap. 111.

ἔοικα

ἔοικα γὰρ καὶ ὁ Σταυρὸς θανάτῳ, καὶ ὁ μέλλων προ-
 σιλοῦν ἀπὸ πτερον αὐτὸν βασάζει: *ferre ali-*
quem Deorum inferorum, malefico quidem id
videnti Crucem prodicit. Similis enim &
Crux morti; & qui in eâ figendus, prius eam
portat. Plutarchus etiam comparatione
quadam utili: Καὶ τῷ μὲν σώματι τῶν κολαζο-
μῶν ἕκαστος τῶν κακῶν ἐκφέρει τὸν αὐτοῦ
Σταυρὸν, ἢ δὲ κακία τῶν κολασθῆναι ἐφ' ἑαυτῷ
ἕκαστος ἔξ αὐτῆς πεκταίει): Et corpore quidem
quisque maleficorum suam effert Crucem: ma-
litia autem cruciatuum quemque in se, ex se,
gignit & fabricatur. Benè hoc & salubriter
Plutarchus: & Dī deaί, (ait quispiam) quàm
malè est extra legem viventibus? quidquid me-
ruerunt, semper expectant. Sed repono me in
gradum. Ferebant Crucem. atque ita Io-
hannes de Christo: βασάζων τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ
ἔξῃλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κελίου τόπον: baiu-
lans suam Crucem, exiuit in locum Caluarie
dictum. Quâ solâ causâ vetera quædam va-
ticina aut imagines Doctores nostri ad
Christum trahunt. Vt Tertullianus hoc de
Isaaco. Cùm, inquit, Isaac à patre hostia duce-
retur, & lignum ipse sibi portaret, Christi ex-
itum iam tunc denotabat, in victimam con-
cessi à Patre, lignum passionis suæ baiulantis.
Idem in Isaia verbis istis: Cuius imperium
factum est super humerum ipsius. Solus, ait, na-
uus rex Christus nouæ gloriæ potestatem &
sublimitatem in humero extulit, id est Cru-
cem. Et Christus sanè totam plenamque

De tar-
 dā Dei
 viū di-
 cā.

Petron.
 Satyr.

Cap.
 xix.

Aduer-
 sus lu-
 dicos
 cap. x.

Rod. lib.

Fecit
 Christus

Vates
 testant
 sunt

Crucem tulit. Ni fecisset, quid opuserat
auxiliatore & subsequâ, qui adleuasset?
Alij non semper totam: atque idèd cautè
p̄dixi, *eius partem*. Nam qui ritu veteri sub
furcâ cæsi ducebantur, • ferebant non nisi
istam. Imò interdum nec istam. Nam fac in
arbore aliquâ crucifixum, & subitò: profe-
ctò, præter se, nihil tulit.

* Vidè
lib. 111.

CAP. VI.

*Deductos cum vexatione, Stimulis etiam
actos.*

Tracti
per viam.

TORMENTVM etiam in Deductione:
quia trahere, diuexare, & stimulis age-
re per viam solent. Dionysius de tractione:

Lib. vii.
Antiq.

δι' ἀσπαῶς αὐτὸν μαστιγέμενον ἐκέλευεν ἔλκειν:
per forum flagellatum ipsum, trahere eos ius-
sit. Nec dubium est quin impulerint, deiece-
rint, crexerint, per sæuitiam aut per lulum.

Et stimu-
lu fossi.

De Stimulis etiam non temerè addo. &
apertè auctor adfirmandi Plautus, apud
quem conseruo seruus:

Plautus
illustra-
tus.

O carnificinum cribrum! quod credo fore,

Mostel-
lar.

Ita te forabunt patibulatum per vias

Stimulis, si noster huc reuenerit senex.

Habes Stimulos, idque in Patibulato (ad fur-
cam astricto) & per vias. Iungit iterum cum
Cruce Plautus: Stimulos, Laminas, Crucif-
que. & aliàs meminit, sed sic vt seorsim eos
fuisse sciamus inter cruciatus & tormenta,
sicut laminas & ignes. Pictores nostri asser-
culum siue tabellam imæ Christi vesti ap-
pi ngunt

Afinar.

pingunt, quæ clavis præcutis confita pedibus calcibûsque euntis illi datur: nunquid alludentes ad hanc Destimulationem? quæ tamen stimulis aliis facta. quos oblongos, siue è sudibus præcutis, siue & ferro præfixis gestabant ad hunc usum. Sumptum à bubus, quos sic extimulabant. Sed nisi ea Pictorum mens, ipsi vidento: ego inuentiunculæ eius nec auctor sim, nec interpres.

CAP. VII.

In ipsâ Fixione nudi in crucem dati: an altam, an in terrâ depositam? id quaesitum, & utrumque firmatum.

ISTA sunt quæ Ante fixationem: nunc quæ In ipsâ. Tria considero, *Suspensionem, Astrictionem, Inscriptionem*. Suspendio præit, & ante illam etiam Nudatio. quia simul ad crucem ventum, spoliabant hominem, & sic in eam dabant. Receptum hoc in plerisque suppliciis, velut Nature suasu, quæ nudos induxit in vitam, & educit: etiam in isto. Artemidorus: Σταυροῦ θὰ ἀγὰθον τῆς πέ-
 νη. καὶ ἰδὲ ὑψηλὸς ὁ σταυροθεῖς. τοὺς δὲ πλοῦτους βλάπτει. γυμνοὶ ἰδὲ σταυροῦν. Crucifigi bonum pauperi, quia sublimis est crucifixus: noxium verò diuiti, quia nudi crucifiguntur. In Christo factum hoc obserues: quem Evangelistæ narrant recepisse vestes post flagellationem iam deducendum, & posuisse iterum deductum. Ergo nudi dati in crucem: sed Iacentem an Erectam? Pro Iacente, Acta

Nudat
ante fix-
ationem.

Quoties
do in cruce
oem datus

D s

vetera

Lib. II.
cap.

2V III.

Prola-
conis.

vetera de Pionio Martyre: *Utrò se vestimen-
tis spoliavit, & in calum suspiciens ac Deo
gratias agens, super lignum seipsum extendit,
militique tradidit ut clavis confingeretur. Satis
clarè: atque etiam mox clariùs: Eum igitur
ligna fixum erexerunt. Dicit nihil potest, quin
fixio hîc in Iacente facta fuerit, quæ post
erecta. Et ratio etiam aliqua suadet. Nónne
enim faciliùs hominem sic affigere supinum
& inclinatum: quàm tollere in erectam,
pendulum, labentem, fortasse & reluctan-
tem? videtur. Tamen quòd in Erectam,
plusculi adfirmant testes. Cicero in Gaiuanâ Lib. v. in
Ver. cruce describendâ: *Quid attinuit, cum Ma-
merini more atque instituto suo Crucem fi-
xissent post urbem in viâ Pompeiâ, te iubere
figere in viâ quæ Rhegium spectat? Et verba
& rei seriem vide, observabis fixam primò
cruce, & tum in eam datum. Idem in Ra-
birianâ: In campo Martio Crucem ad civium
supplicium defigi & constitui iubes. Stabat
iam defixa, dum causa diceretur, & crucia-
rium suum expectabat. Galba apud Sueton- Cap. ix.
ium, cuidam inclamanti se ciuem Roma-
num esse, multo præter ceteras altiore &
dealbatam crucem statui iussit. Statui, ac tum
suffigi. Iosephus de Iudæo quodam à Ro- Lib. vii.
Excid.
Iud. manis capto: *Ο δὲ βασιλεὺς ἀποστείλας τὴν ἐλεάζαρον
ἑταῖρον, ὡς αὐτὴν κρεμῶν τὸν Ἰουδαῖον
ἐπὶ τὴν σταυρὸν: Bassus iussit defigi crucem, tanquam sta-
tim suspensurus in eâ Eleazarum. Denique
& libro Eldæ: Ut omnis homo qui hanc mu- In cap.
vi.***

tauerit

tauerit in fisionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo. Vtrobique hîc erectio, fisionem antecedit. Nec video quid obduci possit: nisi istud infirmum, statutas quidem, sed sub aduentum noxij iterum demissas. Quis credat? aut irriti laboris quæ ratio? Abnuunt etiam phrascs veteres, quas scimus plerumque ad similes rebus ipsis. Dicunt enim *Tollere, Agere, Ferre, Dare* in crucem: quæ omnia elationis sunt aut mollitionis. Item in ipsis fontibus, *Excurrere, Ascendere, Salire*, in crucem: quæ mihi videntur conuenire non nisi in Erectam. Priorum phrasium exempla nota atque obuia sunt: posteriorum cape ista. Plautus:

*Reiecta in
cauilli.*

*Iterum
pro sub
latâ.*

Mosell.
lar.

*Ego dabo ei talentum primus, qui in crucem
excucurrerit.*

Prudentius.

Περὶ
στφ.
Hymn.
x.
Bac-
chid.

*Crux illa nostra est, nos patibulum ascendi-
mus.*

Plautus.

*Credo hercle adueniens nomen mutabit mihi,
Faciêtque exiemplo Crucisalum me ex Chry-
salo.*

Sed & testes, in ipsâ narratione, pro Erectâ.
Nonnus de Christo:

Εἰς δόρυ τετραγώνου, ἐπὶ ὅρον, ὡς ὅθι γαίης
Ὀρθίων ἔξεται υἱὸς αὐτοῦ.

*In lignum quadratum, altum, terrâ que le-
uatum,*

Rectum extenderunt.

De

De eodem Nazianzenus.

Αὐτίχ' ὁμιλος ἑτανοδρόμῳ ξύλῳ
 Ἀνήγον, ἤγον, ἤγον εἰς αἶκρον τέλος.
 Ορθός δ' ἐς ὀρθὸν αἰθερὶ ἐσηρίζετο.
 Ἐσπλάνα δ' ἐγκαρσιον ἄλλον διθέως
 Ἐτewan, ἐξέτewan, ἤλωσαν χεῖρας,
 Πόδας δὲ καθήλωσαν ἐν πικτῷ ξύλῳ.

In Chri-
 sto pa-
 tiente.

Reque-
 re an p-
 riora
 Gen-
 ma
 etiam
 ita

Quorum versuum (haud sanè • optimo-
 rum, libere dicam) hæc sententia. *Ductum*
& subductum in altam crucem, ad ultimum
eius finem: rectum ita statutum: tum ad trans-
versarium lignum manus fixas: denique &
pedes ad stipitem defixum. Atque ista pro
 Erectâ. In dissensu autem nos quid defini-
 mus? consensum, quâ licet. Dicimus utrum-
 que usurpatum, sæpius tamen hoc postre-
 mum. Imò interim necessariò hoc postre-
 mum. Pone enim in arbore suspensos (sæpe
 factum:) quomodo demitti ea potuit, &
 tunc attolli?

CAP. VIII.

Clavis figi solitos, interdum funibus adstringi.

SEd iam ad *Adstrictionem* transeo; quæ
 facta clavis, aut funibus, sed plurimum
 illis. Seneca: *Cum refigere se crucibus conen-*
tur, in quas unusquisque vestrum clavos suos
ipse adigit. Ita legendum, non adicit. Illi, in-
 quit, conantur tollere se de crucibus suis:
 vos contrâ, magis magisque affigitis, & cla-
 vos adigitis in lignum. Meminit & Apollo
 in oraculo quopiam, de Christo:

De vit.
 beat.
 cap XIX.

Γόμ-

Apud
Laëtant.
lib. iiii.
cap. xiii.

Γόμοφοις καὶ σκολόπτασι πυρρῶ ἀνέτλησε τε-
λευτῶ:

*Clauisque & palis mortem exantlauit acer-
bam.*

Lib. ii.
cap.
xviii.

Loquitur de hac eius morte per crucem:

quia, vt Artemidorus ait, ἐκ ξύλων καὶ ἡλῶν
γέγονεν ὁ σταυρός: *ex lignis & clauis crux con-
fecta est.* Atque ab hac re Græcis passim ipsa
crucifixio, προσήλωσις dicta: quasi dicas *cla-*

Contra
Mid.

ui-fixio. Vlpianus in Demosthenem explicat
προσηλωσθαι, Σταυρῶ προσηλῶσθαι τοῖς ἡλώϊσι:
cruci affigi clauis. Et fortasse eò respexit

Lib. iiii.

Strabo cum de Cantabris dixit, ἀναπεπηγό-
ταις ἐπὶ τῶν Σταυρῶν: *suffixos in crucibus.* Ergo
de clauis certum: an etiam de funibus? sunt
exempla. Ausonius suum Cupidinem facit

*Deiunctum post terga manus, substrictaque
plantis*

Vincula merentem.

Lib. ii.
cap.
xviii.

Et communi ligandi verbo in hac re Arte-
midorus vsus: Σταυροῦσθαι, inquit, ἀνδρὶ ἀγά-
μω γάμον προσαιτοροῦναι διὰ τὴν δέσιν: *Crucifigi*
(in somnis) *viro calibi nuptias designat, ob li-
gaturam.* quia scilicet ligno iungitur copu-

Lib.
xxviii.
cap. iv.

laturque. Plinius inter magicas ineptias
Spartum etiam è cruce numerat, id est spar-
teos funes. Quid, quod D. Andreas ita alli-
gatus? Abdias apertè, & causam etiam ad-
dit: *Proconsul mandat questionariis, vt liga-
tis manibus & pedibus, non clauis affixus su-
spenderetur, quo diutino cruciatu deficeret.* Ex
quo colligas, habitum id magis sæuū. Et si

prima

prima fortasse crucifixio talis; & in Liuij pri-
 scis scriptisque libris legas: *Arbori infelici*
reste suspendito. Reste, inquam, additur:
 quod tamen heri ac nuper elecerunt corre-
 ctiores. An sic quoque appensi latrones bini,
 qui cum Christo? Vulgò sentiunt, nec aliter
 pingunt. Tamen falsò: quia illi, pariter ac
 Christus, fixi. Nonnus adfirmat.

In cap.
 XIX.

κέντροις ἀντιτίποισι ἐπὶ Σταυροῖν δεθέντες:

In cruce præduris clauis fixi, inq. ligati.

Et magis Historia prisca, quæ est de Helenâ
 Constantini matre. Ea cùm venisset sacra
 & Deo homini trita loca, cupidine visendi
 & venerandi: de Cruce etiam inquisiuit no-
 stra illâ seruatrice. Fodit, tres reperit, ac diu
 animi anceps hæsit quæ esset illa vera. Nam
 Titulus, quo dignosci potuisset, iacebat
 seorsim disiectus. Denique miraculo & di-
 uina indicatione opus fuit ad discernen-
 dum. Quid autem opus, si vestigia clauo-
 rum modò in vnâ? Argumentum certum
 est, & res ipsa per Ecclesiæ annales.

CAP. IX.

In quibus partibus clauis, & quo numero?

CLAVOS autem istos, siue & funes, in
 manibus pedibusque fuisse satis no-
 tum. Nonnus de Seruatore:

καὶ ποτὶ καὶ παλάμῃσι σιδήρεα κέντρα κομί-
 ζων;

Et

*Et pedibus manibúque ferens stimulos fer-
ratos.*

Adu.
Iud.
cap. x.

Tertullianus de veteri vaticinio : *Foderunt manus meas & pedes] quæ propria atrocitas crucis . Habent atrocita libri scripti : & rectè , vt amat loqui ille scriptor . At quàm multi isti clauis ? enimuerò dissident . Alij de ternis asserunt . vt Nonnus , qui Christum de-*
Quot clauis in pedibus

— ἀμετρήτω δὲ πεπαιρημένον αἴζυγι γόμφῳ
διπλόν ἢ πρὲς χροῖα μὴ τετορημένον ὁρμῇ,
Ποσσὶν ὁμοπλεκέας ἰν.

Tres qui-
dam vo-
lunt.

Facit ecce magno & singulari clauo pedis
vtriusque pectusculum transfigi, & quidem
vno ictu, idque pedibus mutuò impositis &
complicatis . Clarum est . etiam illud Na-
zianzeni , pariter de Christo , vbi cruce de-
ponitur:

In Chri-
sto pa-
tiente.

Γυμνὸν τεισὶ ἡλῶ καί μιν ξύλῳ λαβών:

Nudum triclaui repositum ligno auferens.

De Glor
cap. vi.

At contrà tamen tendunt alij , & suggerunt
quaternos . De eodem Christo Gregorius
Turonus : *Clauorum dominicorum , quod qua-*
tuor fuerint , hæc est ratio . Duo sunt affixi in
Alj quat-
tuor.

Serm.
De Pas-
sione.

*palmis , & duo in plantis . Sed & Cyprianus
melior maiorque auctor πλινθονικῶς scripsit :
Clauis sacros pedes terebrantibus . Quid ,
quod Plautus ex more astruere videtur
tantos ?*

Mosel-
lar.

*Ego dabo ei talentum , primus qui in crucem
excucurrerit ,*

Sed eâ lege , vt offigantur bis pedes , bis brachia .

NIG

In Plauto
nova ex-
plicatio.

Pluribus
clavis si-
xi.

Nisi ista tamen ibi sensus. ut seruulus ad ma-
iorem quasi cautionem, & ne facile se resi-
geret, voluerit non semel manus pedesque,
sed bis singula figi: ita inquam, ut bini in
quoque membro essent clauis. Quàm magis
considero, tam magis hoc dictum censeo:
cùm id quoque reperiam, per scuitiam
multiplicatos alibi clauos. Vt in Martyro-
logio: *Agricolam plurimis clavis Cruci affi-
gentes interemerunt.* Interdum & in aliâ
corporis parte. In eodem Martyrologio: *Phi-
lomenus manibus pedibusque, ac demum capite
clavis confixo, martyrium consummauit.* Ita-
que si morem veterem vides; arbitrium
fuit de clavis, & frustra litigemus. Si de
Christo tamen queritur, nescio, & in dissen-
su Patrum non est meum arbitrari.

III.
Nouéb.

XXIX.
Nouéb.

CAP. X.

*Ordo & Modus affigendi. An lignum aliquod
in Cruce suppedaneum?*

Manus
primam
figit.

AD O magis de figendi modo. Is fuit,
ut manus primum figerent, inde pe-
des. Graphice Lucianus in Dialogo vbi Pro-
metheus figitur. Vulcanus Mercurio loqui-
tur: *Ἀνὲς αὐρώσθω, ἐν πετιεσθεὶς τῷ χεῖρσι δ' ἀπὸ
τοῦ τοῦ ὀπίς, τὸ ἐναντίον: Crucifigatur, extensus
ambas manus ab hac parte in aduersam.* Atque
initium à manu dextrâ. Ibidem Mercurius
Prometheo: *Ἀλλ' ὄρεγε τὴν δεξιάν. σὺ δ' ὦ
Ἡφαῖστ, κατὰ λφε, καὶ προσήλε, ἢ τὴν σφύραν
ἐρρωμένως κατὰ φερε' δὸς καὶ τὴν ἑτέραν, κατὰ
λήφθω*

Ἀνφ' αὐτῆς & μάλα καὶ αὐτῇ: *Sed præbe dexteram.*
tu autem Vulcane, astringe, & confige, &
malleum fortiter demitte. Da & alteram, quò
illa etiam rectè astringatur. Tum itum adpe-
des. Sed ambigas, Manúsne fuerint toti moli
ferendæ? Appâret enim corpus omne (præ-
fertim si quis pedes inflecteret) pependisse à
manibus solis. Ego ita arbitror. Quidni? Du-
ræ & nervosæ illæ partes, & lentæ frangi.
Fortasse nec in mediâ semper manus volâ
clavi fixi, sed superius pauldò quâ cum brachio
coit, id est circa carpum. Plautus facit
suspiciari, qui disertè scribit brachia offigi,
non manus. Sed puto equidem amplius. si
corpus gravius, aut manus tenuior, admini-
culum sæpe fuisse funes. Illos quoque addi-
tos, & circa humeros aut pectus medium,
ad crucem alstrictos. Hoc malim, quàm cum
aliis asserculum siue tabellam inducere, in
quâ innixi & fixi simul pedes. Nimis accu-
rata ea fabrica, imò delicata. Tamen in
Chrilti cruce Gregorius Turonicus agno-
scit, quâne fuit, an quia piè imaginatus est?
Ipse quidem sic: In stipite erecto foramen fa-
ctum manifestum est. pes quoque parvæ tabulæ
in hoc foramen insertus est: super hanc verò
tabulam, tanquam stantis hominis, sacræ affi-
xæ sunt plantæ. Nec scio an illuc Innocentij
hæc referenda: fuerunt in cruce dominicâ li-
gna quattuor, stipes erectus, & lignum trans-
uersum, truncus suppositus, & titulus superpo-
situs. Nam vidi qui de Trunco sic accipe-
 rent;

*An ferrâ
 potuerint
 pendulum
 corpus?*

*An semper in ipsâ
 volâ fixæ?*

*De tabel-
 lâ suppo-
 sitâ.*

De Glor.
 Matt.
 cap. vi.

Serm. i.
 devno
 Matt.

rent: etsi vox videtur abnuere: quæ parùm
apta ad minutâ illam tabellam. Verba etiam
plura & sequentia Innocentij cùm exami-
no, sentire eum dixerim non de hac imposi-
tâ, sed verè (vt loquitur) *supposito trunco*, è
quo ipsa crux surgat. Ita enim sensisse vi-
detur: truncum aliquem fuisse, siue fulcien-
dæ cruci in imo appositum (*ἀντεπόδια* Græci
id genus obliqui sustentaculi vocant;) siue
sub ipso recto stipite in terrâ, cui ille immis-
sus, vt firmior staret. Neque ego assero id fa-
ctitatum: sed mentem scriptoris pono. Tra-
hunt etiam Irenæum istuc, qui crucem sic
deformat: *Ipse habitus crucis fines & summi-*

Lib. II.
cap.
XLII.

rates habet quinque. duos in longitudinem, &
duos in latitudinem, & unum in medio ubi
requiescit qui clavis configitur. En, inquit,
medius ille finis tabella est in quâ corpus re-
quiescit. Fateor verba huc ire, nec temerè
contenderim de alienâ mente. Tamen lu-

Vide
sup.
lib. I.
cap. 1.

Vide sup.
Lib. I.
cap. IX.

fic de isto fine: *Καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ κωνική μνησίμειον*
ξύλον ὡς κέρας καὶ αὐτὸ ὅξεν ἔστιν, ἐφ' ᾧ ἐπο-
ρῶνται οἱ σταυρούμενοι: Et illud in medio de-
fixum lignum, vt cornu ipsum etiam eminet,
in quo feruntur & quasi inuehuntur, qui cru-
cifiguntur. Cornu id appellat, & notare
vult: quomodo aptè in planâ hac tabellâ?
Videndum ne vterque ille scriptor aliud in-
tellegat à iam dicto sensu. Diuidunt crucem

Advers.
Tyrph.
Iud.

Lib. I.
adu.
Marc.
cap.
XIX.

incur-

incurrunt: quin-
tum, quem in
mediâ cruce
collocant, vbi
lignum trans-
uersum scindit
transitque stipi-
tem defixum.
Hac considera-
tione, quinque
sunt fines: &
vnus ille stipes
(sed sedus) facit

ternos. Quod autem aiunt *inuehi* & *re-
quiescere*: verum est. corpus acclinatur ei &
quasi innititur à tergo. Augustinus hoc sen-
su scripsit, *Longitudinem crucis à terrâ sur-
gentem, cui corpus erat infixum*. An totum
corpus? imò pedestantum, quod liquet: sed
adfixum innixumque intellegit, nec scio an
innixum scripsit. Tamen in picturis sculptu-
risque etiam priscis vestigium tabellæ huius
exstare audio: non ergo temerè spreuerim.
non certè à Christi cruce: de aliis, audacius.
Quod enim vestigium in scriptoribus an-
tiquis?

CAP. XI.

*De Titulo, quid is Latinis? quomodo ascriptus,
aut praelatus.*

POST Affictionem *Inscriptio*. Quid ea
est? Causa supplicij, & ipsum crimen, &
E x Roma

Titulus
quid La-
timè

Romanâ voce *Titulus*: quâ & Iohannes est
vsus. Atque item Nonnus:

Γράμμα, τὸ περ καλέουσι Λατίνους Τίτλον ἰωή. In cap.
xix.
Matthæus Αἰτίας bene & signanter dixit.
Glossæ Græcanicæ veteres: Αἰτία, *caussa*, *ma-*
teria, *titulus*. Eadem Latinæ, *Titulus*, ἐλέ-
χρον. Latini etiam passim pro causâ. Vt
poëta:

Et poteris titulum mortis habere meæ?

Valerius: *Fine vitæ nostræ variis & occultis* Lib. ix.
cap. xii.
causis exposito, interdum quedam immeren-
tia supremi fati titulum occupant. Atque hic

Damna-
tis ante-
ferri so-
litum.

Titulus præferri aut apponi solet damnatis.
Præferri, vt in Suetonij Caligulâ: *Præceden-* Cap.
xxxviii.
te titulo qui causam pœne indicaret, per cæ-

tus epulantium circumducitur. Epistola Lu- Apud
Euseb.
lib. v.
cap. i.
gdunensium, de Attalo Martyre: Περὶ αὐ-
θείας κύκλῳ τοῦ ἀμφιθεάτρους, ὡς ἀνὰ τὸν πορ-
ταῖον, ἐν ᾧ ἐγέγραπτο ῥωμαῖσι, Οὗτος ἐστὶν Ἀττα-

λος ὁ χριστιανός: *Circumactus per amphithea-*
trum, tabellâ ipsum præeunte, in quâ Latine
scriptum, Hic est Attalus Christianus. Sed

Vel ita
apponi.

& appendi, aut apponi damnatis solet. Sue- Lib.
vii.
cap.
tonius Domitiano: *Patrem familiâs detra-* Cap. xi.
ctum è spectaculis in arenam canibus obiecit
cum hoc titulo, Impiè locutus parmularius.

Quintilianus ostendit Gladiatores quoque Decla-
mat.
cccxviii.
sic productos: *Quidam ut patrem sepeliret,*
auctorauit se. Die muneris productus sub titu-
lo causæ, rudem populo postulante accepit. Sed
facit propriè ad Crucem Dionis locus, de
seruo, quem dominus agi in crucem, idque Lib.
L. i. c. 12.

per

per forum iussit : *καὶ γραμματέων τὴν αἰτίαν τῆς θανάτωσός τινος δηλῶντων*. Cum literis (sive Titulo) qua causam mortis aperirent. Sæpe etiam ^{Loco eius, sæpe voce præconis.} neglecto aut spreto titulo contenti Superdictione fuerunt, id est vt Præconis præeuntis voce populo id nuntiaretur : de quo more alij, & ego aliàs.

CAP. XII.

Post fixationem, quomodo mortui in cruce? languore, aut fame. Vitalitas quorundam.

BENE iam & fideliter fiximus: quid post fixationem? hæc tria, *Mors, Corruptio, Custodia*. Mors, lenta, molesta, & vel à stillante paulatim sanguine, vel à fame. Quid si etiam ab auium ferarumque laniatu? videbimus, & singillatim diducemus. De sanguine quem demittebant fixi, clarum est, nec testimonij eger: & tum eâ causâ, tum ex acri verberatione quæ præiuerat, credo inualidiores multos obiisse. At de fame, Eusebius ubi Martyres narrat crucifixos in Ægypto: *Τηρμένοι τε ζῶντες, εἰσὶν καὶ ἐὼς αὐτῶν ἡμερῶν λιμὸς διαφθαρείν. Ὁ* *servati sunt viui, donec in ipsis patibulis fame morerentur.*

Itaque legas quosdam diu in crucibus vixisse, vt ingenitum scilicet robur erat, aut vires. ^{Plusculos dies quidam vixerunt.}

Beatus Andreas in cruce suspensus, in eâ populum docens, (ô athletam Deo dignum!) biduo supervixit. Victorinus sub Neruâ, iussus suspendi capite deorsum, ita per triduum vixit. Quod sanè miror in schemate illo

In cap.
xix.

Lib. ix.
cap. xii.

Cap.
xxxviii.

Apud
Euseb.
lib. v.
cap. i.

Lib.
viii.
cap. viii.

Cap. xi.

Decla-
mat.
cccxi.

Marty-
rol. xxx.
Nouéb.

Marty-
rol. v.
Septéb.

Lib.
l. i. i. i.

Loquen-
tes & ser-
mocinam
Pet.

minimè apto ad longam vitam. Magis
etiam istud: quòd *Timotheus & Maura in*
Cruce nouem diebus viui pendentes, ac seipsos
in fide corroborantes, martyrium consumpse-
runt. Vnde hæc vis aut vitalitas, nisi à vitæ
ipso fonte? Quamquam & alij quidam ani-
mosè egisse in extremis istis rebus le-
gantur. velut Bomilcar ille apud Iustinum:
qui patibulo suffixus in foro medio, magno
animo crudelitatem ciuium tulit: adeò vt de
summâ Cruce, veluti de tribunali, in Pæno-
rum scelera concionaretur. Quidam etiam
petulanter: vt proteruuli apud Senecam, *qui*
ex patibulo spectatores suos conspuunt. Atque
etiam adnotaui, quosdam miseratione Prin-
cipis, aut Magistratum à Cruce ablatos,
pòst vixisse. Iosephus in vitâ suâ recitat: *Re-*
dibam, inquit, è vico quodam, & vidi multos
ex hostibus (Iudæis) crucifixos: & tres ex iis
adagnoscens, cum quibus antè mihi consuetu-
do, valdè in animo dolui, & cum lacrimis pro-
gressus, dixi Tito. Ille autem statim depositos
eos mandat diligentissimè curari, atque ex iis
duo inter ipsam curam obierunt, tertius su-
peruixit.

Martyr.
rol. i. ii.
Maij.

Lib.
xxii.

Alij illu-
dentes.

De vit.
beat.
cap. xix.

CAP. XIII.

Quosdam à volucris, aut feris etiam viuos
laceratos, & plerosque omnes mortuos. in-
terdum & lanceis interfectos.

Ab aliis
aniatis.

AT de laniatu etiam addidi, & causam
illam quoque feci mortis. Haud teme-
rè, quia sic ligati, & cum se non commoue-
rent,

rent, dati reuera * ἐλώεα, vt cum poëtâ dicam, *κύνεςιν Οἰωνοῖσι τε πᾶσι*. Atque id etiam viui. Prudentius:

* canibus
laniena
Atque
canibus
canibus.

Hegd
σιφ.
Hymn.
xi.

Lib. i.
epist.
xvi.

——— *CruX illum tollat in auras,
Viuenteſque oculos offerat alitibus.*

Horatius aſpexit:

Horatius
luc.

*Non hominem occidi. non paſces in cruce cor-
nos.*

quia ſicarij ſcilicet & homicidæ dari ſolent
in crucem. Item Iuuenalis:

Iuuenalis.

*Vultur inmento, & canibus, crucibûſque re-
lictis*

*Ad ſætus properat, partemque cadaueris af-
fert.*

Quin reperio in ſententiâ iudiciali quoque
id aliquando expreſſum. Actis Martyrum:
*Claudius, Aſterius, Neon, cruci aſſigantur, &
corpora eorum auibus laceranda relinquuntur.*

Lib. vi.
De Afri.
in fine.

Itaque Apuleius proprium hunc refert Pa-
tibili cruciatum, cum canes & vultures inti-
ma protrahunt viſcera. Addit autem & Ca-
nes: & diſcas licet cruceſ non ſemper fuiſſe
per-altas. Quomodo enim, ſi canes attinge-
rent, atque etiam lupi? Nam & hoſ Catul-
lus addit in Epigrammatio, quod mihi qui-
dem non niſi circumlocutio videtur cru-
ciariæ huius mortis.

Opinio de
Catulliano
Epigram-
matio.

Si Comini arbitrio populi, tua cana ſenectas

Spurcata impuriſ moribus, intereat:

Non equidẽ dubito, quin primũ inimica honorũ

Lingua exſecta auido ſit data vulturio:

Effoſſoſ oculos voret atro gutture coruus,

Inteſtina canes, cetera membra lupi.

E 4

Itæ

Lanceis
transfixi
quidam.

Istæ mortes . nisi quod interdum lanceis
etiam transuerberatos lego, an ad acceleran-
dum fatum, an explorandum? Illud fuit in
Marcelliano & Marco: quibus ad stipitem li-
gatis in pedibus eorum affixi sunt clavi; cum
que transisset vnus dies & nox, iussit ambos
(Fabianus iudex) lanceis per latera verbera-
ri. At istud in nostro Domino; cui miles iam
mortuo lanceâ latus aperuit, scilicet pericu-
lum an bonâ fide obiisset.

Marty-
rol. xviii.
Iunij.

CAP. XIII.

*Crurifragium à Cruce remotum. Quid fuerit,
in quos receptum, & quomodo?*

Crura
non iis
fracta.

Nisi forte
an Iudæa.

Cur iis?

NON autem & crura iis fracta, inquires,
atque ita interempti? Vulgò inualuit
hæc opinio, sed vulgò. Qui penetrant & ex-
aminant, vident disparata hæc supplicia &
seorsim fuisse. Induxit vulgum, quòd in
sacrâ historiâ latronibus duobus crura fracta
leguntur. Atqui sciant pro moribus Iudæo-
rum id fuisse: atque illic fortasse tantum.
Lactantius monuit: *Suffixus itaque Chri-
stus cum spiritum deposuisset, necessarium car-
nifices non putauerunt ossa eius suffringere,
sicut eorum mos ferebat.* Ait cautè eorum mos:
nempe Iudæorum. Et cur hoc Iudæi? ne
fraus legi fieret, quæ iusserat ad Solem occa-
sum suspendiosos deponi. At deponi nisi
mortui non debebant: diùtius autem pleri-
que vivebant: ergo hac, aut aliâ viâ mors fe-
stinanda. Aliâ etiam dico viâ: nec credide-

Lib.
iiii.
cap.
xxvi.

rum

Tertul.
adu.
Iud.
cap. x.

rim fuisse hanc solam. Lex quam tango, est
in Deuteronomio, & vertit sic doctor Afer:
*Si autem fuerit in aliquo delicto, ita ut iudi-
cium mortis sit, & morietur, & suspendetis
eum in ligno, sed & sepulturâ sepelietis eum
ipsâ die.* Ergo Crurifragium propriè nihil ad
Crucem: tamen quia se ingerit, & vile, at-
que item sauum est iuxtâ crucem, breuiter
de eo dicam. Vox ipsa proba & vetus. Glos-
sæ priscæ: *Crurifragium ουελονοτωλα*. atque
alibi *Crurifrangium* rectè etiam scribunt.
Nam *Tago & Tango, & Frago & Frango*,
dixerunt: sed prior scilicet scriptio magis
pro archaismo. Diuinit elegantix gratiâ
Apuleius: *Vxor diras in eum deuotiones de-
precata, & crurum eius fragium abominata.*
vbi *adominata* pro vero magis & pro sensu.
Ipsa res antiqua, & iam Plauti, & antè æuo,
passim Crurifragium minati seruis. In eius
Asinaria:

De Cru-
rifragio.

Olim in
vsa.

Asinar.

—— Crura hercle offringentur,
Age impudice, nisi istum percies.

De Ira
III.
cap.
xxxii.

Cap.
xvii.

Cap.
xliii.

Et credam, vt crucem ipsam, peculiare fuis-
se seruis. Seneca: *Magnam rem sine dubio fe-
cerimus, si seruulum infelicem in ergastulum
miserimus. Quid properamus verberare sta-
tim, crura protinus frangere?* Suetonius Au-
gusto: *Thallo à manu, quòd pro epistolâ prodit-
â denarios quingenos accepisset, crura effre-
git.* Idem in Tiberio: *Vtrique mox (ministro
cuipiam, & tibicini) quod mutuo flagitium
exprobrassent, crura fregisse.* Ergo in seruis:

Ferè in
seruis

E s sed

sed ita, vt liberi non immunes. siue in crimine, siue potius per scæuitiam vindicantis.

Interdum
& liberos.

Ita M. Mario Gratidiano Cornelius Sulla Sen. de
Ira 111.
cap.
xviii.
Polyb.

perfringi crura, erui oculos, amputari manus iussit. Et Spendiani rebelles in Africâ, cum Pœnorum optimates cepissent, Κολοβώσαντες, καὶ σωτεῖσθαι τὰ σκέλη, ἐπὶ ζώντας ἐρρίψαν εἰς πῦρ τὰ φέρον: admutilantes, & crura conterentes, adhuc viuos proiecerunt in foueam aliquam. Et in Martyres nostros pluri-

Martyres
sic occisi.

fariam sic scæuitum. Eusebius de his quæ in Lib.
Arabîâ aut Cappadociâ: τῶν Μαρτύρων τότε VIII.
πέλυξεν ἀναιεργυρίων, τὸ δὲ τὰ σκέλη κατεσπύ- cap. xii.

ρίων: Martyribus aliâs securibus interfectis, aliâs Crurifragio punitis. Martyrologium memorat Hadrianum Nicomediæ, cum aliis 1111.
Martij. vigintitribus, omnes sub Diocletiano martyrium crurifragio consummasse. Idem de pluribus, atque innominatis: Commemoratio

Ratio frangi
gendi
crura.

S S. Martyrum, qui in persecutione Maximini fractis cruribus necati sunt. Et sæpius. Modus huius supplicij, vt incus cum malleo, vel vecte ferreo inferretur, ac tibiae incudi imponerent, validis ictibus sic frangendas. Colliges ex Actis Martyrum priscis, quæ Surius vulgavit. Sublatum hoc supplicium à Constantino Victor asseuerat, de quo in xxiii.
Maij. loco.

CAP. XV.

Corrupti in cruce passi sunt, & nefas sepelire.

CORRUPTIO iam post Mortem.
Quam sic intellego, quod nec mortuos

Tom. v.
dic viii.
Septeb.
Lib. iii.
cap. xiii.

Lib. VI.
cap. IX.

tuos deponerent, sed tabo illic passi sunt dif-
fluere, & à Sole ac pluuiâ corrumpi. Vale-
rius impressè hoc narrat de Polycrate, qui ab

Corruptus
in Crucibus.Tertul.
de Ani-
mâ.

Orcete cruci affixus: *Equâ*, inquit, putres
eius artus, & tabido cruore manantia mem-
bra, atque illam leuam, cui Neptunus annu-
lum manu piscatoris restituerat, situ marci-
dam, Samos lætis oculis aspexit. De quo ipso
Afer noster, vt solet, succinctè: *Polycrati Sa-
mio filia Crucem prospicit de Solis vngvine &
lauacro Iouis*. Tangit historiam, & somnium

Tertul-
lianus ex-
plicatus.

Lib. III.

quod in Herodoto, & tu ab eo pete. Sed hæc
mens somnij, sublimem in cruce madidan-
dum à Ioue cum plueret, à Sole vngendum
cum is calidus è nudo corpore saniem eli-
ceret adipemque. Hanc in cruce putrefa-
ctionem intellexit Theodorus Cyrenæus,
cum Tyranno minanti eam respondit: *Suâ
nihil interesse, humi, an sublimi putresceret*.
Neque aliam Artemidorus, cum malum
diuitibus ominatur à somniatâ cruce: τὰς γὰρ
σάρκας ἀποδύουσιν οἱ σταυρωθέντες: *Carnes
enim amittunt qui in cruce fixi*. Ita inquam,
amittunt, siue tempore & defluxu: siue &
lanienâ volucrum ferarumque, de quâ
dixi.

Et Arte-
midorus.Apud
Cic. &
Valer.Lib. II.
cap.
LVIII.

CAP. XVI.

*Custodia & miles ad Crucem, ne quis detrahe-
ret.*

ITAQUE hoc sine asseruati in Cruce, &
deponi rarum omnino fuit. Nisi quod
Philo

ad ab.
si. e. cruce

A
C

stodes
ib.

J

R.
ge
mbi-
ss iii-
eatus
Euans-
stis.

Philo tamen notat, *receptum moribus fuisse* Contra Flacc.
in Natali Imperatoris, aut simili die festo
quosdam à crucibus deponi, & permitti ad se-
pulturam: at Flaccum contra, novos etiam tum-
is affixisse. Ne quis autem deponeret, mi-
 les & custodia alsedit. Petronius: *Miles* In Sa-
tyr.
crucis asseruabat, ne quis corpora ad sepultu-
ram detraheret. Plutarchus in Cleomene:
 Ολίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις οἱ τὸ σῶμα τῆ κλει-
 μένους ἀνεσαυρωιδρόν φυλάττοντες, εἶδον ἐν με-
 γέτῃ δεξιὸν τῇ κεφαλῇ διεπτεπλεγμένον, καὶ
 ἀποκρύπτοντα τὸ πρὸς ὤπον, ὥστε μηδὲν ὄρνεον
 ἐφίπτασθαι σαρκοφάγον: *Paucis post diebus, qui*
Cleomenis cruci affixum corpus custodiebant,
viderunt magnum serpentem capiti eius cir-
cumplexum, & faciem velantem tegentem-
que, ne qua carniuora aui attingeret. Vbi
 utrumque habes, & custodiri solitos mor-
 tuos, & aues faciem in primis inuolasse. Pos-
 sis ad hanc custodiam illud Euangelistæ re-
 ferre: *Εχετε κησας διαν, ἀπαγγετε:* *Habetis custo-* Matth.
xxvii.
diam, abite. Quæ Pilati vox fuit ad Iudæos
 petentes asseruari monumentum. Videtur
 autem intelligere custodiam, quæ paullo
 antè ad crucem. nisi quis malit, *Habete custo-*
diam; quasi ab imperante, & indignanter
 dante. Vox enim Græca in utrumvis valet.

I. L I P S I

DE CRUCE

LIBER III.

CAP. I.

*Transitio ad Rarum figendi Modum. Furca di-
uisa, & hic de Ignominiosa dictum.*

BYNDE, quæ ad *Vulgarem*
crucifigendi modum, diximus:
Rarus superest, quem ipsum pa-
ri curamus expunctum. Eum
suprà descripsimus (& vox præ-
fert) *sepositum*, & *minus in assiduo usu*. *Se-*
positum auo, *Inusitatum* vel *Schemate* vel
Fine. De his tribus ordine & partitè dicam
(iuuat in his talibus) & in lucem fortasse
protraham, quæ vsque adhuc parum claro
oculo conspecta. *Auo* seposita *Furca* est:
olim quidem in creberrimo usu, sed quæ
paulatim desit atque aboleuit. Mentio cre-
bra non in historiis solùm, sed *Comædiis*
priscis: mentio tamen magis, quàm explica-
tio. ego hîc faciam, & pro copiâ ingenij da-
bo in splendorem. Ut possim, duplicem il-
lam facio, *Veterem* & *Nouam*. Priorem, quæ
priscis Romanis (non enim apud alias gen-
tes legi) *usitata*: atque hanc iterum dupli-
cem, *Ignominiosam* & *Pœnalem*. Illa est, quæ
collo

*Quid R-
rus mo-
dus.
In diuisu*

*Furca
plex.*

*Terminus
duplex.*

collo impositâ serui circumduci solent ob culpam aliquam, ostentui & ad irrisum. Isidorus: Furcifer dicebatur olim, qui ob leue delictum cogebatur à dominis, ignominia magis quàm supplicij causâ, furcam circa urbem ferre, prædicans peccatum suum, & monens ceteros ne quid simile peccarent. Plutarchus in Coriolano, Humanè habitos seruos à priscis dominis notat, & addit: ὡ δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτω πλημμελήσαντος, εἰ ἔυλον ἀμάξης ὡ τὸν ῥύμον ὑπερείδων ἀράμμος, διεξέλθοι παρὰ τὴν γειτονίαν, ὃ γὰρ τοῦτο παθὼν καὶ ὁ Φιδεῖς, ἐκέντη πῖσιν εἶχεν, ἐκαλεῖτο δὲ Φερκίφερ: Erat autem magna castigatio serui delinquentis si lignum currus, quo temonem sustentant, tollens & ferrens exiret circa viciniam. Idem passus, & sic conspectus, non vltiâ fidem habebat, & vocabatur Furcifer. Talia idem in Quæstionibus Romanis. Et Glossæ veteres: Furcifer, τραπεζοκόμος, διανοφόρος. οἱ πταίνοντες ἀντὶ πτωρίας διέβαινον ἐν τοῖς τευχέλοις ἔχοντες τραπεζοκόμην, διὰ τὴν πολέως τραπεζοκόμοι: qui patibulum fert, qui furcam. Qui peccauerant, pro pænâ furcam in collo habentes circuibant, per urbem vndique ducti. Atque hæc illa prima est, ab ipsâ re & fine ignominiosa à me dicta: quæ origo aut exemplar tamen Pænalis.

CAP. II.

De Furcâ Pænali, & cæsos sub eâ ad mortem.

EA est, quâ item collo impositâ circumducti, sed cum verberibus & pænâ causâ. Atque

Lib. vi
Orig.

que ad eò mors plerumque huic consequa:
siue sub ipsâ Furcâ ad necem cassis, siue cum
eâ in crucem latis. Seorsim vtrumque expli-
cabo, & firmabo. Sub eâ ad mortem cassis:

*Sub furcâ
cadi.*

Neron.
cap.
XLIX.

*Ad mor-
tem.*

In Ne-
rone.

ex Suetonio, qui pœnam more maiorum in-
terpretatur, nudî hominis cervicem inseri
furcæ, corpus virgîs ad necem cadi. Atque
idem etiam Victor: Senatus sententiâ consti-
tutum, ut more maiorum, collo in furcam con-
iecto, virgîs ad necem caderetur. Ac reperio
exempla etiam in historiâ, etsi haud crebra.

Lib.
XXII.

**Vide
Festû in
Probrum.*

Lib. IX.
Antiq.

Liuius x incestum cum Vestale sic puni-
tum ostendit: L. Cantilius scriba Pontificum,
quos nunc minores Pontifices appellant, qui
cum Flroniâ stuprum fecerat, à Pontifice
Max. eousque virgîs in Comitio casus, ut in-
ter verbera exspiraret. Dionysius in culpâ si-
mili, & de iis qui Vrbiniâ stuprarent: τὸν
δὲ διαπραξαμένον τὴν ἀνδρῶν φθορὰν, ὁ μὲν
ἕτερος ἑαυτὸν διεχέριστα, τὸν δὲ ἕτερον οἱ τὰν
ἱερὰν ὀπίσθησι συλλαβόντες, ἐν ἀγορᾷ μάστιγι καί-
κισάμενοι, καὶ ἀπὲρ ἀνδράποδον, ἀπέντησαν: Ex
iis autem qui illicitam corruptionem patraue-
rant, alter seipsum interemit, alterum ἢ qui
sacris præerant (ij sunt Pontifices) compre-
hendentes, in foro flagris secantes tanquam
mancipium, interemerunt. Nam etsi neuter
furcæ hîc mentionem faciat, tamen cum
verberibus ad necem datos denarrent, pro-
babile id ita ritu prisco factum: hoc magis,
quòd Dionysius quasi indicans addidit, καὶ
ἀπὲρ ἀνδράποδον, *seruilem in modum.* Quòd
autem

autem liberi etiam sub furcâ interdum cæsi, exemplum in Epitomâ Livi clarum, de C. Matieno: qui accusatus apud Tribunos quòd exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatusque, sub furcâ diu virgis cæsus, & sester-tio nummo venit. Nam etsi ille non ad ve-ram mortem cæsus, tamen ad civilem, & libertatem ciuitatémque pariter amisit. Atque idè dixi plerumque mortem conse-quam: cum & in Plauto legam:

*Et ob eam rem in carcerem ted esse compa-
ctum scio,*

*Et postquam es emissus, cæsum virgis sub fur-
câ scio.*

Quæ obiciuntur seni viuo etiam & videnti,

CAP. III.

*Ligatos ad Furcam in crucem solere tolli, Fur-
cam & patibulum videri eadem, aut hand
longè distita.*

SEd cum Furcâ in crucem latos etiam dixi: quod rei nostræ facit. atque id tale fuit. Ligati ad Furcam, & sub eâ cæsi, per viam ducebantur; fixi deinde ad eam, tolle-bantur in crucem. Firmamus veterum scri-ptis. Arnobius: *Seruum pessimè meritum per Circi aream mediam traduxisse cæsum virgis, & ex more, multasse post patibuli pænâ.* Ita legimus, non pœnam. Et quod ait, *ex more*, huic rei seligimus: quasi receptum videlicet & tralatitium post cæsionem hanc, suspen-di. Nam etsi Arnobius non expressit sub Fur-

Lib. 17.

Me-nach.

Lib. 17.
Satu-
rap.

Mof.

In pa-
bul.Lib. 17.
vri-
adu.
Gent.Non ad
mortem.st.
ib.R
31
57
65
el
Ea
jfeCum Fur-
câ appen-
si.Arno'ius
abiter cor-
rectus.

Furcâ cæsum: tamen ita fuit, & in ipsâ hac narratiunculâ alij omnes consensu produnt. **Lib. II.** *Livius: Servum quidam paterfamiliâs nondum commissso spectaculo, sub Furcâ cæsum, medio egerat Circo.* Cicero: *Servus per Circum, cum virgîs caderetur, Furcam ferens ductus est.* Valerius: *Cum servum suum verberibus multatum sub Furcâ, ad supplicium egisset.* Denique Lactantius, qui & Patrisfamilix nomen expressit: *Antonius Maximus* (potius *Autronius*, ex Macrobio) *diuverbatum servum sub Furcâ, medio Circo ad supplicium egerat.* Ergo sub Furcâ ad supplicium acti: sed nunquid in eâ appêsi? Ita. quia hæc Furca non aliud quàm Patibulum fuit.

Certa auctoritas Macrobij: qui de illo ipso facto. *Autronius*, inquit, *Maximus quidam servum suum verberatum, patibuloque constrictum, per Circum egit.* Quid hoc est, *patibulo constrictum*, nisi quod alij omnes *Furcam* dixerunt, & Livius de Horatio, *sub Furcâ victum*? Nam ita res fuit. Alligari brachia manusque ad hanc furcam solent: atque ita circumduci, mox in eâ attolli. In Plauto legis, *Dispersis manibus patibulum habere*. item: *ire patibulatum per vias.* Et quod Nonius ex eo citat: *Patibulum ferre per urbem, deinde affigi cruci.* Nota verba & seriem: *Ferre*, deinde *Affigi*. Quæ ipsa in Licinij historici fragmento apud eundem Nonium: *Ad patibulos* (ita mutato genere, pro *patibula*) *deligantur, & circumferantur,*

F

cruci

Furca & patibulum eadem.

Plautinis locis facit lux.

lib. IV.

Lib. II.

De Di-
uinat. I.

Lib. I.

cap.

VII.

Lib. II.

cap.

VIII.

Me-
sch.

Lib. I.

Satur.

cap. X.

Mostell.

In pati-
bul.

lib.
rio
du-
cent.

cruci defiguntur. Clarè omnia. Habes, vt in Macrobio, ligari constringique ad patibulum; habes, circumferre; habes defigi. Circumferre inquam. nam quod vulgò est circumferuntur, veteor vt rectum sit. quia non profectò circumlati, sed ipsi pedibus suis ibant: nisi tamen capias quasi circumductos. Sed ego malim, circumferunt reponi, vt sit ligatos ad patibula, ea ipsa circumtulisse. Ita Plautus: Tu quidem hodie canem & furcam Casinà.
feras. Nam ibi Furcam, quod patibulum aliàs, dixit. sicut & hìc: Cum furcà in urbem, tanquam Carbonarium. Atqui docendum etiam est, inquires, in eà appensos: Nónne res clamat? Si enim Furca idem quod patibulum: quid ambigas? Constat certè in patibulo suspensos. Sed firmo & testibus. Festus: Furcilla siue Furcilla, quibus homines suspendebant. Cedò de quibus aliis hoc accipies? Plinius: Supplicia annua canes pendunt, inter eadem Iuuentutis & Summani, furcà sambucèà, arbore fixi. Vix est vt aliter intelligas, quàm in furcà ad arborem fixos. At clarissimè iam Firmicus: Seuerà animaduertentis sententià patibulo suffixus, in crucem crudeliter erigetur. En, primò patibulo suffigitur, deinde tollitur in crucem. Atque hinc illa phrasis, Patibulo crucis affigi: quia patibulum scilicet, hoc sensu, pars crucis. Distinguit & Tacitus: Patibula, ignes, cruces. & quod patens hæc transuersaque pars sic dicta, Seneca indicat: Alij brachia patibulo explicue-

Correctus
Læcius
Macer.

In ipsa
furcà ap-
pensio

Patibulū
proprie à
Cruce di-
uersum.

In C.
fis.

In C.
viol.

Lib. vi.
Mathes.
oap.
xxx1.

plicuerunt. sicut inferior defixusque stipes,
Crux propriè dictus.

CAP. IIII.

*Quæ forma Furca fuerit, obscure traditum in
 veterum scriptis.*

SE D qualis hæc suspensio, & quâ verâ
 Germanâque facie ipsa Furca; ut inge-
 nuè dicam, hæreo, & velut inter Solem &
 Orcum erro. Video, non video; probo, im-
 probo; & planè quod Græci dicunt, τὸ ζυγόν
 μὴ τὰ λῆντ' ὅω. Suidas Furcam sic describit:
 Φέρεται παρὰ ῥωμαίοις ξύλον διδυμόν. *Furca Ro-*
manis est lignum duplex sine geminum. Plu-
 tarchus paullò magis videtur aperire: δι-
 πλὴν ξύλον δ' ταῖς ἀμαξιαῖς ὑφίσταται: *duplex li-*
gnum quod curribus subiiciunt. Tamen hoc
 ipsum satis ῥωμαῖς & ἀσολῶς. itaque distin-
 ctius alibi: ξύλον ἀμαξίας ᾧ τὸν ῥυμόν ὑποείδουσιν:
lignum currus, quo temonem sustentant. At-
 que addit: ὃ καὶ ἑλλήνες ὑποστήματα καλεῖται.
 Τοῦτο ῥωμαῖοι φέρεται ὀνομάζειν: *quod enim*
Græci Hypostaten & Sterigma (suffulcimen-
tum & sustentaculum) id Romani appellant
Furtam. Benè & clarè pro suis Græcis: nos
 an scitiores? In Hesychio hoc saltem repe-
 rio: στήριγας (idem quod στήριγμα) dici à
 quibusdam, τὸ διπλὸν ὅπερ ὑποστηρίξαι τῶς τῆς
 ἀμαξίας ζυγῶ: *illud biceps aut furcatum, quod*
subiiciunt currus iugo. Iuuat, an moratur?
 istud potius, quoniam ζυγόν scribit siue Iu-
 gum, quod Plutarchus Temonem & ῥυμόν.
 Vtri accedimus? Plutarcho magis, nec vi-
 deo quid Iugo fulciendo subieceris, quod

*Quid
 Furca
 quesi-
 tum.*

*Plutarchi
 designa-
 tio.*

In Causis.

*In Co-
 niolano.*

*Dubita-
 tum de
 Hesychii
 loco.*

*o. vi.
 thes.
 xi.*

Fertassu
amendat
diss.

dependet & fertur collo boum. Ergo, nūc
quidem arbitro, Hesychius, in vicinis vocu-
lis, sic corrigatur. Atque ex istis rem factam
habeamus, si nota veterum curruum mem-
bra. Nescimus, & aliunde, si potest, lucem
etiam mutuemur. In Dionysio, ubi pœnam
describit serui illius Autronij Maximi (de

Lib.
VII.
Antiq.

Dionysii
verba de
ἐπιτάφ.

quo pluscula supra) hæc lego: Ἀνὴρ Ῥωμαῖος
οὐκ ἀφανὴς θεράπωντα ἴδιον ἐπὶ πτωχείᾳ θανά-
του παρεδὲς τοῖς ὁμοτέλοισι ἄγειν, ἵνα δὴ πτω-
χὴς ἢ πτωχία τοῦ ἀνθρώπου χρεὶν, δι' ἀγορᾶς
αὐτὸν μεταγέμενον ἐκέλευσεν ἔλκειν, καὶ εἰς ἄλ-
λος ὡς τὴ πόλεως τόπος ἐπιφανής. οἱ δὲ ἄγοντες
τὸν θεράποντα ἐπὶ τῇ πτωχείᾳ τὰς χεῖρας ἀπο-
τείναντες ἀμφοτέρως, καὶ ἑύλω προσηύοντες
περὶ τὰ σέρνα τέ καὶ τοὺς ὁμούς, καὶ μέγχι τῶν
καρπῶν δῖγκοντι, παρηκολέθεν ἑαίνοντες μάστι-
ξι γυμνὸν ὄντα: Vir Romanus haud ignobilis,
seruum suum ad mortis supplicium tradens
conseruis aliis ducendum, ut conspicua & illu-
stris pœna hominis eius fieret, per forum ver-
beribus affectum trahere ipsos iussit, & si quis
alius in vrbe locus celebris. Qui autem duce-
bant eum ad pœnam, manus eius ambas exten-
dentes, & ad lignum alligantes, quod circa pe-
ctus & humeros ad manuum volam pertinge-
ret, sequebantur flagris cadentes sic nudum.
Iam Plautus imagine etiam videtur voluis-
se expressam:

Plauti
compara-
tio.

— ego remittam ad te virum
Cum furcâ in urbem, tanquam carbona-
rium.

Caual

CAR.

*Ex iis tres sententia eruta, & singule
explicata. Tertiam πιδνωτάτω vi-
deri.*

HÆc sunt quæ apud veteres quidem le-
gerim rei huic illustrandæ. Nos ex iis
sententias, an somnia nostra? proponemus:
impetrabili tamen veniâ, sicubi in antiqui-
tatis illis tenebris subsistemus, aut labemur.
Sententias, dixi, nam tria sunt quæ ex descri-
ptiunculis elicio iam dictis. Primum, Fur-
cam potuisse esse facie quâ nostrum hodie
Patibulum: atque id ipsum reliquias & ex-
emplar esse à poenâ priscâ. Ait Plutarchus,
currui aut temoni subiectum fuisse. quid olim,
nescior: tale aliquid in nostris curribus supra
ipsum axem. Ait Dionysius, *per humeros, per
pectus iisse:* hoc in isto, si collo imponas. Ob-
stat tamen huic, quod disertè aiunt ξύλον δι-
πλῆν, διπρῶν, δίδυμον. *lignum duplex, biceps, ge-
minum.* Nam certè hoc triplex lignum est:
etsi ista quoque forma Furca olim dicta.
Sententia altera, Lignum fuisse geminum, *Secunda.*
quod à tergo per humeros, & ante per pe-
ctus, hominem medium includeret; atque
ita rectum ad expansas vtrasque manus iter.
Forma, quam Dionysius ingerere videtur &
suadere. Quid tamen hic simile Furcæ?
quomodo in utroque isto ligno homo sus-
pensus? Nam antèrius illud incommodum

*Opiniones
tres de
Furcâ.
Prima.*

Secunda.

Tertia:
atque ea
fronsata.

rit, imò ad guttur strangularit. Sed nec in
curribus quid simile, scio. Sententia tertia.
Furcam, veram esse furcam: quam hodie-
que dicimus, & quam Varro indicat, vbi
Vallum ἐτυμολογῇ: quòd singula ibi extrema
bacilla furcillata figuram habeant litteræ v.
Pro hac sententiâ multa sunt. Primum
quod Furca δῖνεγρος: in bonis priscisque
Glossis. item Furcifer, δῖνεγοφόρος. Atqui
δῖνρανους Hesychius describit τὰς ἀπὸ μιᾶς
ἀρχῆς ὅπῃ δύο ἐκινεῖσθαι, οἷον δύο τέλιν ἐχέσθαι:
eas quæ ab uno initio & capite in duo desinunt,
tanquam duos fines habentes. Est planè figu-
ra Varroniana, & litteræ iam dictæ. Quid,
quod in curribus hodie, quâ Temo cum axe
coit, Furca est sustentando illi aut fulcien-
do? Denique cum descriptione Dionysij
mihi convenire videtur examussim. Da
Furcam istam paulatim diuariantem; ab
humeris per pectus, & inde manus veniat;
est illud ipsum lignum quod descripsit. Iam
Plauti Carbonarium, quòd nisi huc referas?
Ecce qui lignarios fascēs aut carbonum sac-
cellos hodieque ferunt, furcam iungunt. cu-
ius caput cum exstantiâ aliquâ bacillorum à
tergo est; longiores duo fines diuersi per pe-
ctus descendunt, & manu utrâque (quasi ad
contranixum) sustentantur. Atqui, inquires,
manus hîc non in alto expansæ. Fateor non
in alto, expansæ tamen: & cùm funibus tra-
herentur, ligatis ad extremas manus, etiam
protendebantur tollebanturque. Quin

* Etiam
Belga
Vorcani
Latini
1111.
Del.

Aniectio
ἀνιέκτω.

alius locus Plauti est, qui videatur ab hac modestâ expansione, si attendis. Nam in Milite, servus quispiam in ostio stabat, mulierculam redituram expectans, & nequa elaberetur. Ad eum servus alter:

Credo ego istoc tibi exemplo eundum esse actutum extra portam,

Dispersus manibus, patibulum cùm habebis.

Benè est, inquit. forma & status in te, qui mox erit; cùm herus alligatum te patibulo per urbem duceret. Atquin steterisse ego eum opinor, manibus ante se proiectis & leviter eliductis, habitu quo solent captantes & apprehensuri.

*Ratio suspendendi per singulas illas formas
exposita, atque etiam oculis propoſita.*

TRES sententias super Furcæ formâ habes: tu elige: etsi nos ad ultimam vides proclinos. Quomodo autem nunc Suspendio? Pro formis distinguenda est. Si prima placet, res facilis. in trunco absciso, in paxilo infixio, imò in fissurâ supernè factâ, potuit firmiter appendi. Imaginem (oculorum enim magis res quàm verborum est) infrâ habes. Si altera, tum sic censeo, ductos quidem cum duplici ligno ad Crucem, sed non cum utroque in eam actos. Quod antepectus, depositum putem: manus fixas in altero, atque id ipsum in trunco, paxillo, fissurâ (ut prius) firmatum. Imaginem vide. Nec absurda aut vero nimis extranea sententia est: cum & Patibulum reperiam singularem eiusmodi rectumque stipitem dictum. Nonius ex Titinio citat:

— si quisquam hodie & præter hanc

Posticum nostrum pepulerit, patibulo hoc

Ei caput defringam.

Et interpretatur Seram, quâ ostia accluduntur, quò hac remotâ valvæ pateant. Credo eum ex ipso argumento fabulæ sic proferre, & quòd lanitor aliquis atque ostij custos hæc dicat. Certè quidem Sera est lignum transversum quod ostiis opponi solet, in postem utrimque immissum. Hodie quoque usus. Itaque Glossæ: Sera, *μολδος δύεας*. Et Poëta aliquis

In primâ
Furcâ ap-
pensio.

In secun-
dâ.

Patibulū
minus ste-
rius estiam.

Malim
reter-
ac, ut
isthac,
isthac.

In Pat-
bulum.

Quid in
Amor.

aliquis — *excute poste seram*. Atque ego
amplius arbitror. etiam si olim Furca aliâ fa-
cie fuerit: tamen commodi causâ, & quia
promior faciliorque hæc appensio, successis-
se singulare hoc rectumque lignum, & id
tulisse in humeris, manibus inibi reuinctis,
in eoque mox figendis. At si tertia senten-
tia sedeat, duplex potuit fuisse suspensio.
Prior ista, quod hominem sic reuinctum
clavis in loco fixerint: tum Furcâ sublatam
appenderint funibus ijsipis (sive & aliis, non
refert) quibus traxissent. Figuram infra vi-
de. Posterior, quod Furcam ipsam, sed in-
uersam, in trunco, aut paxillo appenderint,
facie quam hîc quoque vides.

Furca
Species.

In tertiâ
appensio.

F 5

CAP.

De Nouâ Furcâ, quæ nostrum Patibulum. Tribonianum substituisse passim in Legum libris.

DE veteri Furcâ sic censemus, cum lege respiciendi & resiliendi, si quis meliora, Mutare in his talibus non mihi probrum. Noua sequitur quam dixi, quia inferioris æui inuentum. Ea est instrumentum è ligno triplici, formâ Iugi veteris, cui appensos homines laqueo strangulamur. Hodie quoque vsum & speciem hanc habet in plerâque Europâ. Non & priscis cognita, non arbitramur. Poena quidem laquei Homero expressa, qui facit impudicas ancillas ab Vlyssæ sic puniri, atque idem infamem *καὶ μὴ καὶ δαῖτον* *δαῖτον* (italoquitur) & impuram mortem ostendit: vti & Plinius, qui *preposteram*, dixit. quia spiritus intercluditur, cui exitus querebatur. Sed à Græcis vsurpata vix reperias: nec à Romanis quidē in publico. etsi ij, in carcere, damnatis gulam • laqueo frangebant. Credo coepisse, cū Crux desit, & vicariam illi factam. Isidori quidem euo nomen hoc & vsum habuit. *Patibulum* vulgò, inquit, *Furca* dicitur (ita nunc quoque in Hispaniâ, vbi ille scripsit) *quasi ferens caput. Suspendum enim & strangulatum hæc exanimat.* In libris legum, quas Tribonianus atque eius adiunx collegere, satis frequens hoc

Quid noua Furca?

Laqueo an priscis necesse vult?

** Sed nõ ut appenderent.*

Quando ad caput?

Lib. v.
Orig.

hoc nomen: & ut opinor, significatione no-
uitiâ: quia sublato Crucis supplicio, quidni
etiam Furca vetus? Itaque ipsos Iuricon-
sultos vsurpasse, non habet fidem apud <sup>• iu-
cium
Fabr
alio</sup>
ris & moris antiqui peritos. qui verè notant,
substitutum id pro Cruce: causâ apertâ &
liquidâ, quia Constantinus lege latâ sustu-
lerat Crucem. Ergo ipsi quoque, qui leges
collectum ibant in æui illius & sequentis
vsum. Exempla plura sunt, & notata aliis;
quædam etiam vbi in conspectio. ut in isto
LXXIX. Callistrati, de Poenis: *Famosos latrones furcâ
figendos placuit.* In conspectu, inquam, imò
ineptè. Quid? ad Furcam nouam homines
figuntur? certum est astringi. Sed fuerat Cru-
ci figendos: mouerunt alterum, altero reten-
to, quod non debebant. Simile in Vlpiani
de Poenis: quod exscriptor etiam fortasse
L. IX. corruptit. *Decuriones in metallum dari non
possunt, nec furca subiici.* Cruci in Vlpiano
fuerat: sed quis dixerit, Cruci subiici? Itaque
• *subfigi, vel suffigi, verum censeam, & eam-
dem à πικρὸν λέγειν hîc agnoscam.*

CAP. VIII.

*De Raro modo in Schemate. & primùm de In-
uersâ suspensione.*

AD FATIM de Furcâ, quæ inter Raro
figendi primus Modus fuit. Alter, quæ
Schemate à vulgari diuersus. Intellego, cùm
alto atque alio habitu hominem affigebant. I
qu

quoque facitatum, ut ingeniosa crudelitas
 est in pœnas. Iosephus, ubi narrat Iudæos
 iussu Titī crucifixos: Πεσόντων δὲ οἱ στρατοὶ
 τὰ δὲ ὄργανα καὶ μὲν τοὺς ἀλόντας, ἄλλον ἄλλως
 χήματι, καὶ χολῶν: Affigebant milites,
 ab ira & odio, eos quos ceperant, alium alio
 schemate, ad ludibrium. Hæc schemata varia
 fuere; quæ in lectione vidi, tangam. Est illud,
 quod Inuersum dixeris, cum hominem in
 caput suspendunt, pedibus sublati. Seneca: *Conso-*
 Alij capite conuerso in terram suspendere. Eu- *lat. ad*
 lebius ostendit Martyribus in Ægypto id fa- *Mart.*
 dum: καὶ ἄλλοι πάλιν μὲν ἀνασκολοπιέντες, οἱ *cap. xx.*
 μὲν καὶ τὸ σωφρονεῖν τοῖς κακέρχοις, οἱ δὲ καὶ χει- *Lib.*
 εῖνως ἀνάπαλιν κατὰ καὶ αὐτοὺς ποιοῦντες: At- *v. 11.*
 que alij iterum crucifixi. quidam more in ma- *cap.*
 leficiis recepto; quidam etiam deterius, inuersâ *v. 11.*
 figurâ, & in caput pendentes. Quod ipsum
 in D. Petro, sed eo rogante, ne assimilaretur
 Magistro. Abdias: Et accedens ad Crucem, ro- *Ora-*
 gavit ut inuersis vestigiis figeretur. Chryso- *tion. in*
 stomus: Χαίρεις Πέτρε, ὁ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ *Petr. &*
 σταυρωθῆναι & διήσας ἐν ὁρδίῳ χήματι, ἄλλω *Paul.*
 καὶ ἄλλω ἐπὶ κεφαλῇ, ὡς εἰς ἑαυτὸν τὴν πορείαν
 ἐπὶ γῆς ποιεῖμενος: Gaudeas, ὁ Petre, crucis li-
 num degustans, & ad instar Magistri cruci-
 fixi recusans in recto Schemate, sed magis in
 apert obuersus, tanquam in celum viam à ter-
 ra faciens. Et Petrum quidem etiam clauis
 ubi fixum, idem Chrysostomus testatur:
 διολογημένοι ἦλοι, ὅτι πᾶσι τὰ ἄλλα ἐκείνα μέλη
 διήλ-

Lib. v.
 Excid.
 cap.
 xxviii.

Conso-
 lat. ad
 Mart.
 cap. xx.
 Lib.
 v. 11.
 cap.
 v. 11.

Ora-
 tion. in
 Petr. &
 Paul.

Martyr.
rol. vii.
Aprilis.

Σηλδοῦ : O benedicti Clavi, qui sacra illa
membra penetrarunt ! Sicut & Calliopius
Martyr, post tormenta, verso in terram capite
Cruci affixus est. Affixus, non deuinctus. Ta-
men & funibus adstricti . vt Symeon Meta-
phrastes de Philippo Apostolo : *Flagris ca-
dunt & verberant, deinde cū funibus à talis
vinxissent, sublimem suspendunt præcipitem.*
In cruce enim aut stipite sic suspensum ac-
cipio. Nec aliter Ammianum : *Dracontius
& Diodotus, iniectis per crura funibus, exa-
nimati sunt.*

Lib.
xxii.

C

De obliquâ suspensione, de varicante, & inter arbores scissione.

R EPERIO & obliquos super crucem crucifixe positos: vt in Plutarchi Arraxerxe: Is narrat Parysatidem regis matrem infensam Eunuchō cui piam, arte eum redegisse in suam potestatem. tum iussisse ἐνδεῖσαι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σαυρῶν ἀναπῆσαι, τὸ δὲ δέρμα χεῖρς διαπαταλέσθαι: *captem vino detrahi, & corpus quidem obliquum iacensque tribus stipitibus siue crucibus infigi, pellem scorsim in palo poni.* Video & inter duos palos dispeffis manibus pedibusque alligatos, vt in Martyrologio, de Anastasiâ: *Manibus & pedibus extensis ligata est ad palos.* Video & inter arbores appensos, & reductis iis, scissos. De Coronâ Martyre: *Ipsa inter arbores scissa, Victor autem decollatus est.* Quod ipsum Schema ad Cruces referendum Propertio faciliè accredam, qui sic appellat:

*Arboreasq; cruces Sinis, & non hospita Graiis
Saxa, & curuatas in sua fata trabes.*

Senecam etiam huc traham, si fidem libris priscis habeo, qui inter genera Crucium recenset, *distracta in diuersum actis cruribus membra.* Ita libri inquam, quos ego vidi. Est tamen vulgò *curribus*, bono & suo sensu. ad Metium enim respiciat: etsi vetus desitum-
que

Marty-
rol. xiii.
Maij.

Epist.
xiii.

que id supplicium, nec inter vſitata fortaffe
ibi referendum.

CAP. X.

*De Modo qui Fine diuerſus. primùm de hiſ
qui in Cruce vſulati.*

TERTIVS figendi modus Rarior, qui
Fine diuertit à vulgato. Quem intelle-
go, cùm cruceſ aliò ſpectant, & hominem ca-
piunt moriturum in iſſis, non per iſſas. In ex-
emplis diſceſ. Tale, cùm appenſi flamâ aut
fumo necati. Olim factum ex Cicerone

Lib. 1.
ad Q.
Frat.
epiſt. 11.

diſcaſ: qui fratrem obiurgans, *Quid opus
fuit, inquit, eiſmodi litteriſ, quâſ ad iſſum
miſiſti? Illum crucem ſibi conſtituere, ex quâ
tu eum antè detraxiſſeſ. te curaturum fumo vt
comburatur, tota plaudente provinciâ. Verba
Quincti & minâ eò ſpectant, vt homo in
cruce fixuſ vſuletur fumo. Alexander
etiâ Imp. quempiam qui fumum vendi-
derat, quaſi compari poenâ affecturuſ, ad ſti-
pitem ligari præcepit, & fumo appoſito quem
ex ſtipuliſ & humidis ligniſ fieri iuſſerat, ne-
cavit, præcone dicente, Fumo punitur qui ven-
didit fumum. Atque in Martyribuſ noſtriſ
hoc genus crebruſ. Acta vetera de Pionio:
Confixuſ claviſ in cruce, aggeſtiſ ligniſ, flamâ
combuſtuſ eſt. Nec aliter Polycarpuſ mor-*

Apud
Euſeb.
lib. 11.
cap. xv.

*Ant. p. 10.
mâ.*
Μελλόντων δὲ αὐτὸν καὶ ποροσποιῶν, εἶπεν, Ἄφετέ
με ἔτιω. ὃ γὰρ διδάσκει πομεῖναι τὸ πῦρ, δώσει
καὶ χάρις τῷ ὑμῖν ἐν ταῖς ἡλίων ἀσφαλείας
ἀκίλῃ.

ἀσπύλτως ἐπιμεῖναι τῇ πυρᾷ. Οἱ δὲ ἁγαθὴ λέ-
σαν, προσέειπον δὲ αὐτὸν: *Cum pararent eum
cruci suffigere, dixit, Relinquitte me sic. qui
enim dedit expectare ignem, dabit & sine ve-
strâ clauorum firmitate, solutum manere in
rogo. Illi autem non confixerunt eum, sed li-
garunt. Quin vno etiam tempore plures, ap-
pensi pedibus in sublime (nota hîc & Schema
inuerſum) capite verso deorsum, suffocati fu-
mo, & lento igne consumpti sunt. Non ergo
iniuriâ Tertullianus scripsit: Licet nunc Sar-
mentitios & Semaxios appelletis, quòd ad sti-
pitum dimidiũ axis reuincti, sarmentorum am-
bitu exurimur.*

Martyr.
rológ.
xxiij.
Iunij.

Apolo-
get. cap.
vlt.

Tertullianus
expli-
catus.

significat enim
adeò crebrũ in
maiores illos no-
stros & in reli-
gione proceres
supplicium hoc
fuisse, vt in illu-
diũ conuitium-
que venerit; &
Christiani vul-
gò *Semaxij*, à sti-
pite cui astrin-
gebantur, & *Sarmenitij*, à sarmentis quibus
vrebantur, sint dicti. Atque hoc est quod
Axem vocat alibi *incendio constrictum*, id
est, ad incendium iam cum homine liga-
tum.

Lib. de
pudicitia,
cap. vlt.

CAP.

CAP. XI.

De his qui bestiis in Cruce obiecti.

Apud
Euseb.
lib. v.
cap. i.

CRUX & ista *Fine* alia, cum homines in
eâ fixos bestiis obiciebant. In publicis

*Bestiis ob-
iecti in
cruce.*

spectaculis id sæpe factum. Epistola Lugdu-
nensium, de Blandinâ Martyre: Βλανδίνα

ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα ἀρέκειτο βορᾷ τῶν εἰς
βαλλομένων θηρίων. ἢ καὶ διὰ τῷ βλέπειν τῶν
τοῦ χήματος, καὶ διὰ τὸ ἐπὶ τοῦ περὶ αὐτῆς πολλὰ

περὶ αὐτῆς τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐνεποιεῖ: Blandi-
na in ligno suspensa prostituta est esca & la-

niena incurrentium ferarum. Quæ & quod
in specie Crucis videbatur, & ob continuam

orationem, multam alacritatem iniiciebat cer-
tantibus. Sed factum & non Christianis. ut

illi apud Martialem Laureolo: (theus

Lib. i.

Qualiter in Scythicâ religatus rupe Prome-

Asiduam nimio pectore pavit auem,

Nuda Caledonio sic pectora prabuit vrsō

Non falsâ pendens in cruce Laureolus.

Nec satis capiunt, certè non reuelant, inter-
pretes. Vult quempiam sustinuisse velut in

*Martialis
explicita-
tus.*

fabulâ personam Laureoli: & cum is pro ar-
gumento crucifigendus esset, sed in spe-

ciem & moris causâ: rem ex fabulâ Titus
fecit, & noxium quempiam ita fixit, & fi-

xum bestiis etiam obiecit. Dico *obiecit*. at-
que ita propriè: aliud est, dare ad bestias.

Vopiscus in Aureliano: Sanè Mnestheus
postea surrectus ad stipitem, bestiis obiectus

est. Surrectus, valet rectus ligatus. Hic est sti-
pes,

G

Tertul-
lia.Et Sue-
tonius.

pes, quem Ter-
tullianus appel-
lat *Leoni concess-*
um. Ita lego,
non *Leone*, libel-
lo De Pudicitia
extremo. Atque
ad hunc ipsum
morem infamis
& infanda illa
turpitude Ne-
ronis: *quã viros*

Sueton.
cap.
XLIX.

feminasq; ad sti-
pitem deligatos, ipse *feræ pelle contactus*, emis-
sus è *caneâ*, medios inuadebat. Xiphilinus
è Dione: *Μεγαλὴ καὶ κβραὶ σαρκοῖς γυμναῖς*
περὸ δέων, ἀπείου τέπνος δεῶν ἀνέλαμβανε, καὶ
περὸ πικρῶν σφοισὶν ἡσέλγαιεν, ὥσπερ τὶ ἐοδίων.

In Ne-
rone.

CAP. XII.

*De mortuorum in Cruce suspensione.*Mortui
in Cru-
cem dati.

AC postremò *Crux Fine* alia, cùm non
viui sed mortui in eâ appensi. Notabis.
& quod nobis sollenne in rotâ exponere
supplicio iam affectos, ad notam sceleris &
infamiam, id olim in Cruce, & Orientali-
bus præferim. De Romanis nondum lêgi.
nisi quòd Cæsar *piratas*, à quibus captus esset,
cùm in *deditionem* redegisset, quoniam suffi-
xurum se *cruci* iurauerat, *ingulari* prius in-
sit, atque ita suffigi. Sed id per clementiam, &
ut subtraheret diuturnæ pœnæ. Alij per sa-
uitiam

Suet.
cap.
LXXIII.

Iustin.
lib. xxi.

uitiam & ad infamiam, ut dixi. Ita Cartha- Plerumque post
multitudinem.
ginenses in Hannone. qui captus virgisque
caesus, effossis oculis, & manibus cruribusque
fractis, velut à singulis membris poena exige-
rentur, in conspectu populi occiditur: corpus
verberibus lacerum in cruce figitur. Idem
Parysatis in Eunuchis, de quo supra. Item
Ptolomæus Ægypti rex, in Cleomene. qui
etsi manu suâ animosè cecidisset, tamen
ἐπεσέταξεν τὸ σῶμα κρεμᾶσαι κατὰ τὸν ὅρον
ta: insit corpus crucifigi, cum cutem prius de-
traxissent. Vbi obseruo obiter, antiquum
hunc morem excoriandi in suppliciis, Ægy- Dei labe-
re olim
crebrum
Orientis
luna.
ptiis Persisque fuisse, quem & hodie Ægy-
ptij tenent. nam grassatores sicariosque ita
puniunt, diu viuos, donec ad vmbilicum
carnifex petueniat: quod narrat Iohannes
Leo, qui cum fide satis & iudicio res Africæ
& Ægypti scripsit. Nec cadauer solùm, sed
imagines sublatae in crucem. exemplo in
Cello: cuius corpus à canibus consumptum est,
& nouo iniuria genere imago in crucem sub-
lata. Auctor Pollio in xxx. tyrannis.

CAP. XIII.

*E quo ligno Crux fuerit? Item in monte ple-
rumque defixam, ipsam sæpe altiusculam.*

PEREGIMVS, de Formâ & Modo:
duo velut successiua & extra diuisionem
relieta, nunc adiungo *Materiam & Locum.*
Equâ materie Crux? ex obuio & prompto
G 2 aliquo

*Cruce
Christi è
quercus.*

aliquo ligno. E quâ nostri Seruatoris? cen-
semus è quercu. Primùm quia viri fide di-
gni asserunt, frustra sacratissimi huius ligni
quæ hodie exstant, speciem hanc referre.
Tum, quia crebra & frequens in Iudæâ
olim & nunc quoque illa arbor. Tertiò, quia
robustum lignum & fixationi latureq; aptum.
Itaque Silius in eo etiam crucifigit.

* possis
tamen
pro quo
uis li-
gno ca-
pere,
more
poëta-
rum.

* Cedrũ,
Palmã,
Cupres-
sũ,
Oliuam.
*Crucis
ubi?*

*Iuxta
vias.*

*Quem postquam diro suspensum * robore
vidit. Iterum.*

Lib. II.

— *Erecto suffixum robore mæsis
Ostentabat ouans populis.*

Ibidem.

Nam quòd superioris aliquot qui scriptores
tria aut * quatuor genera ligni in Cruce do-
minicâ agnoscunt, curiosè magis dictum
arbitramur quàm verè. At quis *Locus cruci?*
Incertus, & pro arbitrio: tamen plerumque
conspectus aliquis, & iuxta vias. Exempla
enim exempla esse desinunt, nisi aliorum
animum oculosque in se vertant. Quinti-
lianus: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi intueri, plu-
rimi commoueri hoc metu possint.* Ita Alexan-
der Imp. Eunuchum in crucem tolli iussit per
eam viam, quâ erat seruis suis ad suburbana
Imperatoria iter frequentissimum. Quin-
etiam opida, certa loca habuisse videntur,
huic rei adtributa. Sic Mamertini, more at-
que instituto, crucem fixerunt in viâ Pom-
peiâ. Sic Romæ iuxta urbem Tacitus agno-
scit Locum seruilibus pœnis sepositum: quod
de Cruce & Crucifragio interpretatur.

Declam.
CCLXXV.

Cic. v.
in Ver.

Annal.
xv.

Hac

Hac ipsâ de causâ posita ea saepe in monte. *In alto.*

Valer.
Lib. vi.
cap. vlt.

Sueton.
cap. i. x.

Vt Servatoris nostri, in Caluarix: vt Poly-
cratis, in excelsissimo Mycalensis montis ver-
tice. Quin ipsa sepe alta, præsertim in noxio
aliquo insigni. Irrisio Gaibæ huc pertinuit.
qui cuidam imploranti leges & ciuem Rom.
se testificant, quasi solatio & honore aliquo
pœnam lenaturus, mutari, multoque præter ce-
teras altiore, & dealbatam, statui crucem
iussit. Altiores, vt digniori, albatam, * vt ci-
ui, qui in veste albâ. Tale in Iustino, de Car-
thalone: quem pater, cum ornatu suo, in al-
tissimam crucem, in conspectu urbis suffigi
iussit. Et Pœni factitarunt in Regulo. Apud
Silium:

— vidi cum robore pendens

Italiam cruce sublimis spectaret ab altâ.

In Esthe-
re cap.
vi. &
vii.

Iam illa Amanis præalta: qui Mardochæo *Ipsæ crimi-
ces: sape
alta.*
crucem quinquaginta cubitorum posuit, sed
ipsi ascendendam. Sanè pleræque omnes al-
tiusculæ, atque ideò communiter Tertul-

Ad
Mart.
cap. iiii.

Lib.
iiii.
cap.
xxvi.

lianus: Timebit forsitan caro gladium gra-
uem, aut crucem excelsam. Quam ipsam ra-
tionem Lactantius in Dominicâ assignat.
Nam quoniam, inquit, is qui patibulo suspen-
ditur, & conspicuus est omnibus, & ceteris al-
tior: crux potius electa est, quæ significaret il-
lum tam conspicuum tamque sublimem futu-
rum, vt ad eum cognoscendum pariter & co-
lendum cunctæ nationes ex omni orbe concur-
rerent. O inopinatam, sed veram dictionem!
cui fides maximè nostro ævo facta: cum, vir-

*Cruce omni-
nia am-
plexa.*

tute & gloriâ magnâ Hispanicæ gentis, No-
uus etiam orbis venit in Christianas leges.

CAP. XIII.

*Crux sublata, atque etiam Crurifragium for-
tasse. Quando id factum, quaesitum.*

NVNC pedem in ultimo velut spatio
pono, quod est *Quatenus* Crux usur-
pata. Postquam enim Vitam ipsam interfe-
cit, non diu illi vita: & sustulit ex humanis,
aut certe Romanis rebus, Constantinus. Se-
riò iam ille Christianus, noluit salutare si-
gnum subseruire ad perniciem; & cole-
dum illud atque eximium, pœnis vilescere
damnatorum. Ergo sustulit. Victor: *Vetus* In Con-
veterrimumque supplicium patibulorum, & stant.
cruribus suffringendis, primus remouit. Hist.
Casiodorus: *Supplicium Crucis, quod primitus* Trip-
apud Romanos erat in usu, lege prohibuit. I. cap.
Atque efficaciter etiam sustulit: nec postea re- IX.
peries reductam. Augustinus: *Antea homi-* Quæst.
nes cruci figebantur, quod postea edicto prohi- in Vet.
bitum, manet. Tct.
Sholiales Iuuenalis ad illud
— *Partemque cadaveris adfert, notat: Ho-*
minum. nam antiqui crucibus figebant. Non
ergo eius ævo. atque ex eo discas non nimis
antiquum ipsum, etsi antiqua doctum.
Quando autem sustulit? serò, nec nisi sub
imperij extrema. Colligo, quia illo iam im-
perante mentio etiam crucium: quid, quòd
apud ipsum? Lex in eius nomine exstat
Theo-

Constan-
tinus cruce
sem e sup-
plicio tu-
it.

Tempus
investigandum
est.

Lib. ix.
Tit. v.

Lib.
viii.
cap. xx.

Lib. i.
cap.
viii.

Theodosij Codice: quâ servi ac liberti, qui dominos aut patronos accusare aut deferre tentauerint, denegatâ audientiâ, patibulo adfiguntur. Iam Iulius Firmicus, qui eius regno scripsit, non semel Crucis meminit vt recepti supplicij atque vſitati. Suprà exempla reperies, atque adde istud de latronibus: Hi, inquit, in crucem tollentur, aut publicâ animaduersione damnati crudeliſſimâ nece peribunt. Atquin illa ipſa Firmicus scripsit, sub finem eius imperij, & liberis iam adultis. Disces ex fine libri primi. Ergo ſerò, vt dixi, & sub vitæ finem. Indicat clarè Sozomenus, qui inter omnes ab eo leges hanc recenset poſtremam. *Ἀμέλει τοι δεξιτέρῳ, inquit, νομοισι δὲ πῶς ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ νόμον ἀνέλετ' ὁ χρίστος τῶν δικαστέων:* Denique prius vſitatam Romanis crucis pœnam, lege ſuſtulit ex vſu tribunalium ac iudiciorum. Ait, *δικαστέων*: an hoc indicans, quod nondum ſublata ex vſu omni priuato? & quod dominis etiam in ſervos vetus ſuum ius? cogitandum ſit. Sicut & illud, ſatiſne Victor ex vero de Crurifragio pariter ſublato ſcripſerit, verbis quæ iam antè dedi. Ratio vix eſſe videtur. Quid enim Cruci aut Chriſto etiam cum Crurifragio? niſi quia latrones fortasſe iuxta Chriſtum. Ridiculum videatur. & ſi fuit, illud magis ſit, quod martyres multi eo tætro ſupplicio ſine interfecti. Sed proſectò ſub Conſtantino eius filio viuum id reperio. *Apollinares ambo, ait*

Appendix
verba So-
zomeni.

An Crurifragium
una ſub-
latum.

Ammianus, pater & filius, ut mandatum est, Lib. XIII.
 fractis cruribus occiduntur. Firmicus etiam Lib. VIII.
 agnoscit: Hi tales aut in crucem tolluntur, aut cap. VI.
 illis crura publicâ iudicium animaduersione
 franguntur. Vbi notabis, palâm, ut diuer-
 sum, à cruce seiungi: quod suprà monui.

CAP. XV.

*Honores quos Constantinus Cruci habitum
 iuit. Signis ea & vexillis imposita, aut in-
 serta.*

Hic exitus Pœnalis Crucis fuit: & iam
 à Constantini primordiis Salutaris no-
 stra cœpta honorari. Causa & origo à victo-
 riâ contra Tyrannum. Nam cùm Maxen-
 tium aggressurus esset, Zonar. in Con-
stantino.
 τύπος αὐτῶν σαυερὸς μεσσησῆς ἡμέρας δι' ἀσε-
 ρων ἐφάνη κατ' ἑαυτὸν, καὶ γεὰρὴν δὲ τὸν σαυερὸν
 ῥωμαϊκοῖς σοιχείοις, ἐν τούτῳ νίκα. Ἐκ χρυσοῦ τοῖ-
 νων αὐτῆς σχεδίασας σαυερὸν καὶ τὸν φανέντα τύ-
 πον αὐτῶν, καὶ τοῦτον κελύουσας σεσηπῆς αὐτῆς περ-
 πορῶσαι, τοῖς τοῦ Μαξιανθίου σὺν ῥήγῳ καὶ ἰερ-
 τερῇ: ambigenti & animo anxio ob ista, figu-
 ra ei crucis mediâ die, stellis efficta, apparuit
 in celo, & scriptura circa eam Romanis litte-
 ris, In hoc vince. Igitur ex auro statim subita-
 rio opere efformans crucem, iuxta speciem qua
 apparuisset, & hanc iubens prægredi exerci-
 tum, cum Maxentianus prælium commisit,
 & superauit. Itaque statim victrix illud si-
 gnum militariibus signis inseruit, & maximè
 Laba-

Honos
 primus
 cruce.

signis
 insertis.

Contra
Sym-
mach.

Labaro quod inter ea primum. Prudentius
ad ipsam Romam.

*Agnoscas Regina lubens mea signa neces-
se est,*

*In quibus effigies crucis aut gemmata re-
fulget,*

*Aut longis solido ex auro praefertur in
hastis.*

Dupliciter Poëta notat Crucem insitam si-
gnis, semel in vexillorum purpurâ, gemmis
intextam & expressam: iterum in hastarum
vertice superstantem, solido auro forma-
tam. Sed, ut dixi, in Labaro maximè ea con-
spicua. de quo Prudentius:

*Christus purpureum gemmanti textus in
auro*

Signabat labarum.

Lib. 1.
cap. xxv.
De vita
Con-
stant.

Quomodo Christus? quia & nomen eius in
ipso velo expressum, & crux nihilominus in
hastâ. Eusebius diffusè: Ὁ Ἰησοῦς ὁ ὄντων χρυσῷ
κατημφισμένον, κέρας εἶχεν ἐγκάρσιον, σαυροῦ
χήματι πεποιημένον. ἄνω δὲ πρὸς αἶθρῳ τοῦ παν-
τός, σέφανος ἐκ λίθων πολυτελῶν ἢ χρυσοῦ συμ-
πεπλεγμένος κατεσθείκετο. καθ' ἃ τὸ σωτηρίας ἐπι-
γροίας τὸ σύμβολον δύο σοι χεῖρα, τῷ χειρὶ πα-
ραδιδόντα ὄνομα, διὰ τῶν πρώτων ὑποσημαί-
νον χαρακτήρων, χαζομένους τοῦ Ρ καὶ τοῦ Μ κατα-
τατον. Sublimis hasta auro circumuestita cor-
nu transversum habebat effictum in formâ
crucis. Suprà verò, in ipso culmine omnium,
corona è lapidibus pretiosis & auro contexta
insigebatur: iuxta quam salutaris appellationis

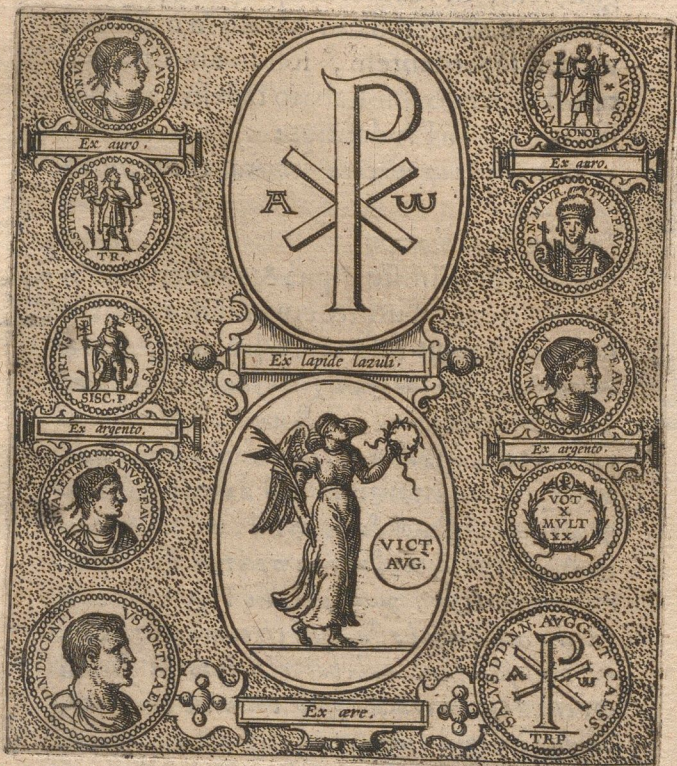
Duplicem
notam
Labaro.

G s

sym.

symbolum, duae litterae Christi nomen exprimentes, per primos dumtaxat characteres, litterâ Graecicâ P scilicet decussatâ & scissâ per medium ipso X. Neque cruces modò signis inferi voluit; sed hoc amplius, solas: καὶ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων ὅποια ἐρότερον αὐτοῖς ἔδος ἔω, τὸ μὲν δὲν: & aurearum imaginum cuiusmodi antea solebant, nullas. Intellegit aureas imagines vultusque Imperatorum. Forma ecce in Nummis.

Euseb.
De vitâ
Const.
lib. iii.
cap. xxi.

CAP. XVI.

Crux in Militum armis : in Imperatorum capite & manibus, & pro insigni.

NE c verò in Signis solùm Crux expressa, sed etiam ipsorum militum armis. Eusebius:

Ibidem. Ηδη δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὀπλῶν τὸ τοῦ σωτηρίου τροπαῖς σύμβολον κατασημαίνεσθαι ἔπoιεν: *Iam*

verò in armis ipsorum militum salutaris tropei signum in se sit exflare. Quibus armis? duplicibus, Clypeis & Galeis: sed ita, ut Christi quidem ipsum nomen (litteris & notis, quibus in Labaro) clypeis inscriberetur, Galeis autem imponeretur supernè Crux ipsa. Prudentius sic discriminat:

*In clypeis
Christus.*

*Crucem
Galeis.*

Contra
Sym-
mach.

— clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux addita
cristis.

Et meritò Christus in clypeis, eo ritu quo solent nomina Imperatorum. Atque etiam hodie Constantinopoli sunt columnæ, à Constantino, ut putatur: in quarum basis clypei cum his notis A α.

Sed & crucem in suum caput & ad Dilema Imperator transtulit, hinc, an alius? *Crucem
Dile-
mate.*

*Epist. ad
Lactam.* In Hieronymo quidem lego: Regum purpuras & ardentes diadematum gemmas patibul-
*Historia
Tilpart.
Lib. 1.
cap. 12.* Saluatoris pictura condecorat. Et credo ab ipso esse Constantino: qui, & in figurat[i]onibus
*Ernst
die Im-
perator* solidorum & in imaginibus propriis signum
crucis

crucis

crucis insit inscribi. Id Sozomenus quoque
 asserit: Πλαττονδρώ τε ἐν νομισμασι καὶ εἰκόσι
 γεφομδρώ ἐκείλευσεν αἰεὶ συγγραφεὶ καὶ συν-
 τυπῆσθαι τοῦτο τὸ θεῖον σύμβολον· καὶ μαρτυροῦ-
 σιν εἰς ἐπὶ νῦν εἰκόνες αὐτῆς ἐπὶ τούτοις εἶναι τοῦ χή-
 ματος: Impresso autem sibi in nummis, aut pi-
 cto in imaginibus, insit semper adprimi &
 adpingi istud diuinum symbolum: & testan-
 tur etiam nunc imagines quæ in eo schemate
 exstant. Statuam etiam sibi erigi fecit Ro-
 mæ in vrbe mediâ, quæ manu hoc salutare
 signum teneret, cum inscriptione quam
 apud Eusebium, qui uolet, leget. Et ex-
 emplum secuti Imperatores alij, in quo-
 rum * Nummis hodieque cruces variè vi-
 demus. Aliàs victoriæ sunt quæ manu eas
 leuent; aliàs ipsi, idque dupliciter. aut enim
 solam eam gestant, aut globulum cui ea in-
 fixa. Deglobulo Suidas etiam tangit, &
 causam aperuit, in Iustiniano. Qui, in-
 quit, ἔστησε τὴν ἐαυτοῦ εἰκόνα ἐπὶ κίονος ἐφ' ἣν
 καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμ-
 πεπηγότος τοῦ σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντος
 ὡς διὰ τοῦτον τὸν σταυρὸν πίστεως τῆ γῆς ἐγκρατὴς
 γέγονε. σφαῖρα μὲν γδὴ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ
 αὐτῆς χήματος· πίσις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν
 αὐτῷ στήκει θεοσηλωθέντα θεόν: Iustinianus
 imaginem suam posuit super columnam in
 equo. Ea sinistra manu fert globum, cruce in
 eo infixâ: significante quod per fidem in cru-
 cem, terra dominus sit factus. Globus enim
 terra est, ob hanc eius rotundam formam: fi-
 des

Devitâ
 Const. l.
 cap.
 xxxiii.
 & alibi.

Mammi
 taut.

* Etiam
 quorum
 cā, qui
 nec
 Chri-
 stiani.
 Occo
 notat in
 Gallieno
 & Roma
 lo Au-
 gustis.

In globo
 fixa.

des autem crux, ob Deum qui carne in eâ affi-
xus. Nec tamen Iustinianus inuenti eius au-
ctor: exstant Theodosij aliorumque num-

Ex Prim-
seps manu
sculpsit.

mi sic insigniti diu ante illum. Quin obser-
uo Principes Bizantinos in progressibus pu-
blicis crucem hanc prætulisse suapte manu.

Ioannes Curopalates: Ἀπὸ μὲν οὖν τῶν τοις
των φορημάτων φορεῖ ὁ βασιλεὺς οἷα ἂν βέλοισι,
τὸν δὲ γε σταυρὸν ἐν δεξιᾷ φέρει αἰεὶ. E reliquis
gestaminibus gestat Imperator quæ voluerit
cunque: Crucem autem dextrâ semper gestat.

Lib. De
 Offic.
 Aulae.
 Con-
 stanti.

Atque infra: Καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χερὶ κατέχει
τὸν σταυρὸν ὡς συνήδεις ἐς κρατεῖν τὸν βασιλεὺς
ὄντα καὶ τὸ στέμμα φορεῖ: Et dextrâ quidem
mann tenet crucem, sicut solenne est teneri
ab Imperatore, quoties & Stemma fert, id
est diadema. Ab hoc ritu etiam nunc cru-
cifer ille globus inter Sacri illius Imperij in-
signia: quod tu nunc RVDOLPHE CÆ-
SAR per tot inclytos maiores ad te missum
tenes, tenebisque diu (ita voueo) bono
Christianiorbis.

CAB.

CAP. XVII.

Landatiuncula Crucis.

SEd iam mihi faluc

Ω ξύλον μακαριζόν, ἐφ' ᾧ θεὸς ἵκεται πύκν.
O lignum felix, in quo Deus ipse peper-
dit.

Quod his elogiis cum Damasceno lubens
merito afficio, Θυρεὸς καὶ ὄπλον καὶ τρέπαιον

Sibylla
apud
Sozo-
men. 11.
cap. 1.

Lib. III.
De Orig.
Fide.

καὶ τοῦ διαβόλου, σφραγίς ἵνα μὴ θίγῃ ἡμῶν ὁ ὀλο-
 θρόων, τῶν πεμμένων ἀνάστασις, τῶν ἐσώτων σή-
 μα, ἀδελφῶν βακτηρία, ποιμανομένων ῥάβδος,
 ὁπλισμὸν φέρων χερσὶν ὡς ἀσπίς, τροχὸς τῶν τελείω-
 σις, ψυχῆς σωτηρία καὶ σώματος, πάντων τῶν κα-
 κῶν ἀποτρόπαιον, πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀνέξε-
 τος, ἁμαρτίας ἀναίρεσις, φυτὸν ἀναστάσεως, ζύ-
 λον ζωῆς αἰωνίης: *Clypeus ἔσ' armatura, ἔσ' tro-*
paeum contra diabolum, signaculum ne tangat
nos euersor, iacentium erectio, stantium ful-
crum, infirmorum scipio, pastorum virga, re-
uertentium manu ductio, proficientium perfe-
ctio, animae conservatio ἔσ' corporis, omnium
malorum auersio, omnium bonorum concilia-
tio, peccati perniciēs, stirps resurrectionis,
lignum vitae aeternae. Da hanc nobis ὁ
 ÆTERNE.

FINIS LIBRI III.

DE CRUCE.

I. LIPSI

IVST. LIPSII
AD EOSDEM LIBROS
NOTAE.

ALLOCVTIO.

D TEXTVM etiam
meum, Lector, visum
fuit breuiter hæc no-
tare. Cur non in ipso?
quia non pro om-
nium gustu hæc talia,
& plerisque satis est capita rerum deli-
basse. Caussa etiam, quia placuit quæ-
dam explicatius aut firmitus iterare.
Debui sanè, vt hoc æuum est: in quo
calumniæ, vtille inquit,

Quasi herba irrigua, succrerunt vberrimè.

In culpâ sumus, siue quid commisi-
mus, siue etiam omisimus: & plerisque
pulchrum, non nisi τὰς ἀκάνθας τῶν βι-
βλων ἐκλέγειν.

Ego verò scio *neminem
esse tam felicem, qui non subiectus sit errori,
& hoc non dementis esse proprium, verum
hominis.* Itaque ne nunc quidem cùm

H caueo,

** Spinas
librorum
eligere.*

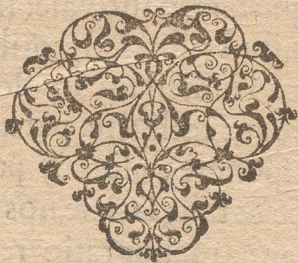
caueo, satis cauero: utique in isto vario & diffuso scribendi genere, in quo *alius alio plura inuenire potest, nemo omnia.* Quò magis mirum, quosdam nobis insultare: nec cogitare quàm multa ipsi fortasse non repperissent, si primi quæsisent. Nò sum tam Lynceus, inquit, quàm mihi videor. Egòne? testor te summe Deus, non videor: & si quid olim in calidâ illâ ætate calidius, abiit, & veris me pretiis nunc æstimo & pendo. Quò longius in hac vitæ viâ progredior, magis magisque aspicio circumfusam animo caliginem, corpori imbecillitatem. Heracleitus, ut aiunt, olim dicere solitus, *Se cùm iuuenis esset, nihil scire; cùm senex, nihil ignorare:* mihi planissimè contrà euenit, & qui olim aliquid scire visus, nunc parum aut nihil. Et ô miseri, quid nos, doctrina, fama sumus? Ipsi puluis, illa opinio, ista ventus. Atqui etiam tangunt quasi manum iniecerimus scriptis alienis. Vellem parciùs: certè non merito meo fit, qui prolixè & libenter honorem ingeniis inuentoribusque habitum iui, nisi sicubi Dialogorum ratio

ratio & decorum id impediuit . Tale
in Saturnalibus . neque negamus vi-
rum magnum multa ante nos in eo ar-
gumento obseruiffisse: fed scripta eius
exftant, quid detraximus? Illud tamen
non arbitror, ibi aut alibi infignio-
rem notam aut correctiunculam ma-
lâ fraude in nomen meum transcrip-
tam . Tetigit aliquis hanc aut illam
materiam? quid tum? ego fortaffis im-
pleui. Et vt seriò loquar , lectionis aut
collectionis tota ifta res eft: cur alteri
imputemus? Tot iam annos, imò lu-
ftra, in iifdem illis fcriptoribus ver-
for, voluo reuoluo in eafdem curas:
malè mehercules de indiuftriâ inge-
nioq; noftro fentit, quifquis aut non
lecta ea nobis cenfet, aut neglecta. Vt
è fonte quod haurimus, nofttrum
eft, quifque tamen fuo vafe: fic quod è
communibus illis fcriptoribus, fed
quifque pro iudicij fui modo. Deni-
que legere aut colligere, parum eft: fe-
ligere, difponere, eloqui, pofcit lau-
dem. Hæc & talia fatiare nos fcriptio-
nis poterant: melior ratio reuocauit,
& fuafit publico prodeffe quâ poffum.

Opes atq; arma nostra, stilus. Quem
tamen in alium nunquam stringam
aut proferam: absit: Christianum me
commemini, id est, Sacerdotem pacis.
Habet quidem gloria, ait Plinius, præfer-
tim in studiis, quiddam ἀκραιώντων: nolo in
me expetat. & quodcumque mo-
riar, feram mecum hanc conscien-
tiam, nullius me famæ inuidisse, quos-
dam meæ. Quod si æuum hoc parum
etiam gratum sit: quid noui? *Suum cui-*
que pretium posteritas rependet. Tu Le-
ctor vale, & iuuantem, aut certè vo-
lentem, ama.

in facia-
le.

NOTÆ

NOTÆ AD ¹¹⁷

LIB. I.

CAP. II.

GABALVM] Exoticam vocem esse per me suspicabar, didici & Hebræam origine à Mart. Antonio Deltio, doctissimo & amicissimo viro, nam illis Gab, excelsum: Gabal, terminus, aut rebus stipes in agris. Quid nisi tale crux, quæ erecta, & in excelsis? Reperio & in Persicarum vocum indice (à Franc. Raphelengio nostro habui) Galî notare excelsum. Iam nostras vox quantum abit, qui Patibulum Galgam appellamus? Sed nec Gallica valde abluat.

Crucis Caucaforum] Potes pro ipsis suppliciis accipere, & cruciariâ morte. Aufonius de hac quoq; Prometheâ: Sic inter rupes Scythicas stetit alitibus crux.

Vnde Prometheo de corpore sanguineus ros.

Iunius Bassus apud Senecam lib. I. Controu. III. Nil amplius putabam adici istius audacia posse, quam quod in illâ cruce Vestam nominauerat. Nusquam sanè crux, sed virgo deiicienda de saxo erat, Vestam inuocauit, & cecidit illæsa.

AD CAP. III.

Confixum esse Christo dicit.] Est illud Pauli ad Romanos capite VI. ΟΤΙ ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἀνθρώπος συνεσταυρώθη.

Cruciaris.] Quo modo & Verberonem, Flagrionem, Mastigiam dicimus, verbere, flagro, mastige dignum. Terullianus aliter hac voce utitur. Febris per cruciarios & moriferos exitus erogat hominem: id est, cruciantes. Quâ mente & Vinum crucium in Lucilio Festus obseruat, insuauæ, acerbum.

AD CAP. IIII.

Σταυρὸς & Σταλός.] Nec tamé nego pluribus etiâ verbis in hanc rem uti. Ecce & Σταλόν appellât crucem. Scri-

H 3 prior

ptor anonymus apud Suidam: *Ἰκρίων* Ἰσθμίοι τὸν πατέρα προσήλασαν. Ligno recto *Ἰνδαί* Servatorem affixerunt. Sunt qui ita hoc verbi explicant & vertant in Thucydidis vitâ, quam scripsit Marcellinus: *Ἰκρίων* ἐπὶ τοῦ τέφρῃ καὶ νόμιμον πενοταφίς δὲ τοῦτο γνώρισμα εἶναι ἐπιχώριον καὶ νόμιμον Ἀττικὸν τῶν ἐπὶ τοιαύτῃ δυσυχίᾳ τετελευτηκότων, καὶ μὴ ἐν Ἀθῆναις ταφέντων. Ait quosdam opinari Thucydidem peregrè & in exilio mortuum. Lignum enim sine Tabulam super sepulchrum eius positum esse. Hoc autem inanis & honorarij tumuli parium signum & solenne Atticum haberi, in iis qui tali infortunio obiiissent, nec Athenis sepulsi essent. Sunt, inquam, qui Crucem aut Furcam vertant, nec mihi probant. Magis est, ut *Ἰκρίων* hîc lignum nâuale sit (peregrinantis, aut absentia indicium, quoniam mari ferè ex Atticâ abitur) de quo Hesychium vide. Ille idem Grammaticus addit: *Ἰκρίων*, *σανίδωμα*, ἢ ξύλον ἐν ᾧ κακῆργοι ξέονται. Melius δέονται. Id esset, lignum sine axis in quo malefici ligantur. Atque ita Eustathius in *Iliad.* x. *Σανίς*, ἐν ἣ τὸς κακῆργος ἐδούν. Affer, in quo maleficos ligabam. Item Aristophanes: *βασανίζων πάντα τῷ ὄπῳ*, ἐν πίνακι δῆσας: Omni modo torquens, in asere ligans. Réperio & in Eusebio *Ἰκρίων* pro cruce, & suprà adduxi, lib. ii. cap. x i i. *Σανίδα* in hac re dixit Herodotus in extremâ Calliope: *Ἀπαγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐς τὴν αἰτὴν, σανίδα προσπαλαλεύσαντες ἀνεκρέμασαν.* Quod vertunt: Adductum hunc in litus depactis humi asseribus suspenderunt. Vide an non *σανίδι* legas potius, hoc nostrum sensu: Abducentes eum ad litus, asseri affigentes suspenderunt. Esset affixio in stipite simplex.

Κρεμῶν.] Ita palàm Plutarchus in Cæsare, de piratis: *πολλὰς ἡ πείλῃσι κρεμῶν αὐτῶς*: Sæpe minatus crucifigere eos, ut Latini omnes loquuntur & narrant. Est & Antiochi regis edictum, quo philosophos regno pellit, & poenam etiam affectantibus ponit istam: *τῶν δὲ νεανίσκων ὅσοι ἐὲν ἀλίσκωνται πρὸς τέτοις γινόμενοι, διότι κρεμάσονται, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν αἰτίαις ἔσονται μεγίσταις.* Iuvenum verò quicumque reperientur apud istos, ij suspenderunt, & patres eorum habebunt in maximâ noxâ. Ita Athenæus recitat lib. x i i. sed utrum de hac nostrâ in cruce suspensione, an de aliâ in trabe accipimus? In trabe, inquam, ad verberandum flagellandumque. quem morem Græcis Latinisque fuisse, comœdiæ atque alia docent.

Aliorum inanes logos.] Ita verè, inanes. Nam Alciati quæle est?

le est? Ait Histiaum Milesium intellegi, quem Sardibus præpositum Lib. x p. 40
 Ariaphernes & Harpagus cruci fixerunt, capite defecto & ad regem reg. cap.
 misso. Ita Herodotus, inquit, libro sexto. Quod verum xxi. i. i.
 est: sed quid Histia, cum Achæo? Respondet, ideo sic vo-
 cari à poetâ, quia Histia Milesius fuit, Milesij coloni Ionum, Iones
 Achæi. Ergo à Patriâ, Achæus. Quis color in hoc sermone?
 Sed nec amicum nostrum audio sine auctore scriben-
 tem: Achæum intellegi Lydia regem, qui ob auaritiâ necatus in Pa-
 etioli aquis pendit.

AD CAP. V.

Memorem Veneris Proserpina Adonim.] Aufonius fabellam
 aspicit, quæ est ista. Venus iam olim puerum hunc de-
 amauerat, & vt sola frueretur, clam deposuerat apud
 Proserpinam. Sed hæc mox in eadem flammâ: ac repe-
 tenti Veneri negat dare. Lis est, itur ad Iouem. Ille rem
 sic componit, vt Adonis, quod ad vsum, in tres anni
 partes secaretur. Primâ, vt Adonis, Adonidis esset: se-
 cundâ, Veneris: tertiâ Proserpinæ. Acquieuerunt. sed
 enim Adonis pronior in Venerem, suum quoque
 trientem illi tribuit. Hæc Apollodorus lib. i. i. i. Bi-
 bliothecæ. Ergo istud est, quod Proserpina nunc cruce
 vindicat. Theocritus & ipse huc aspexit. Eidyll. x v.

Ἐρπας ὦ φίλ' Ἀδωνι, καὶ ἐνθάδε κ' εἰς Ἀχέρουτα

Ἡμιθέων, ὥς φαντὶ μιν ὠτάτ' ὅ.

Migras, ô bone Adoni, istuc & ad infera regna,

Semideum, vt dicunt, solus

Nam vult non alteri concessum, vt modò ad inferos
 modò ad superos iret, & alternis copiam sui faceret
 duabus deabus.

Arbores recisas leniter.] Ad has, vel ad nudum alium sti-
 pitem, alludit Quinctius in epigrammate quo poetam
 Græculum facere est vltus. Ille Philippum & Mace-
 dones insigni victoriâ fregerat, cuius laudem ad Æto-
 los transferre Alcæus quispiam voluit Græcâ leuitare.
 Scilicet quia in auxiliis Romanis fuerant Ætoli. Scri-
 pserat igitur:

Ἀκλαυσοὶ καὶ ἄθραπτοι, ὁδοὶ πόρε, τῶ δ' ἐπὶ τὴν ὄμβρ

Θεσσαλίας, τρισσαὶ καὶ μετὰ μυριάδες,

Ἀιτωλῶν δ' ἠμίνετες ὑπ' ἄρε' ὅ, ἡ δ' ἑ Λατίνων,

Quis τίτ' ἑυρέης ἡ γὰρ ἀπ' Ἰταλίας:

H 4

Inde-

Indefleti, inhumati, his campis ecce iacemus

Theſſaliæ, cæſi millia ter decies,

Ætolo domiti ſub Marte, & Marte Latino,

Quos Tiſus è latâ duxerat Italiâ.

En Ætolos Romanis præpoſitos, & quaſi hi acceſſio illorum. Momordit Titum, & ultus eſt, ſed verſus verſu. Reſcripſit alludens :

Ἄφλοι & ἄφυλλοι, ὁδοὶ πόρε, τῷ δ' ἐπὶ νότῳ

Ἀλκαίῳ θανὸς πύγνυται ἡλίκατ' :

Corticibusq; & fronde carens, hæc monte, viator,

Alcæo crux de. ſignitur æria.

Quibus verſibus ſignificat crucem defixam ibi ſtare, quæ hominem illum exſpectet. Plutarchum in *Quintio* lege: & ſimul nota, altam hîc Crucem poni, quaſi in ſcelere inſigni, ſuo loco à nobis dictum.

Iſidem verò Cereſem.] Ipſe Tertullianus hoc affirmat, de *Coronâ militis*: *Prima Iſis repertas ſpicas capite circumtulit.* nam quæ hæc Iſis quæ ſpicas repperit, niſi Ceres?

AD CAP. VI.

Nefcio an Mæcenati deſcripta.] Ambiguè profero, quia etſi Mæcenatis verba nobis faciunt, vix tamen Senecæ, qui velut interpretans ſubdit: *Suffragas licet, & acutam ſeſſuro* (ita legendum, non *ſenſuro*) *crucem ſubdas, eſt tanti vulnus ſuum premere & patibulo pendere diſtrictum.* Atqui pendere, & patibulo quidem, vix eſt vt conveniat in noſtram *Acutam*. Niſi ſi tamen patibulum etiam de vno ligno, in quo homo quomodocumque expanſus: quod haud nimis velim ſperni. Si diſplicet: alia interpretatio quærenda ſit crucis hîc *acutæ*. An ideò talis, quia cum dolore acri necat? vt morbi quidam acuti medicis. Lentè probem; & mauelim opinari genus aliquod crucium triſte, rarum in quo ſtipes, cui homo acclinatur, ſtimulis clauisq; acutis ſit præfixus. vt cum acquieſcere vellet (*ſeſſuri* vox in Senecâ) pungeretur ac ſcinderetur in corpore auerſo. Nihil ſuper hoc legi, fateor: commentum eſt merum, niſi ſi quid iuuat illa *Reguli* machina, quæ ſic armata, & in eam ipſe incluſus. Quæ etſi noſtra crux non fuit (*aumarium* potiùs quoddam & *arca*) tamen & crucem Seneca appellauit *epiſtolâ* *xcviii*. itemq; libro de *providentia* cap. *iiii*. Certè quidem *Acutæ* vocem in Mæce-

Mæcenatis versibus non sic leuiter & in ventum additam, ipse indicat Seneca, qui eam attollit ac repetit (tu vide) quasi in eâ sententiæ momentum.

[Iam olim sic legimus.] Nempe in Curis secundis: id quæ è libris tantum? Imò ante me Pincianus, vir fidei & iudicij bonus. Muretus tamen aliter: sed qui benè examinat, stabit à nostrâ. cuius sententia, *Hanc vitam mihi sustine* & *proroga, etiam sedenti in acutâ cruce.*

AD CAP. VII.

[Ipsi venterunt ξύλον διδύμον.] Quod ipsum pro cruce posuit incertus scriptor apud Suidam: Εὐρών δ' ἐ ἰλλῶσων φθορέα, ἐκρέμασεν ἐπὶ διδύμῳ ξύλῳ: Inueniens Illustum corruptionem suspendit in gemino ligno. Id est cruce: et si Suidas interpretatur, τὴν παρὰ ρωμαίοις φέρειν. Vide ipsum in voce διδύμον, & ἰλλῶσων.

AD CAP. VIII.

[Penulæ aut manni.] In penulâ aut veste monachorum crux, imò & cruces, si rectè capio Nicephorum Gregoram, qui sic de Imp. Andronico monacho nouelios: Ἀπὸ μὲν ἐρυθρὸν πρὸς θῆκε τὸν τῷ θεῷ στυγερὸν τύπον, καὶ τὸ δὲ μέλαναι: Superne rubrum prætulit diuina crucis signum, inferne nigrum. Duas diuersi coloris cruces appositas videtur dicere: nisi tamen vnâ intellegit, sic distinctam. Quod manu autem tulerint, hodieque in Æthiopibus siue Abyssinis ille mos, uti vulgus reliquum cruces è collo pendulas gesser, monachi hoc amplius etiam manu. Auctor Damianus à Goës in illorum rebus. Illud etiam mihi nouitium lêgi, miseros oppressosque cruces prætulisse, haud aliter quam olim infulas & velamenta. Ligurinus lib. V I I I. de Italis hoc notat, qui ius auxiliumque posscebant ab Imp. Frederico:

— ex omnibus undique muli

Vrbibus ac vicis aderant, querulòque ferebant

Innumeras clamore cruces. hoc quippe querelas

More solent aperire suas.

[Cum anulo vel ansulâ.) Ansulam Becanus facit, & interpretatur (ita ingenium & scopus viri fuit) *μυστικός*, quasi moneamur apprehendere crucem, & eam tenere.

H s

Quid

Quid si oculum esse dicam? Iuuet aliquid Macrobius, qui inter notas Ægyptiacas refert, & significare ait Solem. Lib. I. Saturn. cap. xx. Osirim Ægyptij vt Solem esse asserant, quoties Hieroglyphicis literis suis exprimere volum, in sculpunt sceptrum, inq; eo speciem Oculi exprimunt, & hoc signo Osirim monstrant: quia Solem, Ionic oculum, appellauit antiquitas. Et sanè quia signum hoc Tau Vitam venturam designauit: nōne appositè Sol ascriptus, qui auctor vitæ?

AD CAP. X.

[Unicornis enim cornua.] Curiosè & pænè dixerim morosè explicat Iustinus. simplicius multo Tertullianus aduers. Iud. cap. x. Tauri decor eius, cornua unicornis cornua eius, in eis nationes ventulabit pariter vsque ad summum terræ. Nō vtrique Rhinoceros destinabatur unicornis, Nec Minotaurus bicornis: sed Christus in illo significabatur. cuius cornua essent crucis extrema. Nam & in antennâ navis, quâ crucis pars est, hac extremi aies huius cornua vocantur. unicornis autem medij Stipitis palus.

* Ἄλλων μὲν ἢ τῶν τροπαίων.] Mutilus locus, & aptant quidem hæc ad trophæa vulgaria, siue monumenta victoriæ: ego cum in verba intendo, ambigo: & nescio quid de fascibus potius subolet dictum. Per illos (ita verterim δὲ ὧν) progressus in publicum sunt: illi verè signa imperij & potestatis. Atque cum intertâ securi, crucem referunt planissimè. Nōne etiam Tropæa? inquires. Quis nescit? sed præiuit fortasse aliquid de Tropæis illis: hæc magis de fascibus (mihi quidem) dixisse videtur. Nec moueor quod Τροπαίων voce vtatur: nōne & suprâ Malum in naui sic vocauit? & Eusebius etiam Labarum illum militarè. Possunt & verba alia excidisse. Nec pono tamen ista, sed propono.

Αὐτοκρατόρων ἀποθνήσκόντων τὰς ἐκβάσεις.) Quæ illæ sunt? quis me docet? In Nummis, in statuis nihil tale video, nec vsquam in cruce propositos Principes defunctos. Subdubitabam an ad aquilas respiceret, quæ volantium habitu, & in cælum tendentium passis alis conspiciuntur in Nummis, & additum CONSECRATIO. Scilicet quasi Iouis illa ales animam defuncti ferret in gremiū Iouis. Cerè quidem eam formam crucis esse & Patres monent & res ipsa docet. Sed

Sed non placet. Hoc nunc magis, intellegere eum imagines defunctorum Principum, quæ ordine innexæ in militaribus signis. Nec enim viuorum solum illæ effigies, sed magis mortuorum. De isto ipso æuo Constantini Eusebius, libro 11. De vitâ eius, cap. xvi. Describit Licinij milites in pugnam, more veterum, id est, gentilium exeuntes: οἱ δὲ, inquit, πολυπλοθεῖα θεῶν παρέχοντες τὴν πολλὴν δύναμει χεῖρος στρατιωτικῆς ἐπέθεσαν, νεκρῶν εἰδωλὰ θανόντων ἐν ἀλύχοις ἀγέλαιασι προβεβλημένοι: Hi quidem numero deorum freti cum multâ manu militari inguebant, mortuorum imagines in signis inanimatis præferentes. Et scripsi de hoc more in Militiâ Romanâ. Ergo hoc Iustinus exprobrat, Vos, inquit, cruces colitis, cum Imperatorum & quidem Diuorum imagines proponitis in hastis & vexillis, quid nisi in crucibus? Nam ea illis figura. Respexi etiam aliquando ad Tertullianum, in Apologetico: Quod non simulacrum prius argilla deformat, cruci & stipiti superposita? Sed hoc diffusum nimis est, nec tangit Imperatores tantum.

AD CAP. XI.

Populariter & ad causam Cicero dixerit.] Quod historicâ fide, non opinor. Plinius non ei fautor lib. xxxv 1. cap. xv. Nonum & inexcogitatum antea posteaq; remedium inuenit ille rex (Tarquinius Superbus) ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora, spectanda cinibus, simul & feris volucribusq; laceranda. Nam liquet eum loqui de mortuis & iis qui se interficerent laborum tædio, quos ille crucifixit. At non id in viuis usurpauit primus, ut ait, vltimûsque.

Arboribus suspendunt.] Haud iniuriâ ambigo, ad vtram poenam referam, laquei, an Crucis. Nam nec verba alterutrum euincunt, nec alia exempla. Legō in Martyrologio, die xiiii Martij. de duobus Monachis, quos Longobardi suspendio necauerunt in arbore In ipsis Longobardorum Legibus, Tit. c. xiiii. Si seruus regis mortifecerit, ita decernimus ut componatur ipsa persona sicut ad preciatu fuerit: & seruus ipse super fossam mortui appendatur, & in eum vindicta detur, & sit causa finita. Plurimum (antiquorum quidem) nunc non memini: & hæc ipsa incerta, nec diiudicauerunt litem.

IUSTI LIPSII
AD LIB. II.
NOTÆ
CAP. II.

AVT obnubito] Quod plerisque puniendis factum, præsertim si gladio. Hegesippus lib. v. cap. xlvii. Dum percussor moratur, clausis iam fasciâ oculis, sese proripuit ad Romanos. In vitâ Cypriani: Postea verò B. Cyprianus manna sua oculos sibi iexit. Sed & cum ducerentur ad carcerem, aut ad mortem, caput regebatur. Tacitus III. Annal. Trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & astrictis faucibus niti poterat, clamitans. Ammianus lib. xliii. Carnifex rapinarum sequester, & obductio caput, & bonorum ubique multatio. Imo & torquendis hoc factum. In Curtio lib. vi. de Philotâ Dum obligantur oculi, dum vestis exiit, deos patrios, gentium iura invocabat. Propriè autem de crucifigendis, vetus illud carmen quod iam explico: & in libro Esther, cum Aman ad crucem rapitur, Statim operuerunt faciem eius.

AD CAP. III.

Ἀσφαλῶτας μάστιγας.] Addo, si nosse lubet, quasdam etiam dictas σπαραλῶτας, istis haud absimiles, contortas scilicet & nodosas Suidas: σπαραλιῶδες, δεσφαιμένον καὶ σπαραλῶτὴ μάστιξ. Addit deinde verba incerti scriptoris: Ο δὲ ἐπέλευσεν αὐτὸν μαστιγῶν τῇ σπαραλῶτὴ μάστιγι.

AD CAP. V.

Quid opus erat auxiliatore & subsequâ, qui adleuasset? Ita vulgata quidem opinio est, dumtaxat adleuasse. At D. Hieronymus in Matthæum censet etiam tulisse, sed seorsim & post Christum. Nam cum Ioannes aperit scribat Christum tulisse, alij tres Evangelistæ Simonem Cyrenæum: ipse conciliat, & hoc intelligendum est, inquit,

quit, quidd egrediens de Prætorio Iesus ipse portauerit Crucem suam: postea obuium habuerint Simonem, cui portandam crucem imposuerunt.

AD CAP. VII.

[Super lignum se ipsum extēdit.] Quid si de transuersario tantum ligno capias, in eo figi solitos, & deinde subduci atque appendi? Pugna omnis cesset; & breuiter fortasse rem dixi.

AD CAP. VIII.

Clauis aut funibus.] Nescio an Lucanus non utrosque memoret in his occultioris sententiæ versibus; qui quoniam toti ad crucem, ponamus, & retegamus. Lib. VI. de magâ Thesalâ.

Laqueum nodosque nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrahitq; cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admissa Sole medullas:
Incertum manibus chalybem, nigrâque per artus
Sullantis tibi saniem, virusq; coactum
Sustulit, & nervo morsus retinente pendit.

Quod ait laqueum & nodos nocentes: alij nocentum edunt: atque ita haud incommode ad vincula aptes, quibus noxi ad cruces astricti. Tamen in aliquot scriptis libris, recemes. & id malim: credamque ad suspensiosos dumtaxat referendum, & qui seipso illaquearunt. Reliqua iam de Cruce: & percussa viscera nimbis, & incoctas sole medullas. signanter dixit de corporibus quæ (vt lib. II. cap. xv. scripsi) in crucibus relictæ, situ marcida & tabida fiebant, quatenus volucres non laniarent. Iam Incertum manibus chalybem, clauos intelligi liquebit, si emendes Inscritum. Nam hos quoque appetitos ad Magicas artes Apuleius ostendit, in describendâ ferali illâ officinâ, lib. III. Hic nares & digiti, illic carnosæ clauis pendentium. Sed & amplius de his funibus addo. Videri, quorundam iudicio, necessarios fuisse in omni fixatione. Nam volunt manus ligatas, ne se subducerent ad istum aut commouerent. tum etiam vt firmius & cum adminiculo penderent. deinde & alterum funem ad pectus, corpus ambiisse sub ipsas alas, eoque subleuatum hominem & attrah-

*a Theophylus
παρ' αὐ-
τὸν κα-
λεῖται,
in Prome-
thæo.*

attractum in summam crucem. Id porro factum ad-
motis vtrimque scalis. Eius sententia vir stirpe & mō-
ribus antiquis Ioannes Boiforus est, qui amicē hoc sug-
gessit. Et sanē de scalis, apponere eas pænē necessarium
videtur, utique ad Erectam crucem. Quomodo alias
subduxeris, aut fixeris? Eriam de funibus sunt quæ sua-
deant, præter antē dicta. ut Hilarius de Trinitate lib. x.
Penduli in cruce corporis pœna, & colligantium funium violenta vincu-
la, & adactorum clauorum vulnera. Iungit simul & funes &
clauos, ut Lucanus. Etiam illud Christi vaticinium in
Petri mortem, poscit funes. Ioannis cap. xix. Extendes
manus tuas, & alius te cinget. Cinctio ista vinculorum in
cruce est. Theophylactus: τὴν ἐπὶ τῷ σώματι ἐκτασιν, τὰ
δεσµὰ δ' αὐτοῦ. Extensionem in cruce & vincula notat. Tertullia-
nus in Scorpiaco: Tunc Petrus ab altero cingitur, cum cruci ad-
stringitur. Videndum an non in Aufonij Cupidine simi-
le, qui adstrictus describitur, & mox addit, Adfigunt. At-
que ecce in tabula formam duplicem fixationis, pro du-
plici subductione.

Tres repperit.] An & duas latronum transtulit, non cultus sed memoriæ causâ? Videtur ex Suida, si tamen ex meo nunc sensu corrigendus. In voce φέρει inquit: *κάταθεν τὴν φέρει κεχωσμένοι ὑπὸ πύργον δύο σπατηνοὶ τῶν δύο λησῶν, ἃς ἐκίον μύρον ὃ ἠλείφατο ὁ χριστὸς, ἃς πολλὰ ἕτερα σημεῖοφορικὰ, τεθέντα μὲν παρὰ κωνσταντίνου τῆς μεγάλης, αἰραίνοντάς τε δὲ ὑπὸ τῆς μεγάλης θεοδοσίας*: Nam puto legendum *δὺς σαυροί*. Qui verò fuerint σπατηνοί, siue duces duorum latronum? nec id sic idonei vllius sensus. Ver- tam igitur: Infra forum defosse erant due cruces duorum latronum, & vasculum unguenti quo Christus unctus, & alia multa insignia, posita quidem à Constantino magno, sublata verò sub Theodosio magno. Admonitus postea per litteras sum à Ioanne Liuinco amico

amico nostro, seridè & sine ambitione docto, vitium esse ab imperitia transcriptorum, qui cum in autographo reperissent *σφοι*, quod compendiarîâ illâ scripturâ *σαν-φοι* erat, fecerunt flagitiosè *σφατηροι*.

AD CAP. IX.

Λιμετρήτω γέ] Ita benè & doctè Franc. Nansius, cum antea esset *ὀμοτρήτω*. Et sanè clauis isti grandes: atque ita ipse Nonnus identidem *σιδηρεα κέντρα* appellat, *σιν-μυλος ferreos*.

Contra tendunt alij & suggerunt quaternos.] Atque ego, etsi negaui me decidere, promior sum in hanc partem. In templis Græciæ hodie intellego passim Christum cruci affixum, disparatis pedibus sic pingi. Vidimus id ipsi Venetiis in gentis eius templo, tum & alibi in antiquioribus picturis. Audio & Treuiris clauum qui asseruatur, disertè in memoriis antiquis scribi *clauum pedis dextri*. Addo autem, Constantinum Imperatorem quosdam ex his clauis (id quoque multitudinem suadet) inseruisse capiti statuae quam suo nomine Constantinopoli posuit. Zonaras: *Ο δὲ θεότατος αὐτοκράτωρ ἐῖς οἰκτὸν ὄνομα τὸ ἀγαθὸν (τὸ ἀπολλων) ἐσησε, τὴ κεφαλὴν τῆς τινὸς τῶν ἡλῶν ἐναρμόσας*, οἱ τὸ σῶμα τὴ κυρίῃ προσεπατάλευσαν τῷ σωτηρίῳ σαυροῦ.

AD CAP. X.

Extensus ambas manus.] Proprium hoc Crucis, extendi. Itaque Euangeliorum verus Gothica translatio (auctor Antonius Morillonus) vertit identidem Crucifigere, *Wstaennen* / quasi dicas extendere, & quidem propriè de pannis, quos in palis vallisque distendit fullo. Ea extensio ad manus maximè refertur. Artemidorus lib. i. cap. lxxviii. *Εἰ δὲ τις ὑψιλὸς ἐπὶ τινὶ ὀρχοῖτο, εἰς φέρον ἢ δέῃ πεσεῖται. κακὸν γὰρ δὲ ὦν, σαυρωθήσεται, διὰ τὸ ὑψιλὸν ἢ τὴν τῶν χειρῶν ἔκτασιν*: Si quis sublimis in loco quopiam salter, in periculum & merum incidet, maleficus autem existens, crucifigetur, ob altitudinem & manuum extensionem. Epictetus apud Arrianum, ab hac causâ comparat falsè eos qui in balneis se distendunt & lauandos fricandòsque præbent, cum crucifixis. lib. i. Dissertat. cap.

cap. xxv i. Ἰν' ἐν τῷ βαλανείῳ ἐκδυσάμενος, καὶ ἐκτείνας
 σεαυτὸν, ὡς οἱ ἐξαυρωμένοι, τρεῖς ἔνθεν καὶ ἔνθεν: Vt in balneo
 exutus & seipsum distendens, ut solent crucifixi, fricēris hinc atque illinc.

Vestigium huius tabellæ exstare audio.] Imò & video: ac mi-

fit ad me Dionysius Villerius vir veteri doctrinæ & mihi valdè amicus ectypon nummi Græciani veteris, qui aureus asseruatur in monasterio Laetiess in Hannoniâ, quem ecce habes.

Inscriptio in eo est:

Κόσμος τὸ λύτρον αἵμα

τῷ θεῷ λόγῳ: Mundi redemptio, sanguis dei verbi. Missus is nummus cum aliis sacris donariis est ab Henrico Imperatore, tunc Constantinopoli, anno Christi ∞ . c. c. v i i i .

AD CAP. XI.

Περιεχθεὶς κύκλῳ τῶ ἀμφιδέεσθαι.] Id dicunt Circunduci; sicut Traduci, cum ostentui dumtaxat per ora populi ducebantur, & sæpe alibi puniendi. Suetonius in Tito, cap. v i i i . Hos (Delatores) novissimè traductos per amphitheatri arenam, partim subiici in serenos ac venire præcepit, partim in asperissimas insularum auehi. Nescio an Martialis versus, qui iamdiu cubat in morbo, sic sanandus, lib. i. de hispiis Delatoribus & Titi facto:

Turba gravis paci placidæq; inimica quieti;

Quæ semper miseris sollicitabat opes:

Traducta est titulis, nec cepit arena nocemes,

Et delator habet quod dabat exsilium.

Titulis enim vult traductos Delatores. quomodo? nõne omnium vnus est communis? non hic: quia additum, quos & quàm illustres quisq; detulisset. Exempli causâ: Hic est Titius qui Camerinum detulit. Hic, qui Lateranum, & talia. In libris legitur: Traducta est gentilis, in aliis, Tradita Gentilis: & emendarunt, Traducta est Gyaris, quod ego & ratio facile refellant.

Πίνακος αὐτὸν ἀποδέχοντο.] In tabellâ enim hæc talia scribi solent: sicut & Titulus Seruatoris. Cyprianus de montibus Sinâ & Syon: Pontius Pilatus impulsâ mente à Deo accepit Tabulam, & titulum scripsit tribus linguis: & in capite

ligni clavis tribus Tabulam cum nomine regis Iudæorum confixit. Ex cuius verbis vides etiam Tabulam non super lignum (vt multi repræsentant & pingunt) sed in ipso supremo ligno clavis fixam.

De quo more alij.] Intèr eos P. Faber libris Semestrium; vbi & sparsim plura de Cruce, & quædam selecta atque edecumata.

AD CAP. XIII.

Disparata hæc supplicia.] Notauit & publicè ante nos monuit Cæsar Baronius, vir sacra profanaque doctus, in Martyrologio. Sed cur frangebant iis, quos statim mortuos vellent, crura? An non caussa in Plinio? Ille lib. xi. cap. xlv. notat in iis vitalitatem esse: atque addit. Namque in ipsa genus vtriusque commissurâ, dextrâ leuâque, à prior parte, gemina quædam buccarum manitas inest: quâ perfossa, cuius gulo, spiritus fugit. Aliud autem est à fragio crurum, Excavare crura: quod in Ammiani lib. xxi. leges, in oratione Iuliani: Quisque agmini cohærens incedat, sciens quod, si remanserit usquam, exfectis cruribus relinquetur. Hoc enim proinde est, quasi dixisset, neruis aut suffraginibus incisis. Vetus sæuitia, & Annibali usurpata in Romanos. Ennius: His pernas succidit iniqua potentia Pæni. Potentia Pæni, more Græco, est Poenus. Liuius de ea ipsâ re, in clade Cannensi: Quosdam iacentes viros succisis feminibus poplitibusque, inuentos fuisse. nempe ne attollerent se, & vt desolati morerentur. Usurpatum est Tyrannis in Christianos. Sozomenus lib. i. cap. x. de Paphnutio & Maximo: quos, inquit, Μαξιμῖνον ἐν τοῖς μετάλλοις ἐργάζεσθαι κατεδίκησε, τὸς δ' ἐξ αὐτῶν ἐκλόβας ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ἀριστερὰς ἀγκύλας ἀποτεμών: Maximinus ad opus metalli condemnauit, dexteros eorum oculos excutens & sinistri pedis suffragines abscindens. Eusebius ostendit aduri etiam solere, lib. vii. cap. xi. vbi quorundam meminit τοὺς κατὰ πόδας κατὰ τῶν ἀγκυλῶν καυτηῖσιν ἀχρεϊκμένων: qui sinistris pedibus, circa poplites, ferro adustis, inuiles facti essent.

Liberi non immunes.] Lego in Eusebij lib. vi. cap. xix. de Apollonio Martyre, cum is sub Commodò Principe delatus esset vt Christianus, accusatori, ex lege, crura fracta fuisse. Verba huic rei: ὅτι καὶ ζῆν ἐξ ὧν ἦν, κατὰ τὸν βασιλικὸν ὅρον, τὸς τῶν τοιῶνδ' ἀμνηστίας, ἀντίστα κατὰ γυνταὶ τὰ σκέλη: quoniam vinere nefas, iuxta legem Principis, talium delatores, statim crura ei fracta sunt. Sed cuius Principis hæc lex tam commoda in Christianos? Non opinor ipsius Com-

Commodi. Nunquid M. Aurelij? de quo Tertullianus Apolog. cap. v. Qui sicut palam ab eiusmodi hominibus (Christianis) penam dimittit; ita alio modo palam dispersit, adiectâ etiam accusatoribus damnatione, & quidem tatriore. Et quod ait de damnatione tatriore, possis vel ad Crucifragium istud referre: vel ad Viuicomburium, quo affici accusatores Christianorum iubet eiusce Principis epistola apud Onufrium in Fastis expressa.

AD CAP. XV.

A Sole ac pluvîâ corrumpi.] Exemplum huic rei etiam in libris sacris, vt Reg. i. i. cap. xxi. Dedit eos (septem viros) in manus Gabonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Tollens autem Resphasilia Aia cilicium subtrahit sibi supra petram ab initio mæsis, donec stillaret aqua super eos de celo, & non dimisit aures lacerare eos per diem, neque bestias per noctem. Hoc de pluvîâ: de sole, in Artemidoro lib. v. Εδούξεν τις λαμπράδας ἀπὸ τῆς ἐστίας μὴ δὲ δύνασθαι ἀνάψαι, καὶ ἀπὸ τοῦ ἔρποντος ἀνάψαι ἐσαυρώσῃ. κατὰ τὸν τὸν πρόποντῳ ἔρποντι πυρὶ ἐθάλαπτο: Visus aliquis facies è foco non posse accendere, & à celo eas accendit. crucifixus est. atque hoc modo igne caelesti concalcfactus.

IVSTI LIPS I
AD LIB. III.
NOTÆ
CAP. III.

ERBERATVM patibuloꝝ, constrictum.] An ergo huc referas Dionis etiam illud lib. xlix. de Antonij sæuitiâ in Iudææ regem Antigonom? τὸν δὲ Ἀντίγονον, inquit, ἐμαστίγωσε σαυρῶν προσδήσας (ὁ μὴ εἰς ἄλλος ἐασίλευς ὑπὸ τῶν ρωμαίων ἐπεπόνθει) καὶ μετὰ τὸτο καὶ ἀπέσφαξεν: Antigonom flagellavit cruci sine furca alligans (quod nemo aliis rex à Romanis unquam passus erat) ac postea interfecit. Verba ita præferre videntur: nec abhorreat ab Antonij impotentia, vt serviliter sæuierit etiam in regem. Tamen verius puto vt capias vertasque Palum. Vt palo, inquam alligatus fuerit, solenni Romanis more, & tum securi percussus. Quod ipsum huic Antigono factum, et si Dio non

expressit, notavit Strabo, citante Iosepho (nam hodie non exstat) lib. xvi. Antiq. cap. i. Ἀντώνιος Ἀντίοχον τὸν Ἰουδαίων ἀχθὲντα εἰς Ἀντιόχειαν πελενίζει, καὶ ἐδοξέμεν εἶναι τὸν πρῶτον Ῥωμαίων βασιλέα πελενίσαι: Antonius Antigoniū Iudæum Antiochiam perductum securi percussit & visus est primus Romanorum securi subiecisse regem. Idem Plutarchus, in Antonio.

Furcille, quibus homines suspendebant.] Nec negaverim tamen, etiam ita accipi posse, quasi his furcillis sublatum erectumque ipsum patibulum, postquam homo in eo affixus. Non enim dicit in quibus, sed quibus suspendebat. Certum enim est siue funibus subduci in stantem crucem debuisse, siue furcis, nisi quis ad motas arbitretur & scallas. Ἀπὸ λογίματα hæc videantur, sed necessaria rei capiendæ.

Patens hæc transuersaque pars sic dicta.] Strictè & propriè inquam. Aliàs quis nescit totam crucem sæpe venire in hoc nomē? Sallustius vtro modo acceperit haud dixerim, in loco vitiato. Fragmentū est apud Nonium è i. v. Histor. In quīs notissimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur. Lego mutilato corpore: quia mos ille frequens Orientalibus, vt priusquam crucifigerent admutilarent, aut etiam per tormenta necarent. Exempla habes in hoc libro, cap. xi i. & alibi. At illud improbi, quū reformandum ignoro. Tentāui olim in prioris. An & impropè? quod sic compositum pro simplici, vt in ante & talia, apud Tertullianum reperies Exhortat. ad Castitat. cap. x. An etiam impropè? vt sic corpus fuisse impropè mutilatum? Credo enim hæc narrasse de scuitiā Mithridatis in Cyzicenos, quos terrā marique obsedit.

AD CAP. V.

Facie quā nostrum hodie patibulum.] Quæ sententia fuit Antonij Morilloni, viri summi futuri si diutius vixisset. Argumenta habebat (vidi & legi in epistolâ eius ad Lindanum, quam heredes adferuant) quod id referret formam Iugi: ferre autem iugum, ignominia & quasi comminatio huiusce mortis, itaque illinc petenda forma. Amplius, Liuius ait lib. i. Romanos spectasse furcis duodenos à terrâ spectacula alta sustententibus pedes: eas furcas proclivantia utrimque ligna fuisse cum tertio transuersario supernè immisso, quod genus Capreolos Latini vocant, & nos hodie Schnagas: ergo hanc esse faciem Furcæ. Tertio Hebræos

Hebræos hodieque suum Tau sic pingere: cum eo autem comparari passim: tale igitur esse. Credo etiam addere (non firmiter nunc commemini, sed addi potest) Ausonium cum φ. litterâ Græcâ Crucem comparare: at ea quoque istuc abit. Sed hæc sententia, etsi arguta, proba mihi non est ob multas causas, atque hanc unicam firmissimam, quod refellunt spectationes & monumenta omnia antiqua, omnia inquam consensu. Quid Christianis nobis fiet, si ipsa imago crucis aliter ubique non pingenda solum, sed manibus cottidie deformanda? At enim iugum tale olim. Ita, sed quid ad rem? militaris saltem ignominia illa fuit: & liberorum ea hominum, non seruorum, ut latura furcæ. De Liuiο, nihil impedit Furcæ nostro vulgarique more intellegi, quibus ligna transuersa iniecta, & super ea asseres, ad spectandum insistendumque. Fit & hodie, & olim primas domos sic erectas ex Posidonij sententiâ puto Senecam alibi tradere, & uti pariter voce furcæ. De Hebræis, verum est, sed hodiernis. Priscas eorum litteras alias & diuersiformes fuisse, periti eius linguæ atque ipse Hieronymus tradiderunt. Iam de Ausonij versu, is talis:

Et crucis effigie Palamedica porrigitur φ.

Lectionem non muto, etsi alij libri proferunt *crucis*: nec id malè. Sed esto *crucis*: verissimum est in nostrâ etiam formâ. quomodo? in cruce inquam vestitâ, & in quâ homo appensus. Vide faciem & pendula à ligno brachia, est hæc ipsa litteræ forma. Sed enim

cum multa de Furcâ, & variè dubieque dixerim, hoc etiâ lubet. Quid si ipsa crux nostra vulgaris, vetus furca sit? Plutarchus cum temonis aut iugis sustetaculo cōfert: certe in antiquis curribus tale reperio, qui sunt in Columnâ Traiani aut Antonini. Vide imagines. Dixeris hoc non falsum.

* Facies huc quod supra in Minutii verbis: Cum erigitur iugum, crucis signum est.

sò iugū sustinere aut sufferre, quā collo sup̄ero boum
impositum est, & iugum illi adnexum. Sed & ipsum
temonem: (nam lectio Græca variat, vt dixi) hoc ipso,
quod ita in collo firmum, temonem attollit & prohi-
bet à casu aut delapsu. An & ad Dionysij descriptio-
nē aptari potest? potest dupliciter. Siue vt à pectore sti-
pes longior & ipse temo propendeat: siue potius vt à
tergo, quod res magis poscit. In figuris vide & cogita.

Subiicio & formam crucifixionis quam imaginabatur
& delineabat Morillonus.

AD CAP. VII.

Impudicas ancillas sic
puniri.] Et est sanè
ignaua mors, & Fa-
minea etiam Panegy-
ristæ dicta. Alteri ma-
gibus satellium Britanno-
rum gula domi fracta, &
inusta seminea mortis in-
famia, vt scilicet maluisse
vir ferri amantissimus vi-
deretur laqueo perire quàm
gladio. Victor postre-
mam appellauit, vilis-
simamque, in Maxi-
miano: Panas mortis
genere postremo, fractis la-
queo cernicibus, luit.

Patibulum vulgò Furca dicitur.] Quo ipso sensu inferiores Græci dixerunt φορμίλιν in furcam agere, asperiore illâ litterâ mutatâ. Cedrenus in Iustiniano Rinotmetâ: Εν τῷ τείχει πάντας ἐφένλισεν. quod vertendum est, In muro omnes de furcâ suspendit. Docet Zonaras qui in eaispâ re: Εν ξύλοις περὰ τοῖς τείχεσιν ἀπηώρισε: In lignis apud muros suspendit. Credo autem hanc Furcam primò non nisi dimidiatum Patibulum fuisse, id est, facie adhuc aliquâ Furcæ: paullatim, & quo plures appèdi possent, immutasse.

AD CAP. IIX.

Iniectis per crura fumibus.] An magis placet hic sensus, Fumēs ipsos per crura eorum traiectos & transmissos? Tale in Curtio lego Alexandrum vsurpasse in Batia quendam, lib. IIII. Pertalos spirantis lora traiecta sunt, religanturq; ad currum trahere circa urbem equi. Id factum à rege exemplo Achillis, qui Hectorē sic fecidavit, ut Curtius inibi notat. Sed tamen Ammianus Iniectos ait, non Traiectos: nec id supplicij credam vulgò vsitatum.

AD CAP. X.

Moriturum in ipsis, non per ipsas.] Præter exempla quæ dedī, hoc rarum videatur in Philippo, de quo Eusebius in Chronico, anno XII. Claudij: Philippus Apostolus Christi apud Hierapolim Asiæ civitatem, dum Evangelium populo nunciaret, cruci affixus, lapidibus opprimitur. Quasi in ipsâ cruce lapidibus obrutus esset. Atque hoc quidem in vulgatis libris, in veteri & probo meo manuscripto vestigium non est horum verborum.

AD CAP. XIII.

Viri fide digni asserunt.] Inter eos eximius Theologus Alfonso Ciaccio, qui de signis Crucis nunc nuper accuratè scripsit.

Iam illa Amanis præstia.] De quâ accipiendâ quæ in Codice Iustinianæo leguntur, De Iudæis & cælic. ubi scribuntur Iudæi quodam festivitatis suæ sollenni, Aman ad pœne quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimilatam speciem in contemptum Christianæ fidei exurere, atque id facere deinceps verantur. Totidem parè verbis in Cod. Theod. lib. XVI. tit. VIIII. Ex quibus vides Iudæos Amanis inimici sui mortem annuâ memoriâ repræsentasse, & in cruce suspensum cum eâ ipsâ combussisse: specie Amanem, & mente Seruatorem & nostram crucem. Ideò meritiſsimò interdicti.

Novum etiā orbis.] In quo sanè hoc mirum, cruces re-

pertas fuisse plurifariam in templis atque in sepulchris. De Indiâ Occiduâ loquor. Quâ origine aut fine? nescimus, nisi si iam tunc prouidus ille Deus exstare voluit omen & signum dominaturæ illic crucis.

AD CAP. XIII.

Edicto prohibitum manet.] Atqui in Panegyricâ oratione, sanè disertâ, quæ Theodosio dicta, mentio etiam crucis quasi licitæ & manentis. Et post hanc tu vocem, non illum in crucem tolli, non culleo insui, non discerpi in frusta insisti. Et fieri sanè potest vt apud gentiles, & Christo aduersos, supplicium etiam manserit. sicut de Slavis in Helmoldi Chronico scriptum lib. I. In illis diebus Slavi quendam Dænum suffixerunt cruci: In ignominiam scilicet diuinæ crucis.

AD CAP. XV.

In hoc vince.] Nummis hoc pluribus expressum cernitur, atq; etiam quibusdam vberius. In hoc signo vince. Sanè Christiani libenter appellarunt signum dei, aut Christi, ipsam crucem, quasi Imperatoris illius tesseram aut vexillum. Iustiniano Codice vetatur, signum saluatoris Christi humi vel in siliis insculpi. Quid, quod Græci interpretes sic legem Scæuolæ accipiunt, xxxviii. De aur. arg. mund. Fieri volo in beoq; signum dei ex libris centum. Accipiunt inquam, & reddunt Crucem. An verè? minimè, scimus signum dei statuam esse apud Scæuolam siue Solis, siue indigenæ cuiuspiam & familiaris dei. Sed pietas, non error, Græcos ed traxit. Monuit super hac interpretatione Petrus Oranus, iuris & litterarum consultus, & germanum in modum mihi amicus.

Ex χρυσῷ σχεδίασας σαυρόν.] Quæ suo æuo extitisse in Palatio Socrates asseuerat, Eccl. Hist. lib. I. cap. I. Τέτταρτοις περὶ τοῦ χρυσοῦ, κατασκευάζει μὲν τὸ σαυροειδὲς τῆς πικρίας, ὃ μέχρι νῦν ἐν τοῖς βασιλείοις φυλάττεται. Huic oraculo fidem habens, conficit simile illud cruci tropæum, quod usq; nunc in regniæ seruatur. Idem Cedrenus: τότε σαυρόν χρυσὸν σχεδίασας, ὃς ἐστὶ μέχρι καὶ νῦν: Tunc crucem auream efformans quæ etiam nunc exstat. Non opinor tamen hanc esse, de quâ Suidas: σαυρὸς ἐπὶ τὸ ἑβραϊκὸν τῶ φόρου μέρος ἵστατο, ὃς εἶδεν αὐτὸν Κωνσταντίνῳ, χρυσὴ μίτρας ἐν τοῖς ἀκροτηριακοῖς προγυῖλαις μίλοις, ἐνθα καὶ αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καθεσθῶντο χρυσοῖς βαφοῖς. Crux ad partem Borealem fori stabat, vi vidit eam Constantinus, auro illius in extremis rotundis pomis, ubi & ipse & filij eius conspiciebantur aurati.

— gemmâ iunctus in auro Signabat labarum.] Dixi ipsi

velo nomen intextum: & poëta hîc apertè. Tamen ex descriptione Eusebij, videbis & suprâ velum sape ex auro statui: & exempla in nummis vtriusque posituræ dedi. illius tamen magis crebra. Ipsa Labari vox qualis? vereor vt peregrina, certè nouitia, & sub Traiani aut illud æuum nata. Vetusior Tertulliano, qui hodie extant, non commemorat. Gregorius Nazianzenus, doctus & fortis Orator, ait Καμάτων λυτήριον εἶναι, ἢ κατὰ ῥωμαίους ὀνομάζεσθαι: Laborum lenamen pausamq; esse, & à Romanis sic appellari. Igitur à labore deriuauit, eo procliuus, quia ipsi Græci λαβάρων scribebāt. Sed nostri poëtæ nonne corripunt? Quomodo etiam pausam laboris, non aliâ additione, vox ea significet? nisi fortè, quia vbi laborabatur in acie, signū illud eò solet ferri. Longinquum est, & perseuero externam vocem esse.

Orat.
117. in
Iulian.

Dna litteræ Christi nomen exprimentes.] Ita est, & conspicuæ sunt in Nummis. Ipsum etiam Chi solitarium, signabat Christum. In Antiochenorum districtis recenset Iulianus, Misopogone: Τὸ Χί, φασί, ἐδὲν ἡ δίκη σέ τὴν πόλιν, ἐδὲ τὸ Κάππα. & addit: ἡμεῖς δὲ ἐδὲ δ' ἀχθήμεν ἀρχὰς ὀνομάτων εἶναι τὰ γράμματα, δηλῶν δ' ἐθέλειν τὸ μὲν Χριστὸν, τὸ δὲ Κῶς ἀντίον. Chi, inquit, & Kappa nihil iniuria intulerunt ciuitati. Nos autem didicimus initia nominum esse has litteras, & significare velle illud quidem Christum, hoc Constantinum. Ita Iulianus, qui has ipsas litteras è Labaro postea conatus remouere. Frustrâ, & vicit nomen quod æternū viuit & vincet.

AD CAP. XVII.

Ωξύλον μακαριστὸν.] Verè, quia nos per illud μακάρες. Atque ita προσκυνητὸν ἢ τίμιον, adorandum & venerabile, Imperator appellat nouellâ quintâ. Eaq; causâ vetitum in lapidibus sculpi, quæ in solo. Lex exstat in Codice Iustinianæo: & apud Paullum Diaconum sic Tiberius: Crucem domini quâ frontem nostram & pectora munire debemus, eam sub pedibus concalcamus? Tale & Synodus habita in Trullo, can. lxxiii. Quamquam autem è pauimentis templorum remota, non etiam è testis. Fulsit iam olim ibi, clarum certumque symbolum Christiani cultus. Nicephorus Gregoras lib. ix. in descriptione tempestatis quæ Constantinopoli: Τὴν καὶ τα μέντοι πεπώνασιν, ἢ πολλοὶ τῶν ἐπὶ τὰς νεῶς ἰδρυμένων ἐκ σιδήρεων αὐρῶν, ὅπως νεγκεῖν ἢ δυνάμενοι τὴν τοῦ πνεύματος εἶσαν: Tunc cecididere multi & crucium, quæ templis imponi è ferro solent, sufferre non valentes vini veni.

F. I. N. I. S.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIM I.

- P**RECATIVNCVLA. Materies & ordo operis.
 Cap. I. folio 15
 Crucis nomen polysemon. Hæc nostra Gabalus etiam
 dicta, item Infelix lignum & Infame. Sed & Cruz
 non in ligno. Cap. II. fol. 16
 Nomina phrasæ seu ad hoc supplicium: Figere, Configere, Cruciare.
 item Cruciatius, pro appendendo. Cap. III. fol. 17
 Græcorum verba ad Crucem & crucifixionem. Hesychius & Ovidius
 emendati, iste etiam explicatus. Cap. IIII. fol. 19
 Divisio prima Crucium: & de specie verustissimâ dictum, Affixione.
 Tertullianus per occasionem correctus, atque Isis eadem cum Ce-
 rere existimata. Cap. V. fol. 22
 Altera Simplicis Crucis species, Infixio. Seneca, Hesychius, Plato,
 Plinius, illustrati. Cap. VI. fol. 25
 In genere de Cruce Compactâ: tum de primâ eius specie, Decussatâ,
 & an hæc sit Andreana? Cap. VII. fol. 27
 Commissa Cruz quid nobis sit: exemplis testibusque asserta, tum
 etiam vestigio nostræ linguæ. Cap. VIII. fol. 29
 Affirmata Cruz Immissa è scriptis maximè Patrum: ipsi alij per alios,
 & imaginibus per nos etiam, explicati. Cap. IX. fol. 31
 In quâ Crucium formâ Christus mortem tulerit: videri in vltimâ, ar-
 gumento è Patribus & picturis. Russini non bona fides notata in
 verbis Pauli citandis siue explicandis. Cap. X. fol. 36
 Apud plerasque gentium Cruces ferè vsitatas. Apud Syros, Iudæos,
 Aegyptios, Persas, Afros, Græcos, maximè Romanos. Quando apud
 eos ceperit? An & apud Germanos? Cap. XI. fol. 39
 Apud Romanos vile fuisse hoc supplicium, & plurimum seruorum.
 Quas ob causas ij affecti. Cap. XII. fol. 41
 Etiam liberi quidam in crucem dati, sed viliores aut nocentiores: vt
 Latrones, Sicarii, Falsarii, atque alibi & Fures. Cap. XIII. fol. 44
 Quæ causa falso assignata in Cruce Christi: videri Innouationem &
 Seditionem esse. Cap. XIII. fol. 45
 Cruz interdum liberè & laxè vagata: in hostes, in seditiosos, in Chri-
 stianos, in faminas denique. Cap. XV. fol. 46

LIBRI SECVNDI.

- Transitio ad Modum figendi præmissum de atrocitate huius suppli-
 cij, quod Summam & Extremum dictum. Cap. I. fol. 48
 Duplex

INDEX.

Duplex figendi Modus, Vulgaris & Rarus. In illo Flagellatio ex more semper anteiuit. Cap. i. i.	fol. 49
Flagellorum & Virgarum discrimen. Illa magis vilis, & magis acerba esse. solere & talis asperari. Cap. i. i. i.	fol. 50
Solitos ad Columnam verberari; atque aliàs per viam. De ipsâ colum- nâ cui sacrum corpus annexum. Cap. i. i. i. i.	fol. 53
Crucem suam tulisse, aut totam, aut eius partem. Cap. v.	fol. 54
Deductos cum vexatione, Stimulis etiam actos. Cap. vi.	fol. 56
In ipsâ Fixione nudi in crucem dati: an altam, an in terrâ, an alteram depositam? id quæsitum, & vtrumque firmatum. Cap. vii.	fol. 57
Clauis figi solitos, interdum funibus adstringi. Cap. viii.	fol. 60
In quibus partibus clauis, & quo numero. Cap. ix.	fol. 62
Ordo & modus affigendi. An lignum aliquod in Cruce suppeda- neum? Cap. x.	fol. 64
De Titulo, quid is Latinis? quomodo ascriptus aut prælatus. Cap. xi.	fol. 67
Post fixationem, quomodo mortui in Cruce? languore, aut fame. Vita- litas quorundam. Cap. xii.	fol. 69
Quosdam à volucribus, aut feris etiam viuos laceratos, & plerosque omnes mortuos, interdum & lanceis interfectos. Cap. xiii.	fol. 70
Crurifragium à Cruce remotum. Quid fuerit, in quos receptum, & quomodo? Cap. xiiii.	fol. 72
Corrumpi in Cruce passi sunt, & nefas sepelire. Cap. xv.	fol. 74
Custodia & miles ad Crucem, ne quis detraheret. Cap. xvi.	fol. 75

LIBRI TERTII.

Transitio ad Rarum figendi Modum. Furca diuisa, & hic de Igno- miniosâ dictum. Cap. i.	fol. 77
De Furcâ Pœnali, & cæcos sub eâ ad mortem. Cap. ii.	fol. 78
Ligatos ad Furcam in Crucem solere tolli, Furcam & patibulum vi- deri eadem, aut haud longè distita. Cap. iii.	fol. 88
Quæ forma Furcæ fuerit, obscurè traditum in veterum scriptis Cap. iiii.	fol. 83
Ex istis sententiæ erutæ, & singulæ explicatæ. Tertiam <i>πικρὴν</i> <i>ὀδὸν</i> <i>τῆς</i> <i>κρίσεως</i> <i>ἰδεῖν</i> videri. Cap. v.	fol. 85
Ratio suspendendi per singulas illas formas exposita, atque etiam oculis proposita. Cap. vi.	fol. 88
De Nouâ Furcâ, quæ nostrum Patibulum. Tribonianum substituiſ- se passim in Legum libris. Cap. vii.	fol. 90
De Raro modo in Schemate. & primùm de Inuersâ suspensione. Cap. viii.	fol. 91
De obliquâ suspensione, de varicante, & inter arbores scissione. Cap. ix.	fol. 94
	De

INDEX.

De Modo qui Fine diuersus. primum de his qui in Cruce vsulati.	
Cap. x.	fol. 95
De his qui bestiis in Cruce obiecti. Cap. xi.	fol. 97
De mortuorum in Cruce suspensione. Cap. xii.	fol. 98
E quo ligno Crux fuerit? Item in Monte plerumque defixam, ipsam saepe altiusculam. Cap. xiii.	fol. 99
Crux sublata, atque etiam Crurifragium fortasse. Quando id factum, quaesitum. Cap. xiiii.	fol. 102
Honores quos Constantinus Cruci habitum iuit. Signis ea & vexillis imposita, aut inserta. Cap. xv.	fol. 104
Crux in militum armis: in Imperatorum capite & manibus. & pro insigni. Cap. xvi.	fol. 107
Laudariuncula Crucis. Cap. xvii.	fol. 111

APPROBATIO.

Hos I. Lipsij, Academia Louaniensis Profes-
soris clarissimi, de Crucis supplicio conscriptos tres
libros una cum Notis additis testor nihil sacrae ac or-
thodoxae fidei repugnans aut ab ea dissentiens conti-
nere, in super & varia eruditione refertos ac prae lo di-
gnissimos esse censeo. Louanij 12. Calendas De-
cembres 1592.

Henricus Cuyckius D. Petri
Louanij Decanus, Academiae
Cancellarius, & Pontificius ac
Regius librorum Censor.

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriz, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fidei dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria in primis illa & quasi diuina sunt, quæ ab literis liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantum ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, ut tanquam Dii quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram sequè dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. utilissimam, quicquid ita excolunt, ut aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantie tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare acque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod diuino vocati beneficio, concessuque sumus, in primis pertinere existimamus. Cum itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Literis possint, acceperimus, insignes te animi ingenique tui dotes tibi à natura inlitas à primis temporibus ætatis tuæ ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, ut olim iuuenilibus adhuc annis præclara florentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituiti, dum vetusta Latine antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conueristi: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quoscunque viros opinionem excitauit, peruenisse, eamque variis ab te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, ut in eo quod tam feliciter tractes descriptionis genere paucor tibi pares hodie reperire licet: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna & viris doctis grata ac Reipub. utilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assidue verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mitissime recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haud quaquam prætermittere volumus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum probenigna nostra in te susceperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro privilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucti causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, veramusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos liberos, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumque ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorumve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vii tria ut minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò editum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, cum non solum eiusmodi libris, tibi hæredibusque tuis, auxilio Magistratus, ubicun-

cunque

cunque reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri multa, cuius semisis quidem Fiscus nostri Procuratori, fraudis vindici: alter vero semisis, tibi hæredibusve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quam Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, præsertim vero iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiæve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces competerint, constituta à nobis multa, eos puniri & quibuscunque modis coerceri eurent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuètere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senffrenaw.

Ad mandatum sacre Cæsareæ Mis proprium.

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. Mis in cerâ rubrâ.

Tibi IOANNES MORETE, pro amicitia quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos libros DE CRUCE & in eos NOTAS typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar dixit.

Iustus Lipsius.

SVMMA PRIVILEGII

R E G I I.

REGIAE Maiestatis Priuilegio cautum est, Ne quis *Iusti Lipsi de Cruce Libros tres vnà cum Notis*, citra voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpiensis, intra octennium vlllo modo imprimat, vel alibi impressos importet, distrahat, venalẽsue habeat per omnes eius ditionis fines; qui secus faxit, confiscatione librorum, & graui pœna mulctabitur: vt latius patet in litteris datis Bruxellẽ, XXII. Iunij, M. D. XCIII.

Signat.

I. de Buschere

✍

S. de Grimaldi.

Handwritten text in cursive script, likely a title or author's name, possibly "Hans...".

Handwritten text in cursive script, possibly a subtitle or a line of a poem.

Handwritten text in cursive script, possibly a line of a poem.

Handwritten text in cursive script, possibly a line of a poem.

Handwritten text in cursive script, possibly a line of a poem.

Handwritten text in cursive script, possibly a line of a poem.

Handwritten text in cursive script, possibly a line of a poem.

Handwritten text in cursive script, possibly a line of a poem.

ALVENSLEBEN

Bc

469

IVSTI LIPSI

DE CRUCE

LIBRI TRES

Ad sacram profanamque historiam

V

Sec

EX OFF

Apud

Cum

x-rite

colorchecker CLASSIC

